

Kriminelle barn i Christiania

1867 og 1877

Behandling av tiltalte barn i alderen 10-14 år i Christiania Byrett.

Heidi Kleiven

Masteroppgave ved Institutt for arkeologi, konservering og historie

Universitetet i Oslo

Høsten 2016

Bildet på forrige side illustrerer en gutt som plukker opp noen varer, overvåket av myndighetene. Bildet er todelt, der originalen er på venstre side og en redigert utgave er på høyere side. Bildet er tatt av Severin Worm-Petersen/Norsk Teknisk Museum og er hentet fra:

http://digitaltmuseum.no/011014278653?page=10&place_filter=Oslo&query=oslo&from_year=1850&to_year=1899&pos=233 lastet ned 19.01.16

Forord

Å skrive en oppgave om vanskeligstilte barn har vært en svært inspirerende opplevelse. Gjennom arbeidet mitt har jeg kommet over historier om barn som har grepet meg på godt og vondt. Noen av barna i denne oppgaven har utført rampestreker og blitt tatt for det, mange av dem har kanskje klart seg fint videre i livet med arbeid og familie. Andre barn, ofte med mer alvorlige lovbrudd bak seg, har dukket opp flere ganger og jeg har funnet dem igjen som voksne kriminelle i senere domsprotokoller. For noen av barna var det kanskje nyttesløst å få et bedre, rikere og mer verdig liv da de vokste opp i en by og i en tid som ikke kunne ta ordentlig hånd om dem. De kunne lide under alvorlig fattigdom, med en mor på arbeid hele dagen, og kanskje far befant seg på tukthuset. Det hendte at barna ble tiltalt for lovbrudd de hadde begått sammen med sine foreldre, mens andre barn hadde ikke foreldre i det hele tatt. Det er lett å dømme fortiden, men det er lite trøst i å tenke på unge kriminelle som lever i dag og hvilken skjebne som kanskje venter dem. Samfunnet i Norge tar heldigvis barn på alvor, også de vanskeligstilte, noe som heldigvis har ført til mange solskinnshistorier både i nåtidens samfunn, men også på 1800-tallet.

Jeg vil gjerne takke min veileder Hilde Sandvik for all hjelp, kunnskap og tålmodighet gjennom hele prosessen med oppgaveskriving. Videre vil jeg sende en takk til kollokviegruppa som har kommet med gode faglige innspill og masse inspirasjon. Jeg vil også takke min samboer Tommy for støtten og forståelsen.

Heidi Kleiven

Oslo, høsten 2016

Innhold:

Kapittel 1: Innledning s.....	1
Synspunkter på barn s.....	1
Utgangspunkt s.....	4
Gjeldende teori s.....	7
Problemstilling s.....	9
Avgrensning s.....	10
Kilder og metode s.....	12
Disposisjon s.....	14
Kapittel 2: Bakgrunn for kriminelle barn på 1800-tallet s.....	17
Oppfatning av barndom s.....	17
Vanskeligstilte og kriminelle s.....	22
Kriminelle barn i Norge s.....	28
Oppvekst i Christiania s.....	29
Hvordan forholdt man seg til kriminelle barn i Christiania? s.....	32
Kapittel 3: Lover og forbrytelser s.....	35
Forbrytelsene s.....	36
Lovene s.....	39
Dommene s.....	45
Kapittel 4: Analyse av domsprotokoller og saksdokumenter fra byretten s.....	53
Saksdokumenter fra 1867 s.....	53
Domsprotokollene fra 1867 s.....	62
Saksdokumenter fra 1877 s.....	64
Domsprotokollene fra 1877 s.....	64
Kapittel 5: Komparativ analyse s.....	67
Hva slags straff fikk barna s.....	67
Kriminelle gjerninger s.....	70
Sammenlikning av alder s.....	71
Hvordan forholdt retten seg til de tiltaltes omstendigheter? s.....	76
Kapittel 6: Konklusjon og resultater s.....	83
Straff av barn s.....	83
Konklusjon s.....	86
Litteraturliste og kilder s.....	90
Vedlegg 1 og Vedlegg 2	94

Kapittel 1: Innledning

Denne oppgaven handler om hvordan myndighetene håndterte kriminalitet blant barn og unge på 1800-tallet. Jeg har tatt utgangspunkt i straffeloven fra 1842, der den kriminelle lavalderen ble fastslått til 10 år. Oppgaven tar for seg barndomskriminalitet i Christiania i løpet av 1867 og 1877 og jeg vil se nærmere på hvordan man straffet barn i løpet av disse årene, om dommerne tok hensyn til alderen i straffeutmålingen. Jeg har studert kildemateriale fra Christiania Byrett, der barn ble tiltalt for å ha forbrutt seg mot straffeloven. Her ble barna tiltalt og eventuelt dømt. Ved å studere i underkant av 100 straffesaker fra byretten skal jeg se nærmere på hvordan man dømte barn under 15 år i løpet av disse årene.

Synspunkter på barn

I Aftenposten den 5 mai 2015 ble det publisert en artikkel som handlet om kriminelle barn i dagens Norge. Artikkelen viste til at ungdomskriminaliteten var på vei ned i Oslo. Fagpersonell forklarer nedgangen med satsing fra flere instanser for å begrense kriminalitet blant barn og unge.¹ Myndigheter og fagpersonell har erkjent at kriminalitet blant unge er et problem samfunnet må ta tak i på en måte som ivaretar den unge kriminelle. Dersom ungdom begår kriminelle gjerninger i dag har vi lovverk og institusjoner som skal forhindre at de faller utenfor skolen, samfunnet og loven. Det blir i stor grad tatt hensyn og straffen blir så godt som mulig tilpasset den unges alder. Vi gjør forhåpentligvis det beste vi kan for disse barna i samsvar med det samfunnet vi lever i. Likevel opplever vanskeligstilte barn vanskeligheter i samfunnet også i dag og det er ikke alltid myndighetene mestrer utfordringene de opplever med disse barna til tross for barnevern og det mange anser som et rettfærdig og rehabiliterende rettssystem.

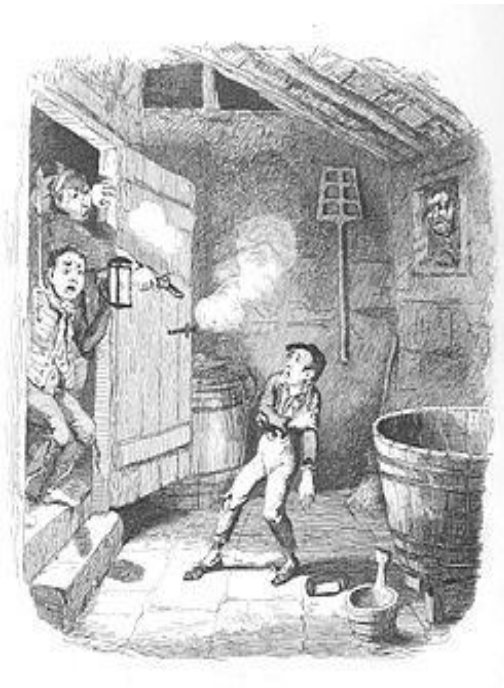
Samfunnet rundt barn og unge har forandret seg og utviklet seg i takt med samfunnet. Ved midten av 1800-tallet fantes ikke barnevernet, og omsorgen for barn som falt utenfor var ofte opp til foreldrene eller husholdningen der barnet hadde tilhørighet. Dersom det var mangel på en omsorgsfull husholdning kunne barnet bli overlatt til sin egen skjebne, og flere av disse barna henfalt til kriminalitet. Hvis barna ble tiltalt for en kriminell gjerning kunne de dømmes helt ned til 10- års alder, og det var få praktiske tiltak som kunne hjelpe dem ut av den tidlige

---

¹ <http://www.aftenposten.no/osloby/nyheter/krim/Her-er-grafene-som-viser-at-ungdommen-er-bedre-enn-sitt-rykte-8005844.html> lastet ned 05.05.2016

kriminelle karrieren.

I 1838 skrev Charles Dickens fortellingen om Oliver Twist, en foreldreløs gutt som ble overlatt til fattighjem og fosterforeldre før han selv tok veien til London og møtte på voksne som visste å utnytte barnet. Han ble raskt introdusert for kriminalitet som en utvei til en mett mage, en omgangskrets og tak over hodet. Oliver opplevde myndighetene, med rette, som skremmende og autoritære. Men livet på gaten med guttegjengene var vanskelig og ikke slik gutten ønsket å leve til tross for at gode voksne rollemodeller var mangelvare. Dickens roman gjør fortsatt inntrykk og gir assosiasjoner til hvordan man tenker seg kriminelle barn fra fortiden. Slike forestillinger er med på å gjøre barndommens historie til et interessant og samtidig til et problematisk kapittel. Det er interessant fordi det kan fortelle oss mye om de sosiale strukturene i tidligere samfunn og kulturer. Barn er noe av det mest sårbare, og samtidig det kjæreste vi har, barna er også selveste fremtiden, uavhengig av i hvilken tid barndommen har funnet sted og dette alene gir barn stor verdi.

2

Forestillingene rundt barndom er også problematisk og historikere har strides om hvordan synet på barn har forandret seg, og om det i det hele tatt har forandret seg i den grad man

---

² Bildet er fra Charles Dickens, Oliver Twist og hentet fra: https://no.wikipedia.org/wiki/Oliver_Twist#/media/File:Oliver_Twist_-_Cruikshank_-_The_Burglary.jpg Lastet ned: 19.01.16

tidligere forestilte seg; at barndom, slik vi kjenner den i dag er en luksuriøs tilværelse forbeholdt velferdssamfunnet. Det er lite kildemateriale som er produsert av barn og det kan være vanskelig å finne kildemateriale som kan fortelle oss hvilket syn samfunnet hadde på barn tidligere. Det synet vi ofte selv sitter igjen med er gjerne farget av enkelte fortellinger, slik som med Oliver Twist. Gjennom slike fortellinger kan man få inntrykk av at barnet var hjelpeløst i et kaldere og mer voldsomt samfunn enn det de fleste kjenner til i Norge i dag. I denne oppgaven ønsker jeg å studere synet på barn, og da kanskje de mest utstøtte, kanskje de minst ansette og de mest problematiske barna. De barna som var på vei til å falle utenfor samfunnet, de plagsomme og brysomme kriminelle barna, som vi selv i dagens Norge rynker på nesen av. Hva kan lovene, straffesakene og de lovkyndige fortelle om disse barnas ansvar for sine handlinger? Svaret på det kan fortelle oss mye om hvordan samfunnet så på kriminelle barn for 150 år siden.

I 1867 ble 12 år gamle Axel Martin Andersen dømt til en straff på 10 slag ris, samt betaling av sakens omkostninger ved Christiania Byrett. Axel, som så mange andre barn i 1867, ble dømt for tyveri. Han ble tiltalt for tyveriet etter at han hadde stjålet noen skjørt som han hadde solgt for 12 skilling. Dette fremkommer fra domsprotokollen fra 1867.³ Det som ikke kommer tydelig frem i domsprotokollen er arbeidet bak dommen. I saksdokumentene fra 1867 fant jeg ut mer om prosessen det var å få Axel dømt.⁴ Ser man på denne saken alene kommer det frem lite som tyder på at det blir tatt hensyn til Axels alder. I akkurat denne saken ser byretten ut til å ha konsentrert seg om å utrede om gutten var dømt for tidligere kriminalitet, noe han selv hevdet. Byretten lyktes ikke å finne noen dokumentasjon på dette. Ser man på flere slike saker oppdager ser man at det fantes et mønster i forhold til straffeutmålingene. I likhet med flere andre tidligere ustraffede 12-åringer ble ikke Axel hardt straffet. I forhold til hvilke straffer byretten kunne dele ut, var Axel blant dem som ble straffet ganske mildt.

Barne- og ungdomskriminalitet var, slik som i dag, også et av samfunnets mange problemer på 1800-tallet. I Christiania fantes det unge lovbrøyttere som opparbeidet seg både korte og lange rulleblad, gjennom å stjele, tigge, benytte vold og så videre. Begge kjønn og i alle aldersgrupper; barn og voksen ble tiltalt for kriminalitet. De kriminelle risikerte kroppstraff, straffer i fengsel, i spinnestuer, på tukthus, eller kanskje tvangsarbeid på festningen. Straffene

---

³ Statsarkivet i Oslo (SAO), Oslo tingrett, Domsprotokoll 1867, SAO/A-10456/G/Gc/Gcb/Gcbb/L0001 no 40 heretter: Christiania byrett, domsprotokoll 1867.

⁴ Statsarkivet i Oslo (SAO), Oslo tingrett, saksdokumenter 1867, SAO/A-10456/G/Gd/Gdb/L0026 no 40 heretter: Christiania byrett, saksdokumenter 1, 1867

kunne variere i forhold til hvor alvorlig lovbruddet var, men også i forhold til lovbrysterens intensjoner og bevissthet rundt den kriminelle handlingen. Alderen og det kriminelle rullebladet var også med på å avgjøre utfallet av straffen.

For å finne ut hvordan siktede barn ble stilt til ansvar for sine kriminelle gjerninger i Christiania i årene 1867 og 1877 har jeg utforsket lover, straffer, domsprotokoller og andre dokumenter byretten førte i sakene. Jeg har studert hvordan myndighetene straffet barn og unge som bragte med seg problemer inn i samfunnet og hvordan de eventuelt fant den lave alderen som formildende. Jeg har også sett nærmere på hva slags samfunn barn og unge vokste opp i og hva slags rammer de hadde å forholde seg til i Christiania 1867 og 1877. Sammenlikning av lover og dommer kan fortelle oss hvordan lovene ble benyttet i praksis. Barn må utvilsomt har vært en svært viktig del av livet, men holdningene til barn kan ha endret seg i mer eller mindre grad. Ved å se nærmere på sakene som involverte barn og unge bør jeg få et innblikk i hvordan en av de svakeste gruppene i samfunnet har blitt håndtert i perioden. Jeg skal forsøke å finne noen svar på hvordan myndighetene forholdt seg til barn og straff. Viste myndighetene som håndterte slike saker, empati med barna? Fant de det problematisk å straffe de yngste lovbrysterne eller var de trette av "problembarn" og straffet dem hardt for å forhindre flere lovbrudd? Fant de alternativer til straff som dommerne ønsket å benytte seg av og var de i så fall tilgjengelige?

Jeg har valgt å se nærmere på årene 1867 og 1877 i Christiania da befolkningen i denne tiden var i enorm vekst. Byen endret seg raskt med en voksende arbeidende klasse, økende fattigdom og mye sosial uro. Forholdene for barn og unge endret seg, særlig boforholdene og arbeidsforholdene. Problemene i byen ble synlige og i løpet av 1800-tallet ble det tydelig at det fantes et voksende behov for redningsanstalter, spesialskoler, institusjoner og vern av barn. Christiania Byrett trådte i kraft året 1867 og jeg vil derfor se på hvordan myndighetene håndterte saker dette første året, for å sammenlikne har jeg valgt meg året 1877, for å kunne studere hvordan lovene og dommene endret seg i løpet av de 10 årene.

Utgangspunkt:

Oppgaven har tilknytning til Oslos byhistorie, historie om kriminalitet og barndommens historie. Det har blitt skrevet mye god litteratur på de tre forskjellige feltene, noe også i sammenheng med hverandre, men jeg har ikke lykkes med å finne mye litteratur som peker

direkte på problemstillingen. Jeg har likevel funnet flere undersøkelser som diskuterer straff av barn, og jeg har funnet studier av barndom og hva slags syn man hadde på barn. Selv om alle disse undersøkelsene ikke handler om barn som vokste opp i et bymiljø i siste halvdel av 1800-tallet finner jeg dem likevel relevante. Her vil jeg skrive litt om noen av de oppgavene, artiklene og bøkene som har forholdt seg til temaene jeg har plukket ut. Jeg vil også nevne litteratur som har inspirert og motivert meg til å skrive oppgave om temaet og som særlig har tatt for seg synet på barn.

I sin hovedoppgave fra 2002 «Barn og unges oppvekstforhold på 1600-tallet» skrev Anette Stokkeland om blant annet to unge gutter; Omund Mogesen og Hellie Rasmussen. Guttene ble dømt for drap i Stavanger i 1633, begge to var omstreifere med langt rulleblad og de ble dømt til døden.⁵ Dette skjedde 200 år tidligere enn perioden jeg har valgt å undersøke, ved en annen kant av landet men saken forteller om en utvikling forhold til hvordan man tidligere kunne straffe barn. Stokkelands oppgave dreier seg om forholdet barn og unge hadde til sine foreldre og samfunnet forøvrig. Til tross for de harde straffene, kan oppgaven hennes også fortelle om et langt mer barnevennlig samfunn enn det mange har antatt. Likevel ble to hjemløse gutter dømt til døden; de fikk en «voksen» straff, noe man tydeligvis ønsket å unngå etter 1842 da lavalderen for tiltale og straff var satt til 10 år og man heller ikke straffet barn opp til 15 år med de strengeste straffene man kunne tildele voksne.

I «Den rianske vending» skrev professor i historie, Hilde Sandvik om forholdet mellom husholdningens autoriteter og barn/unge ved interne konflikter og også dersom det foregikk noe kriminelt. I kapittelet *Hedre din far og din mor* har hun skrevet om tjenestefolk som rømte fra husbonden og som ved lovbrudd risikerte tukthus.⁶ Man kunne, på den tiden, også risikere straff om man ikke fullførte arbeidskontrakten sin, noe som vekker spørsmål om hva som egentlig var kriminalitet i perioden og hva slags kriminalitet de unge var involvert i. Noen kan kanskje ha gjort seg til lovbrøyttere dersom de mistrivdes, fikk hjemlengsel og rømte hjem til mor og far? Jeg har ikke funnet eksempler på dette, men barna som var siktet for kriminalitet i min undersøkelse var i all hovedsak siktet for tyveri og flere av dem hadde stjålet fra husholdningen der de var satt i tjeneste eller arbeidet. De ble da satt i en situasjon der de ikke bare kom i konflikt med loven og myndighetene, men også husholdning og

---

⁵A. Stokkeland, *Barn og unges oppvekstforhold på 1600-tallet, En studie med utgangspunkt i tingbøkene fra Jæren og Dalane 1613-1650*, Oslo 2002: 166

⁶H. Sandvik, *Hedre din far og din mor*, i F. Eliassen et al. (red.), *Den rianske vending*, Oslo 2015: 310.

arbeidsgiver. Alvorlighetsgraden av de forskjellige tyveriene har også forandret seg, flere av barna i undersøkelsen stjal gjenstander som vi i dag knapt nok ser verdien av, slik som ved eller tomflasker.

I boken *Guldmynt eller äpple* skrev Jan Mispelaere om hvordan rettspraksisen fungerte ovenfor barn og unge. I Mispelaeres undersøkelse dreide det seg om barn og unge under 20 år, i Sverige og Nederland på 1600-, 1700-, og frem til 1800-tallet. Mispelaere har funnet en mengde eksempler på barn som ble innblandet i kriminalitet av forskjellige årsaker og han har studert flere sider ved temaet, slik som årsaker og straffene til disse barna. I sin studie har han oppdaget at myndighetene rett som det var tok hensyn til alder og særlig da med tanke på om barna var bevisste på hvorvidt de kriminelle handlingene hadde konsekvenser for ofrene, og også for barna som utførte handlingene. Forfatteren har utarbeidet kriminalstatistikker for å få en oversikt over straffer, alder, kjønn og mye mer.⁷ Boken har vært nyttig for å sammenlikne med hvordan straff av barn foregikk i andre land, om lovene der eller her virket strengere eller mildere for barn og unge. Forfatteren sammenliknet også forholdet mellom alder, lovbrudd og straff, som er en metode jeg selv ønsker å benytte, tilpasset situasjonen i Christiania på 1800-tallet. Mispelaeres undersøkelser er så grundige og utfyllende at jeg har valgt å bruke studien hans i kapittel 2 for å vise til hvordan barn kunne straffes i andre land enn Norge.

Kodifisering og Konstitusjon som ble utgitt i 2013, omhandler lovbøkernes historie i Norge. 1800-tallet har stått sentralt i verket som er et samarbeid mellom flere forfattere, og her har det blitt skrevet mye om tanker bak lover som utviklet seg på 1800-tallet etter at Grunnloven var skrevet. Bokens hovedtema er det vanskelige arbeidet man hadde med å få utgitt en lovbok på 1800-tallet og på siden av dette skrives det mye om den samtidige utviklingen av straffeloven. Mats Kumlien, professor i rettshistorie ved Uppsala universitet har et svært relevant bidrag i kapittel 13 som er viktig for oppgaven.⁸ Han skriver her om bakgrunnen for straffeloven fra 1842, aldersgrenser i Norge og i andre land, samt særbehandling av mindreårige for å nevne noe. Kumliens kapittel kommer jeg tilbake til i kapittel 3 som tar for seg lovverket barna måtte forholde seg til.

I 2011 leverte Stein Vegard Holmli Crone en masteroppgave i historie som handler om Tyveri

---

⁷Mispelaere, Jan. *Guldmynt eller äpple Straffrättslig ansvar för barn och ungdomar i Sverige och Nederländerna 1590-1800*, Oslo 2009: 47

⁸Kumlien, Mats. Tradition, reception, kodifisering ungdomsbrottslighet ovh norsk-svensk lagarbete, i H. Sandvik et. al. (red.), *Kodifisering og konstitusjon Grunnloven § 94s krav til lovbøker i norsk historie*, Oslo 2013: 282

og straff i Christiania fra 1789-1801. Crone analyserer dommer og fangeprotokoller fra Christiania for å finne svar på hvem tyvene var, hvem som var deres ofre og hvordan loven ble praktisert.⁹ Crone tar utgangspunkt i Tyveriforordningen av 20. februar 1789 som endret lovene for hvordan tyveri skulle straffes i Danmark-Norge. Oppgaven til Crone gir, i likhet med oppgaven til Stokkeland, et interessant perspektiv på hvordan man har forholdt seg til samfunnets kriminelle i tiden før min periode. Jeg kommer tilbake til begge disse oppgavene i kapittel 2.

Frode Ulvund undersøker flere sider ved kriminalitet i sin avhandling om tvangsarbeidsanstaltene og straffeanstaltene i Bergen mellom 1850 og 1875. Ulvund tar nøye for seg hvordan myndighetene benyttet seg av de forskjellige anstaltene og han skriver også om hvordan man straffet unge i perioden. Avhandlingen kommer nærmere innpå straff av barn og unge og de forskjellige aldersgruppene de kunne straffes under, samt betydningen og begrunnelsen av straffene.¹⁰ Ulvunds avhandling har stor betydning for kapittel 2 og kapittel 3 i denne oppgaven da undersøkelsen belyser de forskjellige straffeanstaltene som fantes i Norge og går i dybden av hva det ville si å være kriminell i Norge på 1800-tallet, samt hvilken hensikt samfunnet hadde med å straffe kriminelle.

Gjeldene teori

Fra 1842 og frem til 1896 var den kriminelle lavalderen 10 år i Norge.¹¹ Dersom lovene skal sammenliknes med dagens lovverk med 15 års aldersgrense, der vi har spesialiserte mottak og tiltak for unge kriminelle virker straffeloven fra 1800-tallet svært streng. Sammenlikner man med andre steder i den vestlige verden ser den likevel ikke så verst ut. Dagens kriminelle lavalder i England er nettopp 10 år, mot 8 år i Skottland, mens enkelte stater i USA ikke har noen kriminell lavalder. 10 års kriminell lavalder var heller ikke uvanlig lavt sammenliknet med andre land i samtiden.¹² Man kan, kanskje feilaktig, forestille seg at barn helt ned i 10 års alder risikerte fengsel, tukthus eller straffarbeid på lik linje med voksne kriminelle, men dette

---

⁹Crone, Stein Vegard Holmli. *Tyveri og straff i Christiania 1789-1801. Tyveriforordningen av 20. februar 1789. Hensikter og praksis i Christiania.* Oslo 2011:1

¹⁰Ulvund, Frode. Ulvund, Frode. *"Byens udskud"? : ein studie av karrierar som innsett i tvangsarbeids- og straffanstaltar i Bergen ca. 1850-75.* Avhandling (dr. philos.) - Universitetet i Bergen. 2002.

¹¹Kumlien 2013: 302

¹²Kumlien 2013:297

var ikke nødvendigvis tilfelle og det er noe jeg kommer tilbake til i kapittel 3. Uten barnevern og med en kriminell lavalder på 10 år kan man oppfatte Norge på 1800-tallet som et samfunn der man kunne ende opp på bar bakke uten noen form for hjelp, og i mange tilfeller stemte nok dette. På 1800-tallet utviklet landet seg enormt med tanke på lover og offentlige tjenester i tillegg til at landet i samsvar med de fleste land i verden var inne i en ny æra grunnet den industrielle revolusjonen. Landet var i stor endring og en stor utvikling var på gang i løpet av perioden, på godt og vondt.

Det finnes mye forskning på hvordan samfunnet har forholdt seg til barn og unge i tidligere tider, også på barn og unge med problemer. Vi vet at mange barn og unge ble dømt til straff og at synet på barn, men kanskje særlig ungdom er anderledes enn slik vi ser på mennesker innenfor tilsvarende aldersgrupper i dag. Historikere imellom har hatt en del uenigheter angående synet på barndom og om foreldre og samfunnet tok godt vare på barn, eller om barn ble neglisjert. Argumentene varierer, men det har blitt stilt spørsmål ved om foreldrene ikke kunne føle seg trygge på at barna ville vokse opp og derfor distanserte seg emosjonelt ifra dem.

Diskusjonen, som jeg skal komme tilbake til i kapittel 2, har grunnlag i blant annet Phillipe Ariès og Lawrence Stone som begge har skrevet om barn i familie og samfunn og hvordan synet på barndom har utviklet seg. Aries skrev om hvordan samfunnets utvikling og især skolen, gradvis har skilt barnet ifra de voksnes verden og skapt en barndom der barnet hadde egne særskilte behov. Stone har skrevet om familielivet i England fra 1500 til 1800-tallet og han hevder at den dype tilknytningen vi i dag har til barn utviklet seg mellom 1700- og 1800-tallet. Disse påstandene har ikke fått stå uimotsagt og har ledet til flere studier som har forsket på ideene om barndom, oppdragelse og relasjonene mellom barn og voksne. Det at undersøkelsene spriker i forskjellige retninger gjør det svært interessant å studere videre på temaet og vitner om et viktig og problematisk felt der historikere har forskjellig oppfatning av fortidens barndom og oppvekst.

Et argument som taler for at barn var av mindre emosjonell verdi var den høye spedbarnsdødeligheten. Den høye barnedødeligheten på 1800-tallet kan ha ført til at foreldrene og samfunnet forøvrig har distansert seg følelsesmessig fra sine barn. I en vanlig familie måtte man regne med å miste barn, særlig i løpet av de første leveårene. Ifølge Stokkelands masteroppgave om barn og unges oppvekstvilkår på 1600-tallet var det likevel

lite som tydet på at barna hadde lav verdi for foreldrene og familien. Oppvekstvilkårene og fremtidsutsiktene var svært anderledes enn i dag, men ifølge Stokkeland finnes det dokumentasjon på at foreldrene hadde sterke følelser for sine barn og at det også var engasjement i samfunnet rundt om hvordan man best kunne oppfostre sine barn.¹³ Stokkelands studier er blant de undersøkelsene som gir meg forventninger om at jeg kommer til å finne dokumenter som viser at det er tatt hensyn til barn og at både foreldre og myndigheter ønsket det beste for at barna skulle få en verdig fremtid. Selv har jeg en forutelse om at barn var høyt verdsatt og at dommere og myndigheter ikke ønsket å straffe barn hardt for å vise hardhet mot barna, men at de heller straffet dem i mangel på andre alternativer. Dommere hadde ofte ikke muligheten til å frata uegnede foreldre retten til å oppfostre egne barn og i mangel av barnevern, barnehjem og spesialskoler var straff ofte den eneste reaksjonen de kunne gi det kriminelle barnet. Min forventning er at rettsmyndighetene straffet barn med hensikt i å avskrekke fra et videre kriminelt liv, ikke for å straffe kun for straffens skyld.

Problemstilling

Med utgangspunkt i tidligere forskning har jeg laget meg en hypotese om at barna som ble siktet i straffesakene i 1867 og 1877 ble behandlet etter beste evne. Jeg har en ide om at myndighetene ønsket å ta hensyn til barnas unge sinn og derav dele ut milde straffer til barn under 15 år. Utforskning av barndommens historie er et spennende og dagsaktuelt tema der det finnes utrolig mye å studere. Temaet barne- og ungdomskriminalitet, er særlig interessant da det kan fortelle oss mye om hvordan samfunnet håndterte sine svake og sårbare grupper i samfunnet, særlig de gruppene som også var til bry. Nettopp derfor kan forskning på temaet fortelle oss veldig mye om det samfunnet man ønsker å undersøke. Problemstillingen jeg ønsker å utforske er:

Hva kan rettsforfølgelsene av barn mellom 10 og 15 år, i årene 1867 og 1877, fortelle oss om myndighetenes syn på denne gruppen?

Jeg skal undersøke om barn og unge fra 10 års alder og opp til 15 år fikk noen form for positiv særbehandling grunnet deres unge alder. Straffeloven fra 1842 kan vise oss at

---

¹³Stokkeland s. 201

straffeforfølgelsen var lovfestet til å opptre mildere når det dreide seg rundt de yngste kriminelle, men jeg ønsker å fordype meg i hvordan myndighetene håndterte slike saker med det rammeverket de hadde til rådighet, om de dømte de kriminelle barna strengt eller mildt. Jeg ønsker å finne ut om hvordan de gikk frem og hva de vektla for å kunne utlevere en dom. Min egen formening er som nevnt at voksne lovkyndige syntes at dette var vanskelig, at det var ubehagelig for dem å dømme og videre straffe barn uten å ha mulighet til å sette inn andre tiltak. Antagelig finner jeg ikke noe enkelt svar på dette men jeg ønsker å belyse spørsmålet og mest sannsynlig finner jeg saker som kan tyde på flere synspunkter blandt de innvolverte i byretten. Jeg forventer ikke å finne nedtegnelser der dommere og andre ansatte i byretten skriver ned egne tanker og følelser rundt dette. Straffen og prosessen, sammenliknet med lovverket kan vitne om dommeren har funnet formildende omstendigheter i de forskjellige sakene. Det kan likevel være så mangt som spilte inn utover de lovkyndige voksnes sympati med de kriminelle barna.

Avgrensning:

Opgaven skal gi en innsikt i hvordan barn og unge ble dømt og om de fikk noen slags form for strafferabatt, eller om myndighetene fant noen formildende omstendigheter som gav barna mildere straffer. Oppgaven svarer ikke på voksnes straffer annet enn det som kan sammenliknes i lovene, jeg kommer altså ikke til å kunne gå inn på voksnes dommer eller saksdokumenter. Jeg kommer ikke utenom det mer generelle synet på barn og unge, men oppgaven er ikke en studie i hvordan lovlydige barn ble sett av samfunnet. Dette er en studie som handler om hvordan de problematiske barna ble sett og oppfattet av myndighetene og vil derfor kun fokusere på dette i en relativt kort periode.

Jeg skal forholde meg til straffesaker fra Christiania Byrett og lete i kilder som kan fortelle meg noe om den unges kriminelle handling, straff og om personen har vært involvert i kriminalitet tidligere. Det er i saksdokumenter og dommer jeg vil finne ut om det står at det ble tatt hensyn til personens unge alder i forhold til straffen han eller hun vil få. Kildene skal ikke brukes som forklaringer på om personene har vært skyldige eller uskyldige, de skal brukes for å gi et innblikk i om dommere finner den unge alderen eller annet formildende.

Det finnes svært mye materiale å gå igjennom for å finne frem til barnas saksdokumenter. Jeg

har derfor valgt meg to år i perioden som jeg skal fokusere på. Årene; 1867 og 1877. Jeg ønsker å se nærmere på 1867, da det som nevnt var dette året Christiania Byrett kom igang. Det er svært interessant å lese kildemateriale fra offentligheten, der alt var nytt og til tider kaotisk. 10 år senere, i 1877, da byretten på det tidspunktet var vel etablert og hadde innøvde rutiner vil jeg se om disse hadde endret seg. I 1874 ble dessuten straffeloven fra 1842 revidert, dette førte til en del endringer i hvordan man straffet barn fra og med 1875. Dette er noe jeg kommer til å utdype i kapittel 3. I 1877 nærmet man seg også de store reformene som kom på slutten av århundret og som omfavnet problematiske barn, med vergerådsloven og etablering av spesialskoler. Siden kildematerialet samlet sett er så stort har jeg sett meg nødt til å begrense meg til to år da en studie av et helt tiår hadde blitt uoverkommelig for min oppgave.

Det finnes flere hundre straffesaker i løpet av et år og en mindre del av disse omfatter barn og unge. Jeg har forholdt meg til dommene og saksvedleggene fra Christiania Byrett. I dommene er alderen som oftest skrevet ned, mens vedleggene inneholder dåpsattester som kan fortelle meg hvor gammel den mistenkte var under saksgangen. Det finnes også dokumentasjon på de forhørene som ble gjort ved politikammeret, men disse har jeg ikke benyttet meg av, da en del av dem er gjengitt i saksdokumentene og også delvis er å finne i enkelte av domsprotokollene. Eventuelle anker blir ikke undersøkt i denne oppgaven. Årsaken til at jeg har utelatt anker og forhør er at kildematerialet fra domsprotokollene og saksdokumentene er stort og omfattende og svært tidkrevende og gå igjennom, all dokumentasjonen herfra gir meg nok materiale til å undersøke problemstillingen. Det finnes store mengder med straffesaker og man kan lage flerfoldige undersøkelser av dette kildematerialet. Dokumentasjonen fra byretten kan gi opphav til flere studier for de som ønsker å gjøre andre undersøkelser ut av for eksempel straff av kvinner, eldre og liknende.

Dette er en oppgave som sirkler seg rundt bymiljøet i Christiania og den kommer derfor kun til å svare på forholdene rundt de siktede i Christiania byrett i årene 1867 og 1877 og ikke andre steder i Norge eller ved andre domstoler. Jeg har sett på hvilke endringer som finnes i Christiania i løpet av perioden og jeg har studert lovverket for å finne noe som kan tyde på endringer i synet på barn og unge i løpet av 1800-tallet.

Straffeloven fra 1842 satte den kriminelle lavalderen til 10 år og dette er derfor det naturlige utgangspunktet for studien. Ved 15 års alder var det færre begrensninger for straff og jeg kommer ikke til å studere straffene tildelt barn fra 15 år og oppover. Aldersgruppen jeg

forholder meg til er ifra 10 tom 14 år. Det er nødvendig med en oversikt over de forskjellige alderstrinnene for å få svar på hvorvidt dommere fant formildende omstendighet basert på alder. Der det faller seg naturlig vil jeg vise til enkeltsaker der personer som er eldre enn 15 år har blitt dømt for å sammenlikne straffutmålinger, men det vil ikke bli laget noen analyse over straffer for de som var eldre enn 15 år.

Kilder og metode:

Av primærkildene jeg skal benytte meg av vil jeg først og fremst lete etter rettergangsmateriale. Jeg skal undersøke domsprotokoller og saksdokumenter fra Christiania byrett. Kildematerialet er håndskrevet, primært på latinske bokstaver, men ofte iblandet gotisk skrift og kan derfor være tidkrevende å arbeide med. Tekstene fra saksdokumentene er som oftest ikke finskrevet og en del kan være enkle notater der mye bærer preg av å være skriblet ned. Saksdokumentene kan varere veldig i omfang, noen av dem inneholder kun noen få sider, mens andre kan inneholde flere titalls sider. I saksdokumentene er som oftest ikke alder nedskrevet eller bemerket, men befinner seg vanligvis i form av en dåpsattest i de sakene som dreier seg om unge lovbyrtere. Alderen ble nedskrevet i domsprotokollene og da domsprotokoller og saksdokumenter inneholder et saksnummer er det ganske oversiktelig materiale. Likevel finnes det saker der saksdokumentasjonen er liten, eller det har forsvunnet vedlegg fra mappene og det ikke finnes noen videre informasjon fra disse, heller ikke om alder. Innholdet i saksdokumentene og dommene er ganske variabelt, noe er som nevnt, veldig lite, mens annen dokumentasjon kan inneholde forklaringer på hvordan den siktede skulle ha begått den kriminelle gjerningen, årsaker til dette, hvordan byretten har gått frem for å finne dokumentasjon og mye mer. Dokumentasjonen er skrevet i form av nedtegnelser i protokoller, foreløbige fremstillinger, attester med mer. Dokumentene er skrevet av lovkyndige, politifolk, prester og andre som kunne være involvert i saken.

For å få en oversikt over forskjellene i rettsdokumentene vil jeg analysere dommer utgitt til forskjellige alderstrinn og kjønn i forhold til hvilke kriminelle gjerninger som har blitt begått, og videre sammenlikne dommene fra årene 1867 og 1877. Om byretten har endret rutiner og fremgangsmåter vil dette bli synlig gjennom en slik analyse. Jeg vil da kunne se hvordan en gjennomsnittlig straffutmåling så ut på forskjellige kriminelle handlinger og se om jeg finner store forskjeller basert på alder og kjønn. Jeg må da også studere strafferammene for å kunne

sammenlikne og se om det straffes i samsvar med lovverket. Jeg kommer også til å se nøye på hva som skrives i de forskjellige sakene om det er speiselle hensyn som taes i dommen. Jeg kan ikke ta for gitt at det er den lave alderen som har avgjort en mild eller hard straff, det kan ha vært andre ting som kan ha spilt en avgjørende rolle for dommens utfall. Kjønn, sosial bakgrunn og andre forhold er faktorer som kan ha spilt en rolle for avgjørelse av straff og det er derfor viktig å studere dokumentene nøye, selv om det ikke alltid vil kunne gi svar i klartekst.

Der jeg har funnet dåpsattester har jeg tatt for meg saksdokumentene før jeg har undersøkt domsprotokollene, rett og slett for å få et inntrykk av hvordan man har arbeidet for å komme frem til en dom. Ved å lese dokumentene på denne måten er jeg uvitende om hva slags straff den siktede fikk og slik sett "fri for fordommer" Da ikke alle saksdokumenter har hatt dåpsattester har jeg delvis sett på enkelte av sakene fra domsprotokollene før jeg har sett på vedleggene og har slik, i min utforskning blitt mer bevisst på selve straffen når jeg da siden har lest saksdokumentene.

En av de sammenlikningene jeg ønsker å få oversikt over er hvordan man straffet barna i forhold til deres alder. Dette har ikke vært helt uproblematisk, da 1867 og 1877 skiller seg ifra hverandre på særlig et punkt. I 1867 ble ikke barn under 15 år satt i fengsel, mens de risikerte fengselsstraff i 1877. Derfor er det vanskeligere å skille straffeutmålingen ifra de "voksne" straffene det siste året. Et eksempel på dette er i saker der jeg finner flere tiltalte i en sak der den ene er 14 og den andre har fylt 15. I forhold til hva som står i straffeloven skulle 14 åringer straffes mildere enn 15 åringer og som oftest stemmer dette når det dreier seg om en og samme tiltale. Men jeg finner likevel flere saker der barn under 15 år har fått fengselsstraff fra 1877, noen av dem med lengre opphold i fengsel enn det de over 15 fikk. Slike problemer kommer jeg tilbake til senere i oppgaven, men denne endringen problematiserer sammenlikningene, da skillet mellom straffene er mer uklart i 1877 enn i 1867.

Selv om rammene for straff kan virke mer tydelige i 1867 er heller ikke dette året helt uproblematisk i forhold til alder, særlig når det kommer til de eldste barna. Blant de tiltalte 14-åringene finner jeg barn som ville komme til å fylle 15 år senere samme år, men som får risstraff. Dersom barnet hadde fylt 15 innen den dagen saken skulle opp i byretten kunne det risikert fengselsstraff. Dette tyder på at barna ble straffet etter hvor gamle de var på den datoen de ble dømt. Jeg har ikke funnet noe som tyder på at byretten bemerket seg alderen på

det tidspunktet barnet utførte den kriminelle gjerningen annet enn hvilken dato dette skulle ha foregått. Et problem som kunne ha oppstått, men som jeg ikke har funnet noen eksempler på, er dersom en 14-åring hadde utført et tyveri og siden rukket å fylle 15 år innen saken skulle opp i retten, hadde da dommerne dømt barnet under eller over 15-årsgrensen? Det er ikke utenkelig at det har oppstått slike problemer, og ifølge straffeloven kunne da barnet dømmes til fengselstraff i stedet for risstraff.

Disposisjon

Jeg kommer til å se nærmere på diskusjoner rundt hvordan man har definert barn, unge og deres mentalitet igjennom historien. Dette kommer jeg nærmere inn på i kapittel 2. Her vil jeg også prøve å finne en slags forståelse for hvordan det var å vokse opp i Christiania i perioden; hvordan skolegangen foregikk, hva slags arbeid barna kunne ta seg og om hvordan det var å være fattig i Christiania på 1800-tallet. I dette kapitlet vil jeg skrive litt om kriminalitet og da særlig bakgrunnen til de kriminelle barna og hvem de var. Enkelte relevante institusjoner blir også redegjort for her.

Jeg må se nærmere på lovendringene på 1800-tallet og årsaker til de endringene som ble gjort og om de hadde noen hensikt i å verne barn og unge og hva de eventuelt kan fortelle om synet på rehabilitering i forhold til straffene. Lover, straffer og kriminelle handlinger blir gjennomgått i kapittel 3, her skal jeg videre se på de ideer, tanker og definisjoner myndighetene hadde rundt lovgiving og straff. Dette kapitlet viser teoriene man hadde i forhold til straff av barn i 1867 og 1877.

I kapittel 4 viser jeg arbeidet med saksdokumenter og dommer. Her vil jeg analysere dommene og gå i dybden på dokumentasjonen jeg finner i de forskjellige sakene fra 1867 og 1877. Det er i dette kapitlet jeg vil beskrive hva jeg finner, hva som står i dokumentene og hvordan de skiller seg ut ifra hverandre og også hva de har til felles. Her vil det komme frem hvor gamle barna er, hvilken straff de får, om de er tidligere straffet og hvilke hensyn som eventuelt ble tatt og begrunnelser for dette. Kapittel 4 dreier seg om hvordan dommere forholdt seg til lovene i praksis.

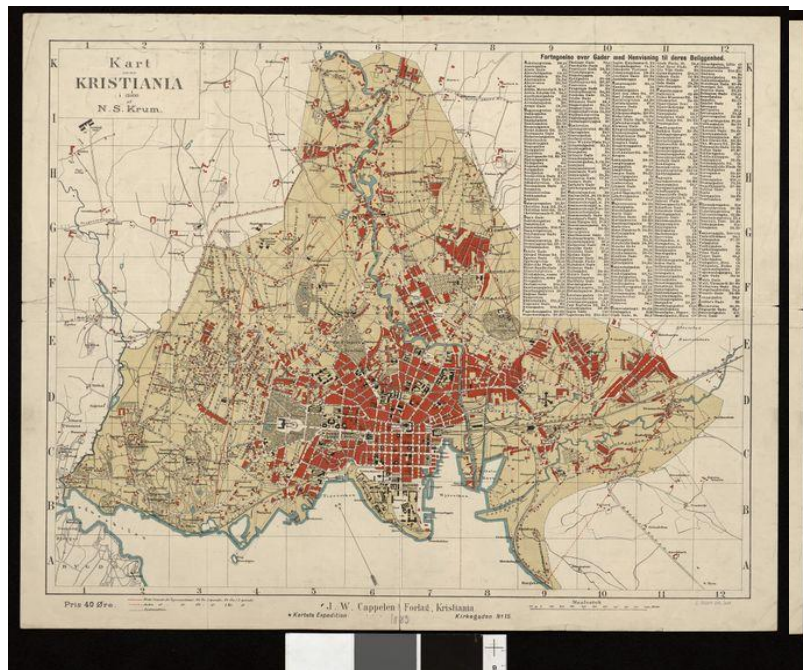
I kapittel 5 vil jeg dele inn flere undergrupper etter alder for å se om jeg finner noen forskjell på de forskjellige alderstrinnene. Jeg vil sammenlikne hvert alderstrinn og se om jeg kan finne

regelmessigheter eller uregelmessigheter i straffeutmålingen. I dette kapittelet vil også dommene sammenliknes i forhold til hva de kriminelle gjerningene var, hvor mange lovbrudd barnet var tiltalt for og om det var tidligere straffet. Jeg vil også se litt på om det fantes store forskjeller i hvordan man straffet gutter i forhold til jenter. I dette kapittelet vil jeg også sammenlikne straffene som ble utdelt i 1867 opp mot 1877.

I kapittel 6 vil jeg vurdere resultatene mine og komme frem til en konklusjon i forhold til problemstillingen min og reflektere over funnene fra undersøkelsen. Jeg vil peke på hva de forskjellige dommene har vist og hva som ser ut til å ha vært trenden i straffene. Der det har blitt tatt hensyn til barn vil jeg vise til dette, men jeg vil også reflektere over de tilfellene der barn har blitt straffet strengt. I dette kapittelet vil jeg vurdere om jeg hadde rett i min hypotese om at byretten tok hensyn og dømte til de mildeste straffene når det dreide seg om tiltalte barn under 15 år i årene 1867 og 1877.

Kapittel 2: Bakgrunn for kriminelle barn på 1800-tallet.

¹⁴ (kart over Christiania 1883)

Barna som ble tiltalt ved Christiania Byrett vokste hovedsakelig opp i Christiania i siste halvdel av 1800-tallet. Det er ikke så lett å vite hvilke vilkår barna kom ifra annet enn de boligadresser og familier som blir nevnt i saksdokumentene. Utifra de opplysningene som finnes dreier det seg hovedsakelig om barn som bodde i strøk som var preget av fattigdom og flere av barna manglet en eller begge av foreldrene. Forsørgernes stillinger eller boliger nevnes ofte i saksdokumentene, også dersom de er tatt hånd om av myndighetene og befant seg på fattiganstalten, ved tukthuset eller var straffanger. For å få en innsikt i barnas bakgrunn har jeg derfor valgt å se nærmere på hvordan det kan ha vært å vokse opp i Christiania på denne tiden. Jeg har her valgt å legge vekt på samfunnets oppfatning av barn og unge, barneoppdragelse, skolegang og kriminalitet i Christiania. Jeg har også valgt å skrive litt om byen og dens utfordringer på 1800-tallet.

Oppfatning av barndom

---

¹⁴Kart over Christiania 1883. Kartet er hentet fra:
https://lokalhistoriewiki.no/index.php/Fil:Kart_over_Kristiania_-_no-nb_krt_00563.jpg lastet ned 23.01.15

Det har vært flere forskjellige oppfatninger om hvordan det var å vokse opp før i tiden. Vilkårene for oppvekst var nok også ganske variable uavhengig av hvilken tid man vokste opp i. Barna som vokste opp i Norge var fattige, rike, veloppdratte, uoppdratte, midt i mellom og fantes i mange utgaver. Denne oppgaven handler om barn som var tiltalt i straffesaker, som måtte møte i byretten i Christiania og som hovedsakelig var siktet for tyveri. Det er ikke alltid så lett å finne ut hvilken klassebakgrunn og sosial status disse barna hadde, men de ser hovedsakelig ut til å komme ifra allmuen. Blant de laveste sosiale lagene ser man raskt for seg en skitten og blek gutt som står på et gatehjørne og selger aviser ikledd kortbukser og sixpence. Hadde vi sett en slik gutt i dag hadde vi, gjennom hvordan vår oppfatning av hvordan barndom skal være, stilt oss spørsmål ved hvordan det stod til hjemme hos dette barnet. På 1800-tallet var det ikke så lett å vite hvor man kunne henvende seg om man var bekymret for naboens barn, annet enn til barnets forsørgere. Så hvordan var det egentlig med oppdragelsen på 1800-tallet, var folk så fattige at de ikke hadde råd til å ta vare på barna sine? Var de mindre glade i barna sine enn det vi i er i dag? Eller var 1800-tallets foreldre like (eventuelt lite) omsorgsfulle og kjærlige overfor barna sine som det de er i dagens samfunn? Hvordan var det med samfunnet der familien oppholdt seg, brydde de seg om andres barn? Kan det være at det ikke er så store forskjeller når det kommer til omsorg og kjærlighet og at det ikke utgjorde så stor forskjell ifra vår egen tid?

I innledningen introduserer jeg noen av de forskjellige synspunktene historikere har hatt om barndom. Jeg vil redegjøre for de mest sentrale oppfatningene av hvordan man tidligere har tenkt seg barndom for å synliggjøre at denne diskusjonen er langt ifra ferdig.

Lawrence Stone skriver om blant annet familieforholdenes utvikling i England fra omkring 1450 vt. til utover 1800-tallet. I likhet med Aries viser Stone til en utvikling i synet på barndom. På 1500-tallet beskriver han relasjonene innad i familien som kalde og følelsesløse, mellom barn og deres foreldre, men også mellom ektemakene. Argumentet begrunnes blant annet med høy dødelighet blant både barn og voksne.¹⁵ Han argumenterer også med at familien, i likhet med samfunnet var styrt og kontrollert i et patriarkisk forhold der staten i samfunnet tilsvarte faren i familien og at resten av medlemmene hadde lavere innflytelse og verdi. De barna som levde i dette samfunnet hadde minst innflytelse og lå lavest verdimesig,

---

¹⁵ Stone, Lawrence. *The Family, Sex and Marriage in England 1500-1800*. Penguin Books. Harmondsworth. 1979. s. 407

også innen familien.¹⁶ Stone forklarer at etterhvert som samfunnet beveget seg i en retning der ekteskapet var friere og mer basert på individuelle valg, løsnet også farens autoritet over kone og videre over barn. Da kvinnen i familien og samfunnet forøvrig fikk mer innflytelse ble etterhvert barna bedre ivaretatt, men dette var begrenset til de familiene med god økonomi.¹⁷ Stone diskuterer også virkningene av hvordan den industrielle revolusjonen kunne gi barnet en individuell økonomisk verdi da det egenhendig kunne bringe penger inn i familien, men han stiller spørsmål ved om denne økonomiske verdien kunne sammenliknes med følelsesmessige verdier innad i arbeiderfamilien.¹⁸ Dersom Stone har rett i sine påstander kan det bety at foreldrene var mer følelsesmessig tilknyttet til barna sine på 1800-tallet enn det de var på 1600-tallet, og stadig mer knyttet til barna etter at moderne medisiner kom på markedet gjennom 1900-tallet. Det vil si at dersom Stone skulle ha udelt rett i sin tese om at relasjoner i familiene var basert på økonomi og klassetilhørighet kunne dette bety at foreldre i rike land vil ha sterkere tilknytning til sine barn enn det foreldre i fattige land har til barna sine.

Linda Pollock argumenterer mot blant annet Aries og Stones synspunkter på en manglende oppfatning av barndom før 1800-tallet og at barn hadde lav følelsesmessig verdi for foreldrene.¹⁹ Pollock peker på at dersom barn og barndom ble sett anderledes tidligere betyr ikke det at de ikke ble sett som barn. Der både Aries og Stone har funnet eksempler på en voldelig oppdragelse og skolegang, har Pollock, gjennom sin studie av brev, dagbøker og selvbiografier, funnet eksempler på foreldre som motsatte seg vold mot barn.²⁰ Pollock støtter ikke teoriene om at synet på barn og barndom har hatt en evolusjonistisk utvikling. Hun mener at de store endringene i hvordan man i dag oppdrar og behandler barn er en myte.²¹

Anette Stokkeland innleder sin hovedoppgave med å stille seg kritisk til historikeren Phillippe Aries sin påstand om at oppfatningen av barndom er en moderne oppfinnelse.²² Aries er kanskje mest kjent for å ha hevdet at det ikke fantes noen følelse av barndom i middelalderen. Han hevdet at barn og unge fra fortiden i stor grad ble behandlet som små voksne og ikke ble forstått som barn, ihvertfall i en annen grad enn det dagens barn og unge opplever i Norge.

---

¹⁶ Stone s. 410

¹⁷ Stone s. 412

¹⁸ Stone s. 419

¹⁹ Pollock, Linda. *Forgotten children Parent-child relations from 1500-1900*. Cambridge University Press. Cambridge. 1983.s. 262

²⁰ Pollock s. 263

²¹ Pollock s. 271

²² Stokkeland s. 1

Det er viktig å merke seg at Aries sin tese ikke dreier seg om at barna ikke hadde verdi, men at deres unge alder ikke ble karakterisert som noe eget.²³ Ifølge Aries hadde altså barn, ihvertfall over en viss alder verdi, men videre argumenterer han med at de minste barna "ikke ble regnet med" og han forklarer dette med den høye spedbarnsdødeligheten som førte til at foreldrene måtte innfinne seg i å miste flere små barn. Risikoen for å miste små barn førte til at foreldrene distanserte seg fra dem frem til de ble store nok til at man følte seg trygg på at de kom til å overleve.²⁴ Videre skriver Aries at skolen i moderne tid skilte barnas verden ifra de voksne og skapte de store forskjellene mellom aldersgruppene, der de voksne kontrollerte barn som en helhetlig gruppe, som videre førte til at barndom ble noe særegent.²⁵

Historiker Ellen Schruppf tar nøye for seg definisjonen av barndom i sin bok *Barndomshistorie* der hun skriver at barnet riktignok kan sees fra et naturvitenskapelig perspektiv der barnet går igjennom flere fysiske stadier før det blir kjønnsmodent, men at det kulturhistoriske perspektivet kan fortelle oss mye om historien om barndom.²⁶ Schruppf viser til flere forskjellige synspunkter historikere har hatt om barndom og hvordan de har kommet frem til sine konklusjoner.

Noe som viser seg problematisk med barndom er at man finner så lite kildemateriale som er produsert av barn. Nettopp det at kildematerialet er så lite tilgjengelig gjør barndom til noe mystisk og uhandgripelig. Det er i alle fall tydelig at fortidens barndom er en del av livet som vekker engasjement og som også kommer til å føre til mange fremtidige diskusjoner. Det er jo relevant for oss alle da barndom er noe alle mennesker har vært inno. Schruppf påpeker at mange har tolket barndom som en linneær utvikling der man i fortiden har tolket begrepet som ikke-eksisterende og at barn har blitt behandlet brutalt, til en utvikling preget av humanitet og moderne tanker med et mål i å behandle barna sine med kjærlighet og tilpassning.²⁷ I lovverket kan man til en viss grad se en utvikling der barns rettigheter og vern har utviklet seg, men samtidig så trenger ikke det å bety at man ignorerte barnas behov før lovene begrenset barns strafferettslige ansvar. Selv om det fantes færre regler som tok for seg vern av barn tidligere, kan behovet for slike regler ha endret seg. Lover og samfunn har endret seg også for voksne og det ville være unaturlig å se på lover som omfattet barn som et

---

²³ Aries, Phillippe. *Barndommens Historie*. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo. 1980. s. 153

²⁴ Aries s. 154

²⁵ Aries s. 185

²⁶ Schruppf, Ellen. *Barndomshistorie*. Det Norske Samlaget. Oslo. 2013 s. 11

²⁷ Schruppf s. 18

bevis på at barn har fått bedre livskvalitet.

I følge Jan Mispelaeres forskning på barne- og ungdomskriminalitet i Sverige og Nederland er det tydelig at barn slett ikke ble ansett som små voksne. Hans resultater viser at dommerne tok hensyn i saker der barn og unge var involvert og de fikk som oftest mildere straffer.²⁸ I tillegg ble det ofte i slike saker lagt vekt på om barnet hadde vært påvirket eller var under innflytelse av en annen eldre person, som da ofte resulterte i at den eldste fikk mesteparten av, om ikke alt ansvar for forbrytelsen barnet hadde vært involvert i.²⁹ Mispelaere oppdaget altså en tendens der offentlige myndigheter tok hensyn til de yngste lovbrøytene og behandlet dem som barn, altså barn i Sverige og Nederland på både 1600- og 1700-tallet.³⁰

Mispelaere skriver også om tanker andre forskere har gjort seg om barndom. Han skriver også om for eksempel Stones tese om at barneoppdragelse var klassestyrt, der Stone hevder at relasjonen mellom barna og deres foreldre var basert på økonomisk status. Det finnes lite tvil om at de sosiale forskjellene i samfunnene førte til forskjellige former for barneoppdragelse og hvilke ressurser familien kunne bruke på barna sine, men forskere har ikke funnet klare bevis for at de følelsesmessige relasjonene varierte ut ifra sosial og økonomisk status. I følge Mispelaeres undersøkelser finnes det tvert i mot mye som peker på at foreldrene var sterkt knyttet til sine barn på tvers av klassetilhørighet.³¹

Resultatene av de forskjellige historikernes studier viser at det ikke finnes et enkelt svar på hvordan man tidligere oppfattet barndom, hvordan man oppdro barna sine og hvor sterke følelsesmessige bånd det fantes mellom barn, deres foreldre og til det forøvrigte samfunnet. Diskuterer vi den barndommen og den barneoppdragelsen som foregår i dag vil vi nok også oppdage at forskere fremdeles ikke er enige i hva som er rett og galt. Ser man på barns situasjon i 2016 finnes det fremdeles voldelige oppdragelsesmetoder, men det finnes også svært mange eksempler på at samfunnet tar avstand til vold mot barn, ikke minst i loven. Det vil likevel være naivt å tro, at dersom det per lov ikke er lov til å utøve vold mot barn, så skjer ikke dette i samfunnet som har forbudt slike metoder. Selv om det ikke fantes barnevern og lover som bestemte at vold mot barn var forbudt, trenger ikke det å bety at flesteparten av foreldrene opptrådte brutalt i barneoppdragelsen.

---

²⁸ Mispelaere s. 321

²⁹ Mispelaere s. 322

³⁰ Mispelaere s. 323

³¹ Mispelaere s. 18

I denne oppgaven må jeg likevel forholde meg til nettopp dette at vold var en akseptert straffemetode. Barn som hadde begått lovbrudd skulle avstraffes med vold i form av risstraff. Denne formen for straff skulle utføres og overvåkes av myndighetene, noe som kanskje kan tyde på at myndighetene ikke hadde tillit til at foreldrene selv ville fullføre straffen. Jeg finner det uansett sannsynlig å tro at synet på det lovlydige og uproblematisk barnet har skilt seg ut ifra synet på det vanskeligstilte og kriminelle barnet. Derfor vil jeg se litt på hvordan man behandlet vanskeligstilte og kriminelle i samfunnet.

Vanskeligstilte og kriminelle

Fattigdom var et stort problem på 1800-tallet og det er lite som taler imot at nød og sult kan føre til kriminalitet. I Christiania brukte man tid og ressurser på å hjelpe fattige og behovet for dette var stort siden arbeidsledigheten var høy: i 1868 mottok 18 prosent av byens befolkning fattighjelp.³² Christiania hadde et fattigvesen som omfattet byens grunn men ikke forsteder, slik at forsteder som for eksempel lå øst for Akerselva ble tatt hånd om av Aker, frem til byutvidelsene etterhvert også omfattet disse områdene.³³ I 1840 stod fattigvesenet for nesten halvparten av alle de kommunale utgiftene.³⁴ For å finansiere fattigkassen hadde man en egen fattigskatt og andre avgifter tilkom også fattigvesenet, deriblant avgiften på utskjenket vin og brennevin.³⁵ Fattigskatten lå på 30 000 spesidaler i 1842.³⁶ Fattigvesenet kom under den offentlige sosiale omsorgen som også omfattet skole- og helsevesen.³⁷ Dersom man var fattig i Christiania på 1800-tallet hadde man mulighet til å bo på en av fattigstuen eller institusjoner, slik som Christian Augusts Minde. Det var også mulig å motta hjelp og bo hjemme, dersom man hadde et hjem å gå til.³⁸

Prinds Christian Augusts Minde var en stiftelse med lokaler i Storgata som ble opprettet som arbeidsanstalt i 1809.³⁹ Stiftelsens mål var å hjelpe fattige og vanskeligstilte i byen og kjøpte opp lokaler som for eksempel Mangelsgården, for å kunne tilby fattige lønnet arbeid fra 1812.

---

³² Myhre, Jan Eivind. Oslo Bys historie bind 3 Hovedstaden i Christiania fra 1814-1900. J.W. Cappelensforlag AS 1990 Oslo s. 211

³³ Myhre s. 39

³⁴ Myhre s. 141

³⁵ Myhre s. 135

³⁶ Myhre s. 148

³⁷ Myhre s. 146

³⁸ Myhre s. 148

³⁹ Myhre s. 50

Her ble det etablert blant annet spinneri og tanken var at fattige skulle tilbys arbeid mot noe lønn. Dersom man var fattig men kunne klare å utføre arbeid kunne man gå til arbeidsanstalten og få det mest nødvendige for å overleve av mat og tak over hodet mot å arbeide.⁴⁰ Fra 1819 ble Mangelsgården et arbeidshus med flere forskjellige former for arbeid. Det var også mulig for utenforstående og leie arbeidskraft fra Mangelsgården. Oppholdet var i utgangspunktet ment som et frivillig tilbud, men det var mange mennesker som ble plassert på arbeidshuset ved tvang, mennesker som ikke var i stand til å ta vare på seg selv, noen av dem var arbeidsuføre. Også foreldreløse barn som var for små til å arbeide ble plassert på Mangelsgården.⁴¹ Svært mange eldre menn og særlig kvinner som fikk vanskeligheter med å skaffe seg arbeid eller forsørge seg selv endte sine dager på Mangelsgården eller andre fattigstuer som fantes i området.⁴² Utover 1800-tallet vokste behovet for mer plass og flere bygninger ble lagt til stiftelsen: deriblant et vaskeri og en fabrikkbygning, sykehus for sinnssyke (asylet), fattigsykehus og visitasjonslokale for prostituerte.⁴³ Prinds Christian Augusts Minde fungerte slik som et samlingsanlegg for fattige og utstøtte i Christiania på 1800-tallet.

Politiet var aktøren som arresterte, og i en del tilfeller utførte straff. Politiet drev også etterforskning ved forbrytelser og forseelser. Politiet kunne egenhendig, uten rettsak fulgt av en dom plassere mennekser på tvangsarbeidsanstaltene, men ikke i instutisjoner slik som fengsler eller tukthus. Politiet måtte i tillegg til straffeloven forholde seg til politianordninger som gikk ut på å holde ro og orden i byene der de kunne slå ned på alt i fra snøballkasting til prostitusjon og løsgjengeri. Dette var ifølge eldre politianordninger som varte helt frem til 1880-tallet.⁴⁴ I 1866 ble det vedtatt en ny lov om politivesenet i Christiania som etterhvert også ble benyttet i andre byer. Det kom også nye politivedtekter for Christiania i 1874.⁴⁵ Ved brudd på politivedtektene var det politiets ansvar å overholde og gjøre tiltak.⁴⁶ Ulvund stiller spørsmål ved hvorvidt tvangsarbeidsanstalten ble en oppholdsplass for mennesker som ikke klarte å skaffe eget arbeid og som var særlig utstøtt i samfunnet, og blant annet var de menneskene man ikke så noe videre håp for, de som resten av samfunnet hadde "gitt opp".⁴⁷ Ulvund skiller videre mellom det å være "normbryter" og det å være "lovbryter", der den

---

⁴⁰ Myhre s. 113

⁴¹ <http://www.prindsen.no/hva/> Lastet ned:12.05.16

⁴² Myhre s.52

⁴³ <http://www.prindsen.no/hva/> Lastet ned: 12.05.16

⁴⁴ Ulvund s. 29

⁴⁵ Ulvund s. 30

⁴⁶ Ulvund s. 35

⁴⁷ Ulvund s. 6

typiske normbryteren ikke nødvendigvis har utført en kriminell handling, men gjort handlinger eller mangel på den som ikke var aksepterte av samfunnet, uten at det kunne bevises at noe kriminellt var utført.⁴⁸

Kriminaliteten i Christiania økte utover 1800-tallet, i perioden mellom 1855 og 1869 økte antallet arrestasjoner fem ganger i følge Myhre.⁴⁹ Omtrent 10 prosent av straffutmålingen fra forbrytelser i perioden mellom 1862-1866 var i form av bøter,⁵⁰ men de mest synlige fangene i byen var straffanger fra tukthuset og fanger som var i slaveriet på festningen. Fangene arbeidet ikke bare ved tukthuset og festningen, men ble utleid som arbeidskraft til de som var villige til å betale for dem. Straffangene ved festningen gikk i lenker og hadde egne lett gjenkjennelige drakter.⁵¹ Da det var mangel på arbeid for arbeidere i byen ble det klaget på at slaverifangene tok over arbeidsoppgaver lovlige arbeidere ellers kunne ha tatt på seg.⁵² Mange forbrytere kom til tukthuset og måtte arbeide som straff. Da tukthuset tok til seg fanger fra Østlandet og ikke bare Christiania og Aker trakk det til seg flere fattige til byen og svært mange av fangene ved tukthuset var fattige kriminelle.⁵³ Tukthuset drev også på med arbeidsproduksjon slik som vasking av klær, håndarbeid, enkelt håndverk og liknende.⁵⁴ Tukthuset hadde sammen med Akershus Festnings Slaveri sin egne menighet.⁵⁵

Stein Vegard Holmli Crone har studert tyveriforordningen av 20. februar 1789 og skrevet om straff og hensikter med straff i sin masteroppgave i historie. Crone påpeker at dommene skulle ha en avskrekkende effekt for å unngå at lovbyteren skulle gjenta kriminelle gjerninger. Straffene skulle stå til eksempel også for andre, det skulle være tydelig at det ikke skulle lønne seg å utøve kriminalitet. Likevel viser Crone til at det hovedsakelig ble utdelt lave straffer innenfor de rammene tyveriforordningen tillot.⁵⁶ Crone påpeker at de tiltalte i hans undersøkelse hovedsakelig bestod av uverdige fattige. Uverdige fattige var betraktet som mennesker som selv var skyld i sin vanskelige økonomiske situasjon. Med et unntak finner Crone lite som tyder på at dommerne hadde sympati eller forståelse med de tiltalte.⁵⁷

---

⁴⁸ Ulvund s. 24

⁴⁹ Myhre s. 344

⁵⁰ Ulvund s. 28

⁵¹ Myhre s. 25

⁵² Myhre s. 51

⁵³ Myhre s. 113

⁵⁴ Myhre s. 51

⁵⁵ Myhre s. 43

⁵⁶ Crone s. 85

⁵⁷ Crone s. 92

Crone viser til at tyveriforordningen av 20. februar 1789 også tok for seg straff av barn. Barn mellom 10 og 15 år kunne straffes med ris tukthus eller, dersom de var tiltalt for tyveri flere ganger enn to, kunne settes på tukthus eller slaveriet på livstid. Barn som var tiltalt for første gang skulle straffes med ris og dette skulle skje under fogdens tilsyn. Årsaken til at fogden skulle være tilstedet ble begrunnet med at foreldrene kanskje ikke ville straffe barnet.⁵⁸

Ulvund studerte avstraffelse av lovbrøtere og har blant annet redegjort for hvordan lovene regnet ut straff til barn mellom 10 og 15 år. Dersom den tiltalte var over 18 år regnet man personen som fullt ut straffeansvarlig. Det fantes her noen unntak blant de som led av former for sykdom, handicap eller var i så høy alder at det gikk ut over deres forstand.⁵⁹ Var de tiltalte under 18 år, men fylt 15 år hadde de fullt strafferettslig ansvar, men de kunne ikke straffes med livsstraff (halshogging), de ville da istedet bli dømt til første grad av straffarbeid som foregikk på livstid, eller ifra 12-15 år. Videre ville unge mellom 15-18 år motta andre grad av straffarbeid der den over 18 ville ha motatt første grad og så videre. Man gikk altså et steg ned på straffeutmålingen dersom man enda ikke hadde fylt 18 år, men hadde fylt 15 år.⁶⁰ Var de tiltalte under 15 år, men over 10 år var personen regnet som delvis tilregnelig og man tok da utgangspunkt i hvordan man ville ha straffet en 15 åring og videre benyttet seg av straff som gikk et steg ned ifra 15-åringens. Dersom en 15-åring ville ha mottatt bøter, ville den tiltalte under 15 ha gått fri.⁶¹

Barna som ble tiltalt og straffet i 1867 og 1877 mottok forskjellige former for straff. I 1867 ble barna straffet med ris, mens i 1877 ble barna straffet med ris eller fengselstraff. Jeg kommer tilbake til hvordan dommerne delte ut slike straffer i kapittel 3. Barna fikk ikke like strenge straffer som om de hadde fylt 15 år, dersom de var under denne alderen. Dette var begrunnet med at de ikke var gamle nok til å fullt ut forstå sine gjerninger.

Tanker om straff av barn var ikke et tema Norge var alene om. I 1809 kom en reform i Nederland der man avgrenset strafferettslig ansvar i forhold til alder. Reformen fastslo at barn under tolv år ikke skulle dømmes av en ordinær domstol, mens personer som var fylt 18 år skulle dømmes på lik linje med andre voksne og ikke få noen form for strafferabatt grunnet ung alder. Loven ble ikke langvarig og allerede året etter kom det en ny lov der den nedre

---

⁵⁸ Crone s. 32

⁵⁹ Ulvund s. 55

⁶⁰ Ulvund s. 51

⁶¹ Ulvund s. 51

grensen på 12 år falt bort, mens dommere skulle ta særskilt hensyn til unge under 16 år med tanke på hvorvidt barna hadde en forståelse av rett og galt, det ble også mulig å dømme barn og unge til oppfostringsanstalter. Denne loven varte helt frem til 1886.⁶² I løpet av 1800-tallet kunne barn og unge fra Nederland bli dømt til dødsstraff for mer alvorlige forbrytelser slik som for eksempel mordbrann, det var likevel ikke uvanlig at man fikk benådning og slapp unna henrettelse.⁶³ Det var sjelden man dømte unge forbrytere til strengere straffer som dødsstraff og tvangsarbeid⁶⁴ og fra omkring 1740 kan man se at barn og unges strafferettslige ansvar minsket i Nederland.⁶⁵ I rettsakene mot barn og unge ble det lagt mye vekt på hvorvidt barna var i stand til å forstå forskjellen på rett og galt og i hvilken grad barna da hadde skyld i de kriminelle handlingene de hadde begått. Rettsakene fokuserte ofte på i hvor stor grad den stevnede hadde forstått, blitt påvirket til og tatt del i den kriminelle handlingen.⁶⁶

Mispelaere, som har sammenliknet barn og unges strafferettslige ansvar i Nederland og Sverige, finner mange likhetstrekk mellom landene. For eksempel var den sosiale bakgrunnen ikke av særlig betydning for det strafferettslige ansvaret den unge kriminelle fikk.⁶⁷ I Sverige var det også, slik som i Nederland uvanlig å gi strengere straffer til ungdom og barn. I likhet med i Nederland var de barna som ble dømt med hardere straffer som oftest tidligere straffet og viste at de gjentok sine kriminelle handlinger.⁶⁸ Så sent som i 1736 henrettet man en 14 år gammel jente for mordbrann.⁶⁹ Dette var på den tiden svært uvanlig og såpass strenge straffer ble kun benyttet dersom barnet viste forståelse og bevissthet rundt den kriminelle handlingen som var blitt utført.⁷⁰ Det var også slik at blant de yngre kriminelle (fra 14 år og nedover) var dommerne mer tolerante overfor unge jenter enn unge gutter.⁷¹ Også i Sverige, som i Nederland, benyttet dommere seg av forskjellige kategorier for hvor mye ansvar den unge kriminelle hadde, men i Sverige ble barna oftere stilt strafferettslig til ansvar.⁷² Likevel, det var kun i særskilte tilfeller i Sverige, som i Nederland at barn og unge ble dømt til fullt strafferettslig ansvar.⁷³

---

⁶²Mispelaere s. 41

⁶³Mispelaere s. 118

⁶⁴Mispelaere s. 302

⁶⁵Mispelaere s. 303

⁶⁶Mispelaere s. 308

⁶⁷ Mispelaere s. 323

⁶⁸Mispelaere s. 302

⁶⁹Mispelaere s. 275

⁷⁰Mispelaere s. 302

⁷¹ Mispelaere s. 319

⁷²Mispelaere s. 309

⁷³ Mispelaere s. 312

I svenske straffesaker som omhandlet seksuelle forbrytelser har Mispelaere funnet stor forskjell på hvor stort ansvar dommerne la på barna basert på deres alder og straffeutmåling. Barn under tolv år fikk et helt annet strafferettslig ansvar i forhold til barn over tolv år. Straffene for slike forbrytelser så ut til å bli strengere desto høyere alder. I Sverige så man altså, i hvertfall når det kom til seksuell kriminalitet at definisjonen av barn var fra omkring tolv års alder og ned.⁷⁴ I både de svenske og nederlandske kildene som Mispelaere har studert er det tydelig at de yngste forbryterne ble beskrevet som barn, men ungdommer var et uttrykk som ikke ble brukt i denne sammenheng. Utrykk som «ikke kjønnsmoden, ung pike/gutt, smågutt/småpike, ungt qwinfolk ol. Ble benyttet for å beskrive yngre forbrytere i tenåringsalder.⁷⁵ Senere i oppgaven skal jeg stille aldersgruppene opp i mot hverandre for å finne ut om det var slik i Christiania, om straffeutmålingen viser til noen forskjell på de barna som er nærmere 10 år enn de som som nærmer seg 15 år.

Noe som også bygger opp under at dommere og andre lovkyndige anså barn som, nettopp barn, var deres bevissthet rundt de unges bevissthet og uskyld. Mispelaere viser til en større mengde rettssaker der dommere reflekterte over hvorvidt barn og unge var bevisste på at deres handlinger var kriminelle, om de kjente til konsekvenser av sine handlinger og om de hadde blitt påvirket av manglende oppdragelse eller at de var påvirket av eldre bedrevitende mennesker rundt seg.⁷⁶ Mispelaere tok for seg en rekke saker i Sverige der barn var involvert. Her fant han eksempler der barna var ansett som så unge at de ikke kan klandres for sine handlinger selv om utfallet av handlingene ble så alvorlig at offeret avgikk med døden. I et av hans eksempler finner man en ung jente på seks år som ved et uhell dreper sin søster med en kniv. I denne saken finner dommerne barnet uskyldig, mens foreldrene får det juridiske ansvaret for handlingen, som var ansett som et drap i det svenske rettssystemet.⁷⁷ Hendelsen skjedde i Sverige, og tidligere enn på 1800-tallet, men det kan fortelle mye om synspunkter og holdninger rundt barn i denne saken. Svært mange av sakene Mispelaere studerte, der barn til og med syv års alder var involvert gav lav eller ingen straffeutmåling.⁷⁸ En studie av kriminelle barn i Norge vil kunne gi oss et bilde av hvorvidt barn var ansett som små voksne, eller om de ble sett på som umodne barn her til lands.

74Mispelaere s. 32

75Mispelaere s. 34

76Mispelaere s. 75

77Mispelaere s. 87

78Mispelaere s. 90

Man kan tenke seg at barn, slik vi ser barn i dag har vært en gradvis utvikling over tid, og at man anså barn mer som dagens barn i større grad på 1700- og 1800-tallet enn for eksempel på 1500-tallet. Mispelaeres studier er blant de som kan argumentere i mot denne oppfatningen og vise til barn i Nederland, som var under tolv år sjelden ble straffet av myndighetene i senmiddelalderen og at det først etter renessansen, i tidlig-moderne tid at man i Nederland kunne straffe yngre barn helt ned i seks års alder.⁷⁹

Kriminelle barn i Norge

Christian IV's Norske lov fra 1687 var gjeldene frem til Norge fikk ny kriminallov i 1842.⁸⁰ Da ble kriminell lavalder satt til 10 år og var gjeldende helt frem til 1896. Barn under 10 år kunne ikke motta straff gjennom norsk lov.⁸¹ I sak nr. 280 - 1867 vurderte dommerne straffen til 11 år gamle Christian Fredrik Emil Andersen (heretter kalt for Christian). Han var tiltalt for å ha stjålet et ur og siden pantsatt dette for 60 skilling. Forbrytelsen ble oppdaget da eieren av uret varslet at det var borte og etterforskningen førte til at uret ble funnet hos en pantelåner. Pantelåneren utpeke gutten som pantsetter. Christian innrømmet at det var han som pantsatte uret, men ikke å ha stjålet det. Han hevdet at han hadde mottatt uret av en fremmed mann som hadde bedt ham om å pantsette det for ham. Christian ble ikke trodd av retten, da det ikke ble funnet noen vitner som hadde sett eller hørt om denne mannen. Videre skal heller ikke forklaringen gutten hadde gitt til sin mor stemme overens med forklaringen han ga til politiet. Retten mente at dersom guttens forklaring var sannferdig burde likevel en 11 år gammel gutt forstå at å pantsette et ur for en fremmed mann var mistenkelig. Christian hevdet at han ikke skjønnte at det isåfall dreide seg om noe kriminellt. Retten konkluderer med at Christian løy og dømte ham til å betale sakens omkostninger og 8 slag ris for tyveriet av uret. I domsprotokollene blir Christians alder gjentatt ved flere anledninger, hver gang nevnes det at gutten er over 11 og et halvt år. Når det stadfestes hvor gammel gutten er skrives det "altsaa noget over 11 1/2 aar gammel."

Christians alder fremheves flere ganger i domsprotokollen fra 1867, og den blir alltid beskrevet i en eller annen variant av over 11 år, aldri 11 år alene. Guttens alder blir også fremhevet når skriveren redegjør for dommen der det vektlegges at gutten ikke har forstått

---

⁷⁹Mispelaere s. 99

⁸⁰Ulvund s. 28

⁸¹Kumlien s.301

sakens alvorlighet siden han lyver. Dommeren skriver at gutten bør være gammel nok til å forstå dette og må straffes.⁸² I saksdokumentene kan vi lese at Christian ikke har vært siktet eller straffet tidligere men at han muligens har vært involvert i et annet tyveri. Han har ihvertfall tidligere vært innkalt til politiet og blitt advart mot å stjele. Dette ser ikke ut til å ha vært særlig vektlagt videre hverken i saksdokumentene eller i domsprotokollen. Christians mor lover at hun skal holde et godt øye med gutten i fremtiden og lover bot og bedring. Det fremkommer noen vedlegg fra politiet i saksdokumentene der Christian omtales som en 12 år gammel gutt. Christian ble ifølge dåpsattesten født den 28 januar 1856 og han ble dømt den 11 oktober 1867, han var altså 11 år gammel. Christian bodde sammen med sin mor og stefar. Om sin egen far viste han lite, ikke engang om han var i live, men i så fall trodde han kanskje at faren oppholdt seg på "hospitalet". Ellers nevnes det lite om hans familie.⁸³

Christian var en av de mange barna som ble tiltalt og dømt i Christiania Byrett. Byretten trådte i kraft i 1867 og bestod av to domstoler, delt i byretten og skifteretten. Byretten bestod av en justitiarius og seks assessorer, med flere assessorer som kom til etterhvert som behovet økte. Justissekretærene fikk til å begynne med ikke plass i byrettens lokaler og kunne først flytte inn i 1877. Byrettens hovedområde ble sivile saker og straffesaker og skifteretten ble et eget område. I tillegg til de sivile sakene og straffesakene ble det holdt tinglysninger ved byretten. Byretten holdt til i Møllergata 19 gjennom perioden jeg skal undersøke.⁸⁴ I domsprotokollene fra 1867 og 1877 kan jeg se at byretten hadde det nokså travelt, med nærmere 400 saker i løpet av det første året, og nesten 500 saker i 1877. Sakene varierte i alt fra mord helt ned til mindre tyverier. Sakene bærer preg av nøye gjennomgang og det redegjøres for alle forhold også i de mindre alvorlige sakene.

Oppvekst i Christiania

Christiania var en by i kraftig vekst i perioden mellom 1842-1897. I løpet av disse årene hadde byen to utvidelser; en i 1859 og en i 1878. Christiania var i særlig stor vekst mellom 1840 og 1870 og i 1876 passerte innbyggertallet 100 000 innbyggere.⁸⁵ Byen skal ha gitt

---

⁸² Christiania Byrett, domsprotokoll 1867. no 280

⁸³ Statsarkivet i Oslo (SAO), Oslo tingrett, Saksdokumenter 1867 - SAO/[A-10456/G/Gd/Gdb/L0028](#) no 280 heretter: Christiania byrett, saksdokumenter 31867.

⁸⁴ <https://www.domstol.no/nn-NO/Enkelt-domstol/Oslo--tingrett/Om-domstolen/Virksomheten/Tingrettens-historie/> 10.08.16
⁸⁵ Myhre s. 182

inntrykk av å være dårlig planlagt og det skal visstnok ha vært vanlig å anse Christiania som en stygg by.⁸⁶ Byen hadde flere forsteder, der noen av dem var vel ansett, mens andre var betraktet som slumområder slik som Pipervika og Enerhaugen.⁸⁷ Byen var i vekst i den forstand at handel og industri økte, mens boliger stadig var i underskudd samtidig med at folketallet steg fordi industrien tiltrakk seg arbeidskraft. Folk bodde derfor ofte svært trangt og også i dårlige hus og leiligheter, særlig da i slumområdene i forstedene. Det var stor forskjell på den murbebyggede bykjernen og trehusbebyggelsen utenfor, slik som Grønland, som var et slumområde.⁸⁸ Da folketallet steg i byen, var dette ofte på grunn av at folk trakk dit for å få arbeid, for eksempel bygningsarbeid, da arbeidet var utført hadde de ikke lenger noe å leve av, men de ble ofte værende i byen likevel og hadde behov for fattighjelp. Så selv om byen var i vekst, klarte ikke velstanden å følge med.⁸⁹ I perioden mellom 1814 og 1845 vokste byens befolkning fra 9000 til 27000 innbyggere.⁹⁰

Christiania hadde fungert som landets hovedstad siden 1814.⁹¹ Byen var i vekst, der nye former for arbeidskraft økte. Fra 1840-åra tiltrakk arbeidsplassene i industrien seg flere unge mennesker fra landsbygda. Gjennom lønnet arbeid fikk de mulighet til å skaffe bolig og etterhvert stifte egne familier. I 1845 var litt over 43 prosent av befolkningen mellom 20 og 40 år, flesteparten var menn.⁹² Til tross for nye arbeidsplasser var arbeidsledigheten høy og det var ikke nok arbeid til å kunne fø hele den voksende befolkningen.⁹³ Arbeidet i industrien var ofte krevende og kunne være dårlig betalt. Da det i samme periode manglet boliger var det vanlig å bo trangt, ofte i dårlige og utrygge boliger. Det er kanskje ikke så overraskende at flesteparten av barna som ble stilt for retten ved slutten av 1800-tallet kom ifra nettopp disse overbefokede områdene. Menneskene som bodde og levde i Christiania var bl.a. de som arbeidet på fabrikkene, håndverkere, slaver som arbeidet på festningen, fanger som satt på tukthuset, offiserer og soldater, kusker, tjenstefolk, studenter og embetsmenn.⁹⁴

Med den industrielle revolusjonen fulgte store endringer innad i familien, i løpet av 1800-tallet sank den høye dødeligheten blant barn og familien kunne etterhvert regne med at flere

---

⁸⁶Myhre s. 184

⁸⁷Myhre s. 184

⁸⁸ Myhre s. 37

⁸⁹ Myhre s. 34

⁹⁰ Myhre s. 37

⁹¹ Myhre s. 12

⁹² Myhre s. 45

⁹³ Myhre s. 50

⁹⁴ Myhre s. 20

av barna som ble født vokste opp.⁹⁵ Barna som vokste opp i Christiania ved slutten av 1800-tallet kom ofte fra familier som var tynget av lange arbeidsdager, og ofte måtte også barna arbeide. Uavhengig av høy dødelighet eller oppvekstvilkår finnes det likevel svært mye som tyder på at barnet hadde følelsesmessig verdi for sin familie.⁹⁶ Det nye samfunnet førte til at barn kunne ta seg eget lønnet arbeid, skolegangen ble også viktigere og mer rettet mot eventuelle videre utdanningsretninger enn tidligere.

Flere av barna i undersøkelsen var igang med å avslutte skolegangen sin. Noen av barna hadde avsluttet skolen og begynt i arbeid, noen gikk kun på skolen, mens noen både arbeidet og gikk på skolen. Kildene sier lite om hvordan barna gjorde det på skolen, og om de fullførte skolegangen sin i det hele tatt. I noen av saksdokumentene står det om barna hadde arbeid, men dette er enten som oftest ikke evnt eller så var ikke de fleste av barna kommet inn i arbeidslivet enda. I følge Schrumpf var fravær på skolen ikke uvanlig og i 1860 hadde man 25 prosent fravær på de norske skolene.⁹⁷

Den gamle allmueskolen varte opp til 1889, og var derfor denne skolen barna fra allmuen var knyttet til. Barn som kom ifra rikere kår hadde private ordninger før de ofte ble sendt til videre utdanning. Allmueskolen var rettet mot kristendoms læren og målet var konfirmasjon. Industrien hadde også skolegang, en verksskole som rettet seg mot fremtidig arbeid i industrien.⁹⁸ Spesialskoler rettet mot barn som ikke overholdt skolegangen sin kom først helt på tampen av 1800-tallet, og vil derfor ikke diskuteres videre i denne oppgaven annet enn at etableringen av slike skoler vitner om at det fantes et behov for å ta i bruk tiltak for barn som ikke egenhendig var i stand til å følge opp sin egen skolegang. Spesielle tiltak ble likevel satt igang for å hjelpe vansklighetstilte barn med å fullføre skolen. I følge skolelovene fra 1828 skulle fattigkommisjonen eller skolekommisjonen sørge for at barn hadde materiell til å fullføre skolegangen, dersom forsørgerne til dette barnet ikke hadde mulighet til å betale for dette.⁹⁹

Barnearbeid var ikke noe nytt fenomen som fulgte med industrien, barn hadde i alle tider hjulpet til på gårdene og det var vanlig å sende ut barna sine i tjeneste hos andre familier. Slik

---

⁹⁵ Schrumpf s. 31

⁹⁶ Schrumpf s. 27

⁹⁷ Schrumpf s. 66

⁹⁸ Schrumpf s. 59

⁹⁹ Seip s. 207

var det ikke noe uvanlig i å se på barnet som en ofte nødvendig økonomisk ressurs. Utover 1800-tallet var denne formen for barnarbeid fremdeles svært vanlig og ved slutten av århundret var omtrent halvparten av alt lønnet barnarbeid å finne i primærnæringene.¹⁰⁰ Barnarbeid i industrien var ikke uvanlig i byene, men dette ble det sett på som mer problematisk, til tross for at arbeidet i primærnæringene kunne være vel så hardt og heller ikke ufarlig. I 1875 fikk Statistisk Sentralbyrå i oppgave å gjøre rede for barnarbeidere i Norge og blant 45 000 industriarbeidere utgjorde barn 7 prosent av disse i 1875.¹⁰¹ I 1867 og 1877 var det ingen restriksjoner i industrien som begrenset barnas arbeid, regulering av barnarbeid i fabrikkene kom først i 1892 med Fabrikktilsynsloven.¹⁰² Slike reguleringer var forbeholdt industrien og gjalt ikke for primærnæringene.

Man kan tenke seg at barnet gikk ifra å være barn til voksen rundt den tiden da barnet avsluttet skolegangen og tok seg arbeid. Mispelaere anser dette som problematisk da denne overgangen ofte foregikk gradvis over tid. Arbeid kunne være så mangt, som gårdsarbeid, arbeid i skogen, på båten, i hjemmet eller ved en fabrikk eller en post. Barn som begynte i arbeid, ofte i ung alder hadde ofte ikke samme oppgaver og ansvar som voksne og kan derfor ikke ha vært ansett som fullverdige voksne, det har vært hensyn til barns modenhet, størrelse og alder. Man var altså ikke barn den ene dagen for så å bli ansett som voksen i det man begynte å hjelpe til på for eksempel familiegården.¹⁰³

Hvordan forholdt man seg til kriminelle barn i Christiania?

Norges første barnevernslov, vergerådsloven kom ikke inn i lovverket før helt på tampen av 1800-tallet, i 1896. Barna var først og fremst foreldrenes eller husholdningens ansvar. Dersom et barn gjorde en kriminell gjerning og ble oppdaget av foreldrene var det nok sannsynlig at dette ble håndtert innad i familien, slik kan det selvsagt fungere i dagens samfunn også, men på 1800-tallet hadde man færre institusjoner som kunne håndtere kriminelle barn enn det vi har i dag. Med mindre barna ble tatt av politiet var barnas oppdragelse som oftest avhengig av husholdningens evner til oppgaven.

---

¹⁰⁰ Schrumpf s. 44

¹⁰¹ Schrumpf s. 47

¹⁰² Schrumpf s. 50

¹⁰³Mispelaere s. 34

Dersom barnet ikke hadde forsørgere som kunne ta vare på det, var samfunnet nødt til å ta seg av barnet. Barnet kunne da sendes på redningsanstalter, slik som Toftes gave, som var den første av sitt slag i 1841. Toftes gave ble gjort om til oppdragelsesanstalt etter revisjonen av straffeloven i 1874, som førte til at barn mellom 10 og 15 år kunne dømmes til opphold på oppdragelsesanstalt.¹⁰⁴ Til tross for at lovendringene fra 1874 åpnet for at barn kunne dømmes til opphold på slike anstalter ble ingen av barna fra 1877 dømt til et slikt opphold. Toftes gave var en privat anstalt, den lå på landet, ute på en øy i Mjøsa og her skulle barna oppdras i samsvar med god kristen moral. Toftes gave var ikke godkjent som oppdragelsesanstalt før i 1878.¹⁰⁵ Siden Toftes gave ikke var ferdig som oppdragelsesanstalt i 1877, ble heller ikke barna som ble tiltalt og dømt dette året sendt dit. Senere dukket det opp flere oppdragelsesanstalter der halvparten av plassene ble disponert for bar som var dømt i tråd med straffeloven.¹⁰⁶

Opprettelsen av egne anstalter for barn, spesialskoler og ikke minst vergerådsloven på slutten av 1800-tallet, viser at samfunnet så på barn som en egen gruppe med egne behov, behov som skilte seg i fra den voksne verdenen. Da barna under 15 år fikk særbehandling i straffesakene, viser ikke dette at barna var ansett som en egen gruppe der man må ta ekstra hensyn til deres unge alder og modenhet? Redusert straff viser at barna ikke var ansett som «små voksne», da voksne ville fått hardere straffer.

Så hvordan skal barn og unge defineres i denne oppgaven? Den kriminelle lavalderen var i 1867 og 1877 10 år mot dagens 15 år. En sammenlikning med dagens lavalder vil bli meningsløs da det dreier seg om ganske forskjellige aldersgrupper. I dag vil det nok være naturlig å definere denne aldersgruppen som barn og ungdom/tenåringer. De er definitivt ikke småbarn, og helt klart ikke å anse som voksne i vårt samfunn. På 1800-tallet skiller nok ikke dette synet seg veldig ut ifra vår tid, det er sjelden begrepet "ungdom" blir benyttet i kildematerialet, selv om det stedvis dukker opp. Begreper som "pigebarnet" og "ung dreng" var de vanligste formuleringene rundt de siktedes lave alder, samt hvor mange år barna hadde fylt. Begrepet "barn" blir heller ikke benyttet i straffeloven fra 1842, der blir gruppene omtalt som "den som." Likevel forstår jeg gruppen mellom 10 og 15 år som barn, da nedre grense for straffeansvar på 10 år begrunnes med at barn under 10 år ikke hadde forstand til rekkevidden

---

¹⁰⁴ Seip, Anne-Lise. *Sosialhjelpstaten blir til. Norsk sosialpolitikk 1740-1920*. Gyldendal, Norsk Forlag A/S. 1984. s. 212

¹⁰⁵ Schrumpf s. 84

¹⁰⁶ Schrumpf s. 85

av kriminelle gjerninger, mens barn mellom 10 og 15, kun hadde delvis ansvar og var derfor delvis modne nok til å forså følgene av sine kriminelle gjerninger.¹⁰⁷

Kildematerialet jeg har brukt fra byretten beskriver barna i et nøytralt språk som viser lite til holdninger og synspunkter i hvordan de oppfatter de tiltalte barna. Jeg finner lite beskrivelser av hvordan barna fremstår i både negative og positive ordelag. Det skrives ikke om skitne, sinte eller slemme barn, ei heller om fornuftige eller flinke barn. Byretten viser slik sett ikke hvordan de oppfatter barna. Jeg finner likevel beskrivelser som viser at byretten vektlegger de tiltalte barna som unge, ved siden av "pigebørn" og gutt er de svært opptatt av alderen, og jeg finner ofte adjektivet "ung." Ungdom har jeg også funnet eksempler på at ble brukt, men kun unntaksvis. Hvordan byretten vurderer alderen fremkommer tydeligst når man ser på straffene og hvordan man de yngste forskjellig fra de eldre inneifor gruppen av barn mellom 10 og 15 år.

---

¹⁰⁷ Ulvund s. 47

Kapittel 3: Lover, forbrytelser og strafferammer

Høyesterett, antagelig fotografert mellom 1890-1910. Bildet er fra Norsk Teknisk Museum (digitalmuseum)¹⁰⁸

Av de i underkant av hundre barna som ble tiltalt for lovbrudd i Christiania i 1867 og 1877, hadde lover og regler de måtte forholde seg til. De måtte forholde seg til hva slags forbrytelse de hadde utført i forhold til hva det stod i lovverket og deretter hvilke straffer de risikerte å bli dømt til. Det var flere ting som spilte inn på hvordan barna ble dømt, forbrytelsens alvorlighetsgrad og om forbryteren hadde debutert kriminelt eller var dømt tidligere og gjentok kriminelle gjerninger. Hvorvidt den unge var over eller under 15 år hadde betydning for straffene i straffeloven av 1842. Dersom barnet var i en vanskelig livssituasjon kan det også tenkes å ha spilt noen rolle i form av hvilke tiltak retten kunne benytte seg av. Det finnes mange fellestrekk mellom de siktede under 15 år i 1867 og 1877. I dette kapittelet vil jeg vise til flere saker, men jeg vil særlig legge vekt på en av sakene fra 1867 som handler om en ung

¹⁰⁸<https://digitaltmuseum.no/011014282106?query=h%C3%B8yesterett&pos=20> Lastet ned: 31.01.16

jente, for å belyse en straffesak som har flere fellestrekk for siktede barn dette året. Denne saken skiller seg også litt ut på noen punkter og jeg vil bruke denne straffesaken til å illustrere hvordan slike saker foregikk.

Forbrytelsene

Før jeg går nærmere inn på selve forbrytelsene vil jeg fortelle litt om utgangspunktet til den tiltalte jenta. Petrine Larsdatter er et navn som dukket opp i flere av sakene fra 1867, men jeg finner henne kun i en sak fra 1867 der hun var tiltalt. Det at hun skrives om i andre barns saksdokumenter kan bety at hun var en "kjenning" av politiet, en som ofte var involvert der kriminelle handlinger skjedde. Det kan også tenkes at hun var innom byretten i 1868 uten at jeg har lagt videre vekt på dette. Flere av barna som blir nevnt i denne oppgaven var i miljøer der kriminalitet var en del av hverdagen, at myndighetene ofte kjente til hvem disse barna var kommer ikke som noen stor overraskelse. Petrines sosiale bakgrunn virker ganske typisk, hun som så mange andre vokste opp i arbeiderklasse miljø og hun har senere blitt registrert som fabrikkarbeider i folketellingen fra 1875.¹⁰⁹ Av alle barna det har blitt ført justitssaker mot er flesteparten registrert bosatt i områder der arbeidere holdt til.

Petrine var en fattig jente på 12 år som var tiltalt for flere tyverier i en og samme sak. I saksdokumentene fra byretten kan man lese om prosessen bak hennes straffesak.¹¹⁰ Saken inneholder ganske typiske trekk for de unge kriminelle i 1867 og vedleggene fra sakene kan fortelle om et barn som hadde store vansker. Petrine var fattig, faren var plassert på tukthus og Petrine selv deltok aktivt i et ungt kriminelt miljø. Det fantes, som nevnt i kapittel 2, ikke noen barnevernslov om kunne ta hånd om Petrine, og det var egentlig kun gjennom en dom at man kunne benytte seg av tiltak for å forhindre at jenta begikk nye kriminelle gjerninger. I Petrines saksdokumenter skrives det som om det var en mulighet for at hun kunne sendes til en gård der det fantes en bonde som var villig til å ta imot henne. Hun kunne da få kost og losji og ikke være nødt til å stjele for å overleve. Kanskje kunne en slik dom fungere for å forhindre en videre kriminell karriere og gi Petrine utgangspunktet til et forhåpentligvis lettere og tryggere liv, og slik fungere som en prevantiv straff?

---

¹⁰⁹ <http://digitalarkivet.arkivverket.no/ft/person/pf01052055013573> Lastet ned: 07.05.16

¹¹⁰ Christiania Byrett, saksdokumenter 1 1867 no. 89

Petrine Larsdatters straffesak var svært typisk i den stand at hun var tiltalt for tyveri. Men noen få unntak var alle barna under 15 år som var tiltalt for noe straffbart i 1867 og 1877, tiltalt for tyveri eller delaktighet i tyveri ved byretten. Ved å se på justisstevningene som var vedlagt saksdokumentene får man en oversikt over hva barna var tiltalt for. Jeg har laget en oversikt over alle sakene fra 1867 og en for 1877 som viser saksnummer, alder og hva barnet var tiltalt for. Disse er lagt med som vedlegg.¹¹¹ Av de 27 straffesakene jeg finner fra byretten i 1867, gjaldt nesten alle tyveri eller medvirkning til tyveri. Det hendte at tiltalen fra saksdokumentene ikke spesifiserte om barnet var tiltalt for tyveri eller delaktighet og at det ved tidspunktet for tiltalen var usikkerhet om barnet var tiltalt for tyveri eller medvirkning. I Petrines tilfelle var hun tiltalt for tyveri og ikke delaktighet. Flere av sakene kunne omfatte mer enn én tiltalt og tiltalen kunne variere fra person til person selv om de var tiltalt i samme sak, der en var tiltalt for tyveri, kunne en annen være tiltalt for medvirkning. Barna stjal svært mye forskjellig, som oftest dreide det seg om klesplagg, sko, godteri, øl, ved og liknende. Men det hendte også at barna stjal svært verdifulle ting, som for eksempel penger og urverk.

I 1867 var det 50 forskjellige barn fordelt på 64 tiltaler, der 11 av barna var gjengangere i de 27 sakene. Et barn kunne også være siktet for flere gjerninger. Tabellen under viser ikke antall barn, men antall forbrytelser de 50 barna var tiltalt for. Det er her viktig å merke seg at for eksempel en tyveritiltale kunne dreie seg om flere tyverier. Tabellen viser kun tiltalene og ikke det totale antallet av kriminelle gjerninger som ble begått.

Tabell 3.1: Antall tiltaler fordelt på kriminell gjerninger i 1867

Barn tiltalt i 1867	Antall:
Tyveri	55
Delaktighet i tyveri	3
Ulovlig bruk av andres eiendom	10
Bedrageri	1

(Kilde: Domsprotokoller fra Christiania Byrett 1877)¹¹²

Barna som ble siktet for forbrytelser i Christiania byrett i 1867 ble i altså hovedsakelig siktet for tyveri, men de ble også siktet for delaktighet i tyveri og bruk av andres eiendeler eller

¹¹¹ Vedlegg 1

¹¹² Christiania Byrett. Domsprotokoll 1867

eiendom. Jeg finner kun ett eksempel på bedrageri. Dette dreide seg om 13 år gamle Sigvart Olsen som ble siktet og videre dømt for bedrageri.¹¹³ Selv om bedrageri ikke var blant de vanligste lovbruddene for barn virker det som om retten har behandlet saken stødig og kortfattet. Det ser også ut som om straffeutmålingen for dette bedrageriet hverken virker svært streng eller svært mild. Han blir dømt til 16 slag ris og betaling av sakens omkostninger, en straff som ikke hadde skilt seg nevneverdig ut dersom det dreide seg om et tyveri. Jeg kommer tilbake til sammenlikning av straffeutmålinger i kap 5.

Det var ingen barn som ble tiltalt for bedrageri ved byretten i 1877. Tiltalene skiller seg lite ut ifra 1867 og det er tydelig at tyveri var den vanligste forbrytelsen blant barn under 15 år i 1877. Jeg har laget et tilsvarende vedlegg for tiltalte barn fra 1877.¹¹⁴ Rutinene rundt tiltalen hadde ikke forandret seg i særlig grad og jeg finner også dette året flere tiltaler per barn, også flere barn i en sak. I 1877 ble det sendt ut 26 tiltaler der barn under 15 år var siktet for å ha forbrutt seg mot straffeloven. Det var 51 individuelle tiltaler fordelt på de 26 sakene dette året, der de individuelle tiltalene fordelte seg på 47 barn, der 2 av disse barna hadde begått to lovbrudd, mens ett av barna hadde begått 3 lovbrudd. Tabellen under viser hvilke lovbrudd barna var tiltalt for:

Tabell 3.2: Antall tiltaler fordelt på kriminelle gjerninger i 1877.

Barn tiltalt i 1877:	Antall:
Tyveri	43
Delaktighet i tyveri	14
Ulovlig bruk av andres eiendom	3

(Kilde: Domsprotokoller fra Christiania Byrett 1877)¹¹⁵

Barna som hadde forbrutt seg mot straffeloven i 1877 kunne, slik som barna i 1867 tiltales for forskjellige forbrytelser i samme tiltale. Der barn har blitt tiltalt for å ha forbrutt seg mot forskjellige kapitler av loven var dette hovedsakelig barn som ble tiltalt for både tyveri og delaktighet i tyveri. I disse tilfellene dreide det seg som oftest om saker der flere barn var involvert i de samme sakene og hadde begått flere tyverier, der barna var tiltalt for tyveri ved ett eller flere tilfeller og delaktighet i andre.

¹¹³ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1867 no. 186

¹¹⁴ Vedlegg 2

¹¹⁵ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1 1877 og Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877

Det kan virke som om det fantes usikkerhet rundt hvilke deler av straffeloven de forskjellige barna skulle tiltales mot. Det vil si at dersom barna var tiltalt for flere forhold, kunne dette dreie seg om at myndighetene var usikre på hvilke lovbrudd av straffeloven barna hadde forbrutt seg på. Blant de siktede som var siktet for flere brudd på straffeloven dreide dette seg om barn som var siktet for tyveri, samt delaktighet eller ulovlig bruk av andres eiendom. Selv om det kun dreide seg om et lovbrudd kunne man tiltales for enten det ene lovbruddet eller det andre. Et eksempel på dette er i sak no 280 mot Christian Fredrik Emil Andersen der gutten er tiltalt for enten tyveri eller delaktighet.¹¹⁶ Ved tiltalen har retten vært usikker på guttens troverdighet, men tok til slutt stilling til dette ved dom, da gutten ble dømt for tyveri. Som oftest, der barn var siktet for flere lovbrudd dreide dette seg om at de var involvert i flere forskjellige forbrytelser i en enkelt sak, da kunne de bli dømt til både tyveri i en eller flere gjerninger og delaktighet i andre. Dette var ikke uvanlig der det dreide seg om flere enn en siktet og retten var usikker på hvem som hadde begått hvilke lovbrudd.

Lovene

Straffeloven fra 1842 satte den kriminelle lavalderen til 10 år. Barn under 10 år skulle altså ikke straffes av noe rettsvesen. Barn under 10 år var regnet som uansvarlige for eventuelle kriminelle gjerninger, mens barn over 10 år, men under 15 år var regnet som delvis ansvarlige, disse barna skulle få redusert straff. Barn over 15 år, men under 18 år var regnet som fullt ut tilregnelige men fikk likevel strafferabatt.¹¹⁷ Loven skilte mellom forbrytelse og forseelse, der forbrytelsene var de mer alvorlige lovbruddene.¹¹⁸ Dersom man utførte en forseelse, og var 15 år eller eldre var straffen ofte i form av bøter, alternativt fengsel dersom man ikke kunne betale boten.¹¹⁹ Da bøter var den mildeste formen for straff for de som var 15 år eller eldre tiltalte man ikke barn under 15 år for forseelser. For en som hadde utført en forbrytelse og var under 15 år ble straffen ofte utgitt i form av ris som et alternativ til fengselsstraff.¹²⁰

Da barn under 15 år var regnet som delvis ansvarlige for forbrytelser ble de derfor delvis

---

¹¹⁶ Christiania Byrett domsprotokoll 1867 no. 280

¹¹⁷ Ulvund s. 47

¹¹⁸ Ulvund s. 25

¹¹⁹ Ulvund s. 26

¹²⁰ Ulvund s. 26

utsatt for straff. Ved mindre alvorlige brudd på straffeloven kunne barna slippe straff dersom dommen hadde ført til bøter om den siktede hadde vært over 15 år. Et premiss for at barnet under 15 år kunne straffes var at barnet hadde gjort seg skyldig i et forsettelig lovbrudd. Dersom barnet var uaktsomt skulle det gå fri for straff. I de aller fleste sakene har barna selv forklart seg og tilstått sine ugjerninger. Det finnes likevel unntak. I saken mot Christian Fredrik Emil Andersen fra 1867, har gutten forklart at han handlet i god tro da han pantsatte et ur for en fremmed mann. Byretten trodde ikke på at det hadde eksistert noen slik mann, da ingen andre enn gutten skulle ha sett mannen, og retten mente at gutten hadde stjålet uret selv og senere pantsatt dette. Så langt er ikke saken merkverdig. Det som derimot gjør saken interessant er hvordan retten videre viser til barnets modenhet og hva et barn burde forstå, da det i domsprotokollen skrives at dersom det fantes en slik mann burde gutten forstå at å pantsatte et ur for en fremmed var å delta i en kriminell gjerning. Gutten på sin side benektet at han forstod at det var gjort noe galt. Retten hevdet at barn i hans alder burde innse det forbryterske i en slik situasjon. Gutten var 11 år og ble dømt til 8 slag ris, som ifølge straffeloven var den mildeste formen for risstraff.

Jeg vil se nærmere på de kapitlene i straffeloven fra 1842 som gjelder for barn, samt se nærmere på kapitlene som dreier seg om de lovbruddene barna ble siktet for i 1867 og 1877: delaktighet i tyveri, tyveri, ulovlig bruk av andres eiendom og bedrageri.

Straffelovens kapittel 2 handler om hva slags straffer de dømte skulle få. Under §15 står det om de tre formene for fengselsstraff: a) ved Arrest, b) ved fengsel på sedvanlig fangekost og c) ved fengsel på vann og brød. I 1877 ble flere av de tiltalte barna dømt til fengselstraff på sedvanlig fangekost, som ifølge §18 for en over 15 år kunne ha en varighet ifra 16-120 dager, men som for barn hadde en varighet ifra 8-60 dager ifølge den reviderte straffelovens kap. 2 §38. Under § 38 beskrives det også hvordan man skulle straffe barn mellom 10 og 15 år med ris:

Paa dem, som have fyldt ti men ikke femten Aar, er Straf med Riis anvendelig. Slagenes Antal bestemmes af Dommeren fra otte til fire og tyve. De tildeles Angjældende paa blottet Ryg.

*Straffen fuldbyrdes inden lukte Døre i offentlig Fængsel, under Øvrighedens Opsigt, og i Vidners Overværelse, af Arrestforvareren eller Slutteren.*¹²¹

Risstraffen skulle altså foregå i fengselet og det skulle være myndige vitener til stede. I 1867 var straffen for barn mellom 10 og 15 år risstraff. Barn som ble straffet i 1877 mottok også risstraff og den reviderte utgaven av straffeloven hadde ikke tilført noen forandringer i selve avstraffingen med ris. Den reviderte straffeloven fra 1874 endret likevel hvem som kunne straffes med ris. Under straffelovens kap. 2 §38 stod det, i likhet med den originale straffeloven at gutter mellom 10 og 15 år kunne straffes med ris. Videre står det at kun piker mellom 10 og 12 år kan straffes med ris. Jenter over 12 år kunne derfor ikke lenger straffes med ris og skulle heller settes i fengsel.

Revisjonen av straffeloven i 1874 førte til store endringer i hvordan man straffet barn mellom 1867 og 1877. Da barna i 1867 kun mottok risstraff, var det åpnet for at barna i 1877 ble fengslet, jenter i større grad enn gutter, da jenter over 12 år skulle dømmes til fengselstraff. Fengselstraffen for barn skilte seg noe ut ifra fengselstraffen for de over 15 år. Barn kunne ikke fengsles på vann og brød. Fengsel på vann og brød førte ofte til kortere soninger, men var naturlig nok ernæringsmessig mye hardere for den dømte. Dersom det var mulig skulle barn i fengsel få tilrettelagt slik at de kunne følge skolegangen sin.¹²²

Dersom et barn hadde fylt 15 år innen straffesaken kom opp til dom eller før dommen var fullbyrdet skulle barnet straffes med dager i fengsel som svarte til antall slag ris den tiltalte var dømt for. Ti slag ris ville da tilsvare ti dager i fengsel, dette gjalt da den opprinnelige loven fra 1842 kap. 2 §39,¹²³ da den reviderte straffeloven hadde åpnet for straff av barn i fengsel. Det er likevel gjort endringer under §39 for den reviderte utgaven, da barn som var under 15 år fremdeles kunne dømmes til risstraff. Dette gjaldt da gutter på 14 år, som ble dømt til risstraff, men som fylte 15 år før straffen var fullbyrdet, disse skulle da, slik som i det tidligere lovverket straffes med fengsel tilsvarende risstraffen.

---

¹²¹ Lov angaaende Forbrydelser, i *Love, Anordninger, Kundgjørelser, Plakater m.m. 1842-44*. Drottningholms Slot den 20 de August 1842. Christiania. Trykt hos Chr Grøndahl. Heretter: Straffeloven 1842. kap. 2 §38

¹²² Lov indeholdende Forandringer i Lov angaaende Forbrydelser af 20de August 1842 med Videre, i *Love, Anordninger, Kundgjørelser, Plakater m.m. 1872-1874*. Stocholms Slot den 3die Juni 1874. Christiania. Trykt hos Chr Grøndahl. Heretter: Straffeloven revidert utgave fra 1874. kap. 2 §38

¹²³ Straffeloven 1842 kap. 2 §39

Noen få av barna fra 1867 ble siktet for å være delaktige i tyveri, og her dreier det seg om 3 siktelser fordelt på to saker. I den ene saken dreide det seg om 5 gutter, der 3 av dem var 14 år. Den ene gutten på 14 år, Gustav Adolf Andersen var siktet for å ha stjålet 5 flasker rom, og de fire andre guttene var siktet for delaktighet i samme forbrytelse. Gustav ble dømt for grovt og simpelt tyveri, mens de to andre 15-åringene ble dømt for delaktighet,¹²⁴ kap. 5 §6:

Have to eller flere Personer i Samraad besluttet Iværksættelse af nogen Forbrydelse, skal Enhver, som i saadant Samraad har taget Del, og som enten ved Gjerningens Udførelse har været nærværende, eller enten før eller under dens Udførelse har bidraget til Forbrydelsen eller og efter Udførelsen har gaaet Forbryderen til haande, straffes, som om han selv var Gjerningsmanden.¹²⁵

Ingen av de to siktede som var dømt for medvirkning, ser ut til å ha fått noen lavere form for straff fordi de var dømt for delaktighet. I straffeloven er det tydelig at delaktighet ikke er av formildende karakter, og at brudd på straffelovens kap. 5 straffes like hardt som brudd på straffelovens kap. 19. Dette ser ut til å stemme godt overens i saken mot Gustav og resten av guttene. Gustav Adolf Andersen ble dømt til 24 slag ris for grovt og simpelt tyveri, de to andre guttene som var dømt for delaktighet får utdelt en straff på 24 og 16 slag ris. I denne saken ser myndighetene ut til å ha dømt i samsvar med lovverket.

Det 6 kapittelet i straffeloven fra 1842 dreier seg om i hvilke tilfeller dommerne skulle ta særskilte hensyn og det er her strafferammene ble redegjort for barn. I kap. 6 §8 står det om hvilke rammer som gjaldt for barn mellom 10 og 15 år:

Den, som efter at have fyldt 10, men ei 15 Aar, gjør sig skyldig i forsætlig Forbrydelse, bliver at belægge med Straff, saafremt det, enten i Betragtning af Forbrydelsens Art, saasom naar det er Mord, Drab, betydelig Beskadigelse paa Legeme eller Helbred, Tyveri, Røveri eller Ildspaaasættelse, eller med Hensyn til Angjældenes Forstandsudvikling og havte Opdragelse kan antages, at han har indseet Handlingens forbryderske Beskaffenhed, og derhos høiere Straf end Bøder vilde have rammet ham, hvis han havde været over femten Aar gammel. Vilde i saadant Tilfælde ei haardere Straf end Strafarbeide i fjerde Grad have været anvendt .

---

¹²⁴ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1867. no 199

¹²⁵ Straffeloven 1842 kap. 5 §6

*straffes han med Riis. Vilde Straffen være bleven høiere end Strafarbeide i fjerde Grad, dømmes han til Strafarbeide i femte Grad, men til Strafarbeide i fjerde eller tredie Grad, saafremt han, hvis han havde været ældre end atten Aar, vilde været bleven dømt fra Livet.*¹²⁶

Barn som var tiltalt for å ha forbrutt seg mot straffeloven i 1867 kunne straffes med ris og straffarbeid opptil 3 grad. Straffarbeid i tredje grad var, i følge straffelovens kap. 2 §5, mellom 6 og 9 år.¹²⁷ De tiltalte barna fra 1867 kunne da dømmes til risstraff og straffarbeid.

I den reviderte utgaven fra 1874 følger det tre endringer: Den første endringen var som nevnt at barn kunne straffes med fengselsstraff. Den andre endringen var at ved formildende omstendigheter og dersom forbrytelsen ikke hadde vært i mer alvorlig grad enn at den hadde ført til fengselstraff for en over 15 år kunne dommeren, istedet for å straffe med ris eller fengsel gi en advarsel til den tiltalte, en slik advarsel skulle kun benyttes dersom den tiltalte ikke var tidligere straffet. Den tredje endringen var at barn kunne dømmes til opphold på oppdragelses- eller retningsanstalt istedet for ris- eller fengselsstraff. Dette var en mulighet også barn som hadde fylt 15 år, men ikke over 16 år.¹²⁸ I 1877 kunne altså barn advares, dømmes til risstraff, fengselstraff, straffarbeid og opphold på anstalt.

De fleste lovbruddene dreide seg, som nevnt, om tyveri. Barnet hadde da forbrutt seg mot kapittel 19 i straffeloven. Kapitlet tar for seg tyveri og heleri og består av 9 paragrafer.¹²⁹ Blant tyveridommene ble de fleste dømt for kap. 19 §1, simpelt tyveri. Simpelt tyveri kunne være tyveri av gjenstander, penger eller klær. Tyveri var en kriminell handling som ofte førte til fengselstraff eller straffarbeid for voksne, og ris for barn under 15 år, men også fengsling. I saksdokumentene ble det nevnt at Petrine var involvert i flere tyverier som hun i denne ene saken var stevnet for. Det var ganske vanlig blant barna som er involvert i denne oppgaven at flere tyverier blir nevnt, i Petrines sak er hun stevnet for flere tyverier fra flere forskjellige personer i en og samme sak. Petrine ble dømt for brudd mot straffelovens kap. 19 §1. Petrine hadde stjålet ganske mye og i domsprotokollen kom det frem syv tilfeller av forskjellige tyverier.¹³⁰ Mange av sakene inneholdt flere tyverier, men syv tilfeller er likevel blant de fleste jeg finner fra 1867 og 1877. Straffeloven skilte mellom forskjellige typer tyver for

---

¹²⁶ Straffeloven 1842 kap. 6 §8

¹²⁷ Straffeloven 1842 kap 2§5

¹²⁸ Straffeloven revidert utgave fra 1874. kap 6§8

¹²⁹ Straffeloven 1842. kap 19

¹³⁰ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1867. no 89

eksempel simpelt tyveri, innbrudd, grovt tyveri og påvirkning til tyveri.¹³¹ Et lovbrudd som gjentar seg i tyverisakene er at barna stjal klær og gjenstander og pantsatte dem. Tyveri var også en kriminell handling som det hendte at var utført i ruspåvirket tilstand. Det fantes mange saker der klær, støvler og hatter har blitt stjålet av kraftig berusede mennesker, typisk på skjenkestuer og liknende, og her finnes det eksempler i alle aldre. I noen av sakene bes vitner beskrive om hvorvidt den siktede var overstadig beruset eller om de var påvirket av alkoholinntak. I sakene rundt Petrine var alkoholinntak ikke nevnt, spørsmål rundt alkoholbruk var først og fremst rettet mot siktede i aldersgruppene over 15 år, men de dukker også opp hos barna i yngre aldersgrupper.

I domsprotokollene fra 1867 finner man en sak der to gutter dømmes etter kap. 19 §3, grovt tyveri i tillegg til kap. 19 §1, simpelt tyveri. Grovt tyveri kunne dreie seg om innbrudd, tyveri fra kirker, tyveri av farkoster og var sett på som svært alvorlige former for tyveri.¹³² Man kunne dømmes for å ha forbrutt seg mot flere paragrafer under straffeloven og i slike saker dreide seg som oftest om flere lovbrudd. I denne saken hadde fire gutter og en voksen kvinne stjålet flere gjenstander og retten mått greie ut hvem som var skyldige for hva. I denne saken ble to av guttene under 15 år dømt for både grovt og simpelt tyveri, 2 andre gutter som var med på lovbruddet ble kun dømt for simpelt tyveri, mens den voksne kvinnen ble dømt for kap. 19 §6, for å være medhjelpelig til tyveriet og ble da dømt for delaktighet.¹³³

I 1867 og 1877 var det kun en sak om bedrageri blant barna i denne undersøkelsen. 13 år gamle Sigvart Olsen ble dømt mot brudd på straffelovens kap. 21 §6.¹³⁴ Brudd på straffelovens kap 21 kunne være bedrageri, forfalskning og svik.¹³⁵ I dette tilfelle hadde gutten underslått 4 spesidaler.

Blant de lovbruddene som kanskje kan virke nærmest beslektet med tyveri er straffelovens kap. 22 *Om ulovlig Brug af hvad Andre eie eller besidde*.¹³⁶ Straffeloven fra 1842 innholdt 20 paragrafer¹³⁷ og omfattet blant annet å bruke andres eiendeler der man ikke har rett til det, å trenge seg inn på andres eiendom uten tillatelse og å forbruke fødevarer, samt drikkevarer

---

¹³¹ Ulvund s. 439

¹³² Straffeloven 1842 kap 19§3

¹³³ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1867. no 142

¹³⁴ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1867 no 186

¹³⁵ Ulvund s. 439

¹³⁶ Ulvund s. 439

¹³⁷ Straffeloven 1842 kap. 22

som tilhører andre, uten å ha fått tilatelse til dette. Brudd på straffelovens kap. 22 ville føre til bøter og fengsel, mens gjentatte brudd kunne føre til straffarbeid.¹³⁸ For barna fra 1867 førte dette til ris og erstatninger. Dette året dreide det seg om ti barn som var siktet for straffelovens kap. 22, hvorav alle de ti siktede var siktet i en og samme sak. Sak no. 141 var en større sak som involverte 13 gutter under 15 år, de tre som ikke var siktet for brudd på straffelovens kap. 22 var siktet for brudd på straffelovens kap. 19, tyveri. Blant de ti som var siktet for brudd på straffelovens kap 22, var 4 av dem også siktet for tyveri. Her har det altså vært en guttegjeng der syv av tretten gutter har stjålet, mens 10 av tretten har vært med på å forbruke tyvegodset.¹³⁹

Den reviderte utgaven av straffeloven fra 1874 skilte seg ut ifra den opprinnelige på flere måter. Man kan se den som en mildere, men også en strengere lov. Den åpner for bruk av advarsler for barn mellom 10 og 15 år som ikke hadde forbrutt seg mot loven tidligere. Den åpner også for bruk av rednings- og oppdragelsesanstalter for barn opp til 16 år. Hensiktene bak dette kommer jeg tilbake til litt senere i kapittelet, men dette viser dommer som ikke er opptatt av avstraffelse. Samtidig åpner revisjonen for fengselsstraff for alle barn mellom 10 og 15 år og fjerner risstraff for jenter over 12 år, der risstraffen erstattes med fengsel. Fengsling av barn var ikke uvanlig i 1877, et eksempel på dette er sak no 37 fra 1877 der Martin Christian Hansen på 14 år, ble tiltalt for tyveri, funnet skyldig og dømt til fengselstraff i 40 dager.¹⁴⁰

Ved siden av tyveri, delaktighet, bruk av andres eiendom og bedrageri kunne mord, drap, vold, ildspåsetelse og røveri og føre til ris, straff i fengsel, bøter eller straffarbeid.¹⁴¹ Straffealternativet for barn var i løpet av 1867 og 1877 som oftest i form av ris. Det er rimelig å anta at en del barn forebrøt seg mot straffeloven uten at saken endte opp i byretten, i domsprotokollene skrives det ofte om barn som har blitt innkalt til politiet og mottatt advarsler mot å forbryte seg mot loven, dette vitner om at politiet har funnet en eller annen form for grunnlag til å følge nøye med på disse barna uten at det har blitt en sak ut av det. Dersom barn hadde foretatt svært alvorlige forbrytelser er det nok sannsynlig at disse ville vært synlige i byretten i form av en straffesak, advarsler og slik var antagelig forbeholdt forseelser eller handlinger politiet hadde vanskeligheter med å bevise, og som kanskje ikke var blant de mest

---

¹³⁸ Straffeloven revidert utgave fra 1874. kap 22

¹³⁹ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1867 no 141

¹⁴⁰ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1 1877 no 37

¹⁴¹ Straffeloven 1842 kap. 6§8

alvorlige kriminelle handlingene slik som for eksempel mord.

Dommene

Å bryte loven kunne i mange tilfeller føre til straff, men man måtte ikke nødvendigvis forbrutt seg på straffeloven for å bli utsatt for handlinger som kan ha blitt opplevd som straff for dem dem gjaldt. Mange barn ble straffet med ris i skolen og i hjemmet og blant de voksne ble mange satt inn på tvangsarbeidsanstalten uten at de i utgangspunktet var dømt i en domstol for å ha forbrutte seg på straffeloven. Dette kunne skje på grunnlag av at man var fattig og ikke klarte å ta vare på seg selv eller sine og ble slik i praksis straffet for å ikke være en del av resten av samfunnet, selv om man ikke hadde brutt noen lover. Høyt og regelmessig alkoholinntak, kombinert med fattigdom var også noe man risikerte straff for, i form av tvangsarbeid på en slik anstalt, dersom politiet mente dette var nødvendig.

Gjennom Christian V lov fra 1687 var fysisk avstraffelse av fanger vanlig, men gikk gradvis over til fengselsstraff og tukthus. Når straffeloven fra 1842 overtok for den gamle loven var det få rene fysiske avstraffelser igjen i Norge, unntakene var dødsstraff for voksne og risstraff som var brukt på barn under 15 år.¹⁴² Man kan nok likevel antyde at mange av fangene ved for eksempel straffarbeidet opplevde straffen som fysisk avstraffelse da denne bestod av hardt arbeid ved de forskjellige straffeanstaltene rundt om kring i Norge.

Uten unntak ble de tiltalte barna under 15 år dømt til risstraff i 1867. Ingen av barna i denne aldersgruppen ble straffet med straffarbeid dette året, selv om straffeloven hadde forslått dette som en mulighet. Når barnet skulle fullbyrde risstraffen sin måtte det møte i offentlig fengsel der det skulle rises med de antallene slag ris barnet var dømt til å motta. Risen skulle foregå bak lukkede dører på bar rygg og utføres av arrestforvalteren eller slutteren. Det skulle også være vitner for å se til at straffen gikk riktig for seg.

Barn kunne også dømmes til risstraff som foregikk på samme måte i 1877, unntaket var jenter over 12 år som ikke lenger skulle straffes med ris. Dette året ble mange av de tiltalte barna under 15 år straffet med fengselsstraff, også gutter. De fengselsdømte barna fikk fengsel på sedvanlig fangekost, som i praksis tilsa at de skulle få vanlig kost, alternativet hadde vært

---

¹⁴² Ulvund s. 28

fengsel på vann og brød, men barn skulle ifølge straffeloven straffes på den måten. Dersom man ble dømt til fengselstraff betød dette at man ble fradømt retten til frihet i den perioden straffen varte.

Den reviderte straffeloven fra 1874 åpnet for at barn kunne motta advarsler istedet for straff, dersom de ikke tidligere var straffet og forbrytelsen var mindre alvorlig. 14 år gamle Bernhard Jacobsen og 13 år gamle Bernhard Hansen ble sammen tiltalt for å ha forbrutt seg mot straffelovens kap. 22§14, som dreide seg om ulovlig bruk av andres eiendom. Dommeren påpekte at forbrytelsen var av såpass lav alvorlighet at dersom guttene hadde vært over 15 år hadde de blitt dømt til bøter. Dommeren utviser da skjønn og advarer guttene men lar de gå fri for straff.¹⁴³ Straffeloven fra 1874 åpnet også for at barn kunne dømmes til opphold til oppdragelsesanstalt. Slike anstalter måtte ha godkjenning og i 1877 fantes det ingen anstalter som var godkjente for å ta imot barn gjennom dom. Toftes gave fungerte som anstalt i 1877, men var ikke godkjent som oppdragelsesanstalt for dømte barn før i 1878.¹⁴⁴ Jeg finner derfor heller ingen barn som ble dømt til noe slikt opphold.

Det var kun mulig å utdele straffen på en slik måte at barna fikk enten risstraff eller fengselsstraff og det var ingen barn som fikk noen form for kombinasjonsstraff mellom de forskjellige straffemetodene.¹⁴⁵ I tillegg til selve straffen måtte barna stå ansvarlige for de omkostningene saken hadde hatt og de barna som hadde hatt opphold i arresten måtte også betale for dette. Fengselstraffen var noe barna måtte betale individuelt, men dersom det var flere barn involvert i en forbrytelse skulle de som oftest, dersom de ble funnet skyldige dele på utgiftene av omkostningene. Barna kunne også i tillegg til risstraff, fengselsstraff og betaling av omkostninger, dømmes for å betale erstatning til de fornærmede i sakene. Som oftest var også dette noe barna måtte dele på dersom de var flere om forbrytelsen. I noen tilfeller ble erstatningskravet fordelt forskjellig på barna selv om de alle fikk dom, da hadde dommeren vurdert hvem som var blant de mest ansvarlige for forbrytelsen. Petrine var tiltalt alene og hun var tiltalt for å ha utført flere tyverier. I følge straffeloven kap. 6 §11 kunne ikke dommeren dømme Petrine til straff for hvert enkelt tyveri, hun kunne altså ikke dømmes til en risstraff for det ene tyveriet og en risstraff for et annet. I slike saker dømte dommeren etter den mest alvorlige forbrytelsen den tiltalte hadde utført, men skulle anse resten av sakene som

---

¹⁴³ Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877 no. 245

¹⁴⁴ Schrumpf s. 84

¹⁴⁵ Straffeloven 1842 kap 6§11

skjerpende omstendigheter.¹⁴⁶

Erstatningskravet skiller seg litt ut ifra konseptet om at det kun var den groveste forbrytelsen som førte til straff. I de tilfellene erstatning skulle betales måtte den tiltalte betale uavhengig av hvor mange forbrytelser som hadde blitt utført. Dersom en tiltalt hadde for eksempel hadde begått flere tyverier fra flere personer, la oss si person A og person B, og begge disse personene hadde krevd erstatningskrav fordi gjenstanden var borte eller hadde blitt ødelagte, måtte den tiltalte dekke erstatning til begge de fornermede uavhengig av om person A hadde blitt frastjålet en gjenstand som var av høyere verdi enn den gjenstanden som person B eide.

Dersom de unge hadde mottatt en dom som skulle straffes med straffarbeid, betydde det straffarbeid fra og med femte til og med tredje grad. Straffarbeid ble delt opp i fem grader der den første graden var den strengeste og kunne medføre straffarbeid på livstid, mens den andre graden var på ni til tolv år. Den strengeste straffen et barn mellom 10 og 15 år kunne idømmes var straffarbeid i tredje grad som hadde en varighet av seks til ni år, fjerde grad tilsvarte tre til seks år og den mildeste formen for straffarbeid varte fra ett halvt år og opptil tre år.

Straffarbeid var ansett som en strengere straff enn fengsel og ris og ble utført på tukthusene eller slaveriene. I ytterste konsekvens kunne altså barn helt ned til 10 års alder straffes med straffarbeid som nesten tilsvarte hele barnets levetid. Det var kun menn over 18 år som kunne dømmes til straffarbeid på slaveriet, mens både menn og kvinner, samt barn og unge kunne dømmes til straffarbeid på tukthuset.¹⁴⁷

Hensikten med avstraffelse har forandret seg. Mispelaere skrev om avstraffelse av barn i Sverige og Nederland på 1600- og 1700 tallet der man benyttet seg av offentlig avstraffelse foran kirketrappen. Bruk av gapestokk var heller ikke uvanlig. Hensikten var at barna skulle oppleve så stor skam at risikoen for gjentagelse av kriminelle handlinger skulle minke og skulle slik sett fungere prevantivt.¹⁴⁸ Kriminalloven fra 1842 endret ikke bare straffefølgelse av barn, men endret også formen for hvordan man straffet fanger i fengsel. Botsfengselet i Kristiania ble etablert i 1851 til å bli et fengsel der fanger skulle ha sin egen celle i stedet for å leve i et felles rom der de spiste, sov og sonet sammen. Tanker om å rehabilitere fanger, fremfor tanker om hevn og straff hadde begynt å tre inn i samfunnet

---

¹⁴⁶ Straffeloven 1842 kap. 6§11

¹⁴⁷ Ulvund s. 28

¹⁴⁸ Mispelaere s. 241

gjennom en stadig mer humanistisk tankegang.¹⁴⁹ I Norge benyttet man seg sjelden av livsstraff på 1800-tallet og ingen barn kunne straffes med livsstraff. I følge Ulvund var livsstraff så sjelden at den i løpet av perioden mellom 1846-1850 var i underkant av tre slike straffer per år, videre sank den enda mer utover til 0,4 i snitt per år i begynnelsen av 1880-årene.¹⁵⁰ Det nærmeste eksempelet jeg finner på livsstraff i forhold til tid, sted og alder var dødsstraff utført på unge mennesker i Sverige et århundre tidligere, der ble et søskenpar avrettet for blodskam. De var dog noe eldre enn 14 år.¹⁵¹ Så sent som i 1781 ble en svensk 19 år gammel jente dømt og henrettet for mord på et barn.¹⁵²

Var hensikten med straff ment som en prevantiv straff som en løsning for å redusere et økende problem i samfunnet, eller var straffen en form for hevningstraff der forbryteren basert skulle straffes med prinsipp i "øye for øye, tann for tann"? I følge Ulvunds studier var man i løpet av 1800-tallet blitt opptatt av omfanget av kriminliteten og hadde begynt å føre statistikker for å få en oversikt over hva slags kriminelle gjerninger som ble begått, hvor de ble utført, hvilke straffekonsekvenser disse fikk. At man etterhvert begynte å undersøke alderen på de kriminelle var en konsekvens av slike føringer.¹⁵³ Interessen rundt kriminalitet førte til opprettelse av Straffanstaltkommisjonen i 1837. Kommisjonen skulle utarbeide forslag til hvordan man skulle organisere de forskjellige straffeanstaltene.¹⁵⁴

I løpet av 1800-tallet ble stadig flere dømte straffet med fengsel eller frihetsberøvelse. Der man tidligere hadde benyttet seg av offentlige avstraffelser og henrettelelser som bar preg av å skremme befolkningen til lovlydighet gikk man etterhvert over til å gjemme unna de straffede bak lukkede dører. I følge Ulvund var dette bla annet begrunnet med at den grusomme offentlige avstraffelsen førte til at folk følte medlidenhet med den avstraffede samtidig med at filosofiene fra opplysningstiden krevde at alle som hadde forbrutt seg mot loven skulle straffes og man kunne ikke, av praktiske årsaker, straffe alle kriminelle med offentlige sermonier. Slutten på den offentlige straffen var derfor motivert av at lovlydige folk motsatte seg en slik form for avstraffelse fremfor tanker om et rehabiliterende fengsel. Straffen skulle først og fremst skjules, ikke nødvendigvis begrenses. Når man da etterhvert begynte å ta i

---

¹⁴⁹ Ulvund s. 4

¹⁵⁰ Ulvund s. 28

¹⁵¹ Mispelaere s. 260

¹⁵² Mispelaere s. 264

¹⁵³ Ulvund s. 63

¹⁵⁴ Ulvund s. 64

bruk fengslene begynte man etterhvert å utarbeide dem etter mer humanistiske prinsipper.¹⁵⁵

Etterhvert ble det lagt vekt på at fengslene skulle ha en rehabiliterende virkning. De skulle være lyse og romslige og ikke være skitne. Fengselscellen skulle gi rom for anger og opplæring for å tilpasse den dømte til et lovlydig liv i samfunnet.¹⁵⁶ I straffeloven fra 1842 finner man straffer som kan minne mer om en avskrekkende straff selv om den foregikk bak lukkede dører. Hensikten bak de avskrekkende straffene kan likevel ha vært rehabilitering, da for eksempel en risstraff i beste fall kunne skremme lovbrøyteren i å utføre fremtidige lovbrudd. De stadig gjentatte tyveriene som ble foretatt av tidligere straffede barn viser at risstraffen ikke alltid virket i dette henseende.

Da straffene etterhvert rettet seg mer etter prevantive og rehabiliterede modeller gjorde man seg også tanker rundt de kriminelles bevissthet omkring de straffbare handlingene. Ved bruk av en rehabiliterede straff forutsatte man at den kriminelle i utgangspunktet hadde feil innstilling til det samfunnet han eller hun levde i, og at kriminalitet var et personlig valg for mennesker med dårlig moral. Derfor måtte man også stille spørsmål ved hvorvidt den tiltalte var moden nok til å forstå lovbruddet, om den tiltalte var bevisst på sin egen forbrytelse og hvilke konsekvenser en slik forbrytelse kunne ha. I følge straffeloven fra 1842 var ikke barn under 10 år modne nok til å ha en slik bevissthet rundt kriminalitet, barn mellom 10 og 15 år ble ansett for å være mer modne, men først ved 15 års alder ble den tiltalte kvalifisert til å fullt ut forstå konsekvensene av sine kriminelle gjerninger.

Kumlien skriver om prosessen bak straffeloven i Norge hvor man argumenterte mot kroppstraff som lite hensiktsmessige og utdaterte. Holdningene var at kroppstraffen ville ha lite avskrekkende virkning for de som allerede var moralsk fordervede da kroppstraffen var raskt overstått og forhindret ikke videre kriminelle handlinger. En frihetsstraff varte lenger og kunne forme forbryteren til å bli en produktiv samfunnsborger. Det humanistiske tankesettet kom også til syne da man mente at kroppstraff ville oppfattes så nedverdiggende for mennesker som ikke var moralsk fordervede at det ville menneskligheten i den straffede og derav begrense hans eller hennes anlegg til å komme ut av det kriminelle tankesettet.¹⁵⁷ Slike holdninger kan forklare økning av fengselsstraff, straffarbeid og andre former for

---

¹⁵⁵ Ulvund s. 95

¹⁵⁶ Ulvund s. 96

¹⁵⁷ Kumlien s. 293

frihetsberøvelse fremfor kroppsstraff. Når man senere plasserte barn mellom 10-15 år i fengsel var fengselsstraffen likevel ansett som en strengere dom enn risstraff, som jo var en kroppsstraff. Da risstraff var en anerkjent straffemetode for barn på 1800-tallet virket den kanskje likevel ikke så streng.

Risstraffen hadde fremdeles en funksjon i å føre til skrekk og advarsel og være en konsekvens av at den tiltalte hadde forbrutt seg mot loven. For barna som møtte rettssystemet for første gang ble straffene som oftest tildelt i form av ris og var lite trolig effektiv til det formålet av den tiltalte skulle reflektere over sine handlinger. Men det fantes tiltak som kunne ha rehabiliterende mening, som retten kunne dømme barnet til. Etter revisjonen av straffeloven i 1874 åpnet man opp for rehabiliterende soning for barn i form av oppvekstanstalter og hvor vellykkede eller mislykkede de viste seg å være skal ikke jeg gå igjennom her, men tankene rundt slike former for soning var nettopp med tanke på å føre den kriminelle tilbake til samfunnet. Samtidig skjermet man det forøvrigste samfunnet for de probelatiske individene da man fikk ryddet dem vekk ifra gatene, da både fengsler og anstaltene hadde frihetsbegrensninger.

Petrine mottok dommen sin den 15de Mai 1867. Hun ble dømt til 24 slag ris, hun måtte også betale sakens omkostninger og betale erstatning til ofrene hun hadde bestjålet. I folketellingen fra 1875 finner vi en Petrine Larsdatter på tukthuset, fødselsted og fødselsår stemmer overens og hun er registrert som kvinnefange på tukthuset.¹⁵⁸ Dessuten finner jeg Petrine igjen i domsprotokollen fra 1877, der hun ble siktet og dømt for tyveri med ett års straffarbeid på tukthuset.¹⁵⁹ Det kan virke som om Petrine ikke hadde kommet seg ut av sin tidlige kriminelle karriere.

---

¹⁵⁸ <http://digitalarkivet.arkivverket.no/ft/person/pf01052055013573> Lastet ned: 07.05.16

¹⁵⁹ Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877 no 187

Kapittel 4: Saksdokumenter og dommer

I dette kapitlet skal jeg gå nærmere inn på hva som har blitt skrevet om barn og forbrytelser i de forskjellige saksdokumentene og domsprotokollene fra byretten. I de forskjellige straffesakene finner jeg dokumentasjon som inneholder informasjon om en eller flere tiltalte i saken. Dokumentasjonen består av domsprotokoller og saksdokumenter. Domsprotokollene inneholder navn på de tiltalte, hva de er tiltalt for, om de er straffet eller tiltalt i tidligeresaker, en fremstilling av saken og dom. Innholdet i saksdokumentene har stor variasjon, i mengde, men også i forhold til hva byretten har hatt mulighet til å undersøke. Saksdokumentene til hver enkelt sak kan variere i alt fra 3 til 40 sider med vedlegg som inneholder informasjon om alt ifra de siktedes alder, til hendelsesforløpet av de kriminelle gjerningene. Vedleggene i saksdokumentene er viktige da de kan inneholde informasjon om hvordan byretten har grepet om hver enkelt sak og hvordan de har gått frem for å redegjøre for om den tiltalte er skyldig eller uskyldig, og om det finnes årsaker til forbrytelsen eller fomildende/skjerpene omstendigheter i saken. Saksdokumentene kan vitne om forskjellige perspektiver da det innimellom er forskjellige skrivere som har skrevet vedlegg i en og samme saksmappe. Hovedsakelig består saksdokumentene av formaliteter, men en del inneholder også forklaringer og brev som i noen få tilfeller som kan bære preg av skriverens egne tanker og syn på saken. Selv om dokumentene er ment til offentlig bruk, virker deler av dem som om de er brukt som kladd, eller et slags førsteutkast til dommen, det finnes mange notater og overstrykninger og mye av materialet blir sendt frem og tilbake mellom de involverte.

Saksdokumentene og domsprotokollene kan sammen brukes som kilder fra samtiden. Kildene kan blant annet dokumentere at arbeidet bak hver enkelt sak ble tatt på alvor, da byretten brukte tid og energi på å vurdere hvordan den skulle behandle de tiltalte mellom 10 og 15 år.

Saksdokumenter fra 1867

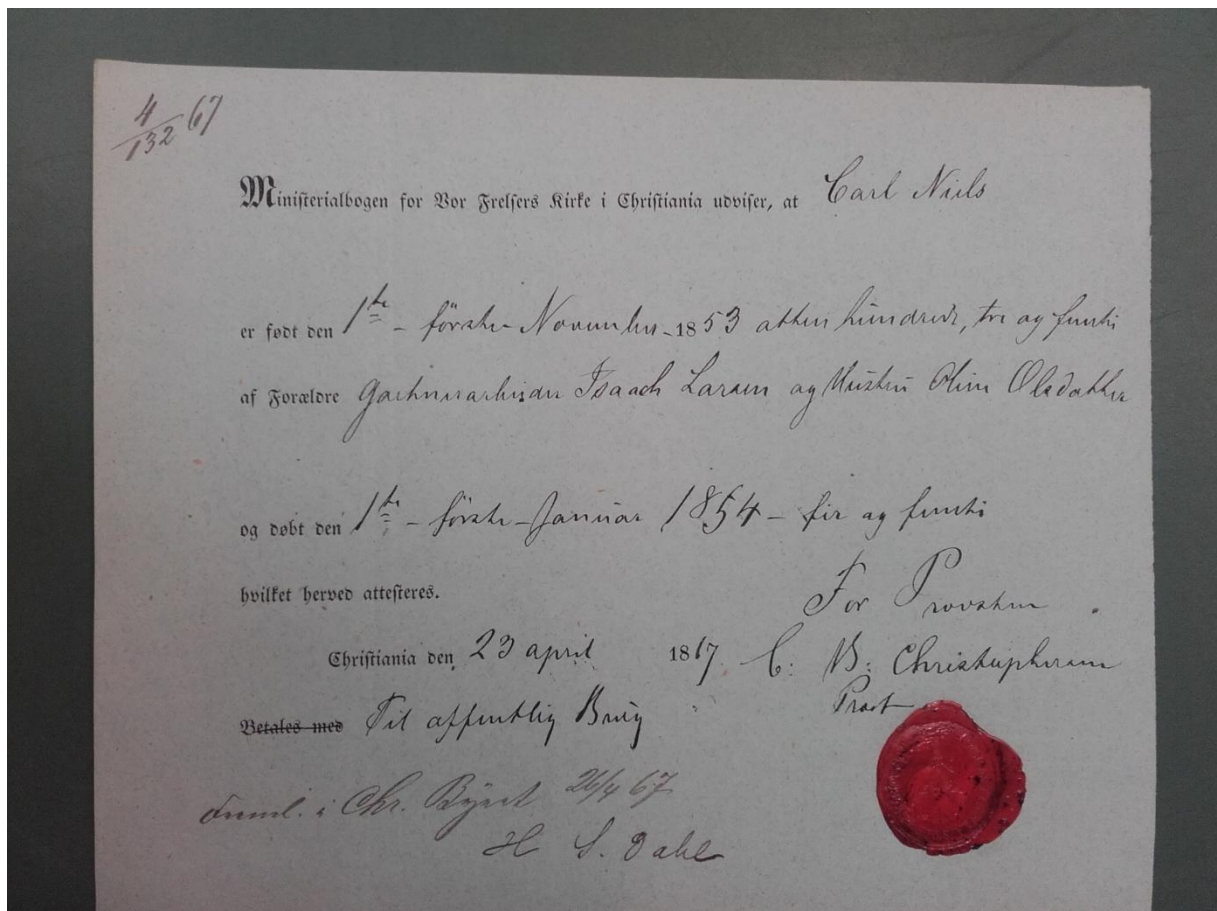
Sakene fra byretten inneholder ofte mapper med saksdokumenter som vedlegg, i hver mappe finnes det forskjellige opplysninger som kunne være viktige for retten å ta med i betraktningen for en eventuell dom. Mappene inneholder et svært variabelt antall saksdokumenter, noen har kun ilagt selve stevningen som i seg selv er en egen side, mens andre mapper kan inneholde opp til 40 sider med opplysninger av forskjellig art. Unntaksvis finnes det også helt tomme mapper uten noen vedlegg, men de aller fleste inneholder en del informasjon. Jeg har gått igjennom alle mappene fra 1867 og skal nå gå igjennom noen av de sakene der saksdokumentasjonen kan gi meg informasjon utover hva som finnes i domsprotokollene.

Fra 1867 finner jeg 27 dokumentmapper med vedlegg til de forskjellige sakene som omhandler barn under 15 år som var tiltalt for å ha forbrutte seg mot straffeloven. I de forskjellige sakene finnes det alt i fra kun saksmappen på en side til 42 sider med forskjellig dokumentasjon. I de fleste saksdokumentene dreier det seg om 12-15 sider med vedlegg og de fleste inneholder dåpsattester. Det bør nevnes at alderen på siktede innenfor andre aldersgrupper som oftest ikke ble notert i det fleste saksdokumentene, dette ser ut til å være forebeholdt unge lovbrytere. Mengden mapper som inneholder dåpsattester som viser til stevnede under 15 år er likevel såpass stor at det gir et godt grunnlag for tolkning og konklusjon av kildematerialet.

I min samling av mapper som jeg kan bruke finnes det noen unntak der det ikke er dåpsattester, da gjelder dette personer jeg finner igjen fra domsprotokollene der alderen er dokumentert og som jeg slik vet at var under 15 år. Mange av de tiltalte fra 1867 var involvert i flere tidligere saker, der alderen var bekrefet og det kan virke som om byretten ikke så det nødvendig å be presten om dåpsattest i hver eneste sak disse var involvert i. Det er også mulig at det finnes flere i aldersgruppen som faller utenfor denne oppgaven da jeg ikke finner noen bevis for deres alder, dersom byretten ikke har lykket med å dokumentere alderen til alle barna. Det virker trolig at retten kan ha gjort feil med alderen da barn som kan vise til dåpsattester innimellom beskrives i en annen alder enn det dåpsattesten viser. Her dreier det seg som oftest om barn som er 13 1/2 år beskrives som 14 år og lignende. Alder ser ut til å rundes opp når skriveren noterer alder på barnet og jeg har enda ikke sett et tilfelle der alderen rundes av nedover. Det kan tenkes at barn som nærmet seg 15 år har kommet inn i under en gruppe der dommeren har fortolket alderen til 15 år. Arbeidet som lå bak det å få tak i slike attester viser uansett at myndighetene tok aldersbegrensningene på alvor. Alder synes å være viktig å

dokumentere for byretten. Sakene ble ofte utsatt og bytjenere og andre ansatte ble utsendt for å finne ut av alderen til unge siktede. Jeg har notert meg at dersom siktede så ut til å være over 20 år fantes som oftest ikke dåpsattest i vedleggene og den siktedes alder ble ikke lagt videre vekt på. De fleste dåpsattestene jeg har funnet fra 1867 lå i saker som omhandlet barn og unge ifra tenårene og nedover, et par av dem i tidlig 20-årene.

Under vises et bilde fra en dåpsattest fra Vor Frelzers Kirke som har blitt brukt til å stadfeste alderen på Carl Larsen som blir omtalt litt senere i dette kapittelet.

Fødselattest fremlagt i Byretten¹⁶⁰

Dåpsattesten ble som oftest sendt ut av presten da han hadde opplysninger i ministerialboken for den kirken presten arbeidet i. Dåpsattestene som ble utsendt inneholdt opplysninger om dato og sted for fødsel, ofte helt ned til gateadresse. I dåpsattesten sto det også hvilken dato og kirke vedkommende var døpt ved og hvem foreldrene var og om de var gift eller ikke. Byretten måtte ikke betale noe for å få tilsende slike attester.

¹⁶⁰ Christiania Byrett. saksdokumenter 2. 1867. no 132

Som oftest måtte skriveren be presten om å utstede en dåpsattest ved den kirken den tiltalte skulle ha vært døpt og sende denne til byretten. For mange var dette lokale kirker i nærområdet eller ved fødselsstiftelsen og slike henvendelser ble besvart veldig raskt i løpet av den samme dagen eller de to neste dagene slik at sakene kunne føres som planlagt. Christiania var en by i stor vekst med mange tilflyttende og flere av de tiltalte var døpt i kirker utenfor byen. Da hendte det ofte at saken ble utsatt i påvente av dåpsattesten.

Noen av barna oppga feil opplysninger om deres alder og ved hvilken kirke de hadde vært døpt. Dette ser særlig ut til gjelde unge i alderen fra 15 år og oppover. I noen av sakene er det skrevet flere sider der byretten forsøkte å nøste opp hvor vedkommende var døpt og hvor gammel han eller hun var. Jeg har ikke funnet en eneste sak fra 1867 der det nevnes at en siktet har oppgitt å være eldre enn sin opprinnelige alder, men jeg har funnet flere saker der den siktede har oppgitt å være under 15 år og etter undersøkelser fra byretten viste det seg at barnet var over den kriminelle lavalderen. Slike saker ble ofte utsatt frem til alderen var bekreftet eller avkrefet av en attest og det ble brukt tid og undersøkelser på å finne frem til riktig kirke og dåpsattest. I noen tilfeller hadde også barna skiftet navn etter dåpen, noe som kompliserte bildet betraktelig for byretten.

Et eksempel der den siktede oppgir uriktige opplysninger om alder er i saken no 154 fra 1867 som var mot Johan Nilsen Masserud og Carl Fredrik Eng.¹⁶¹ De to unge guttene var tiltalt for tyveri. Johan Nilsen var på tidspunktet for tiltale 13 år gammel. Carl Fredrik hevdet at han var 14 år gammel og byretten ba presten om en dåpsattest som kunne bekrefte alderen til begge guttene. Dette viste seg å ikke bli helt uproblematisk da 13 år gamle Johan Nilsen Masserud het Johan Nilsen Ammundsen ved dåp og at Masserud var et navn familien hadde tatt til seg senere. I folktellingen fra 1865 finnes han som Johan Nilsen.¹⁶² Videre så stemte fødselsdato, adresse og foreldrenes navn overens med opplysningene og hans alder ble bekreftet til være 13 år gammel. Værre var det med Carl Fredrik, da de ikke fant noen opplysninger som stemte med det gutten selv hadde oppgitt, presten skrev:

---

¹⁶¹ Christiania Byrett. Saksdokumenter 2 1867. no 154

¹⁶² <http://digitalarkivet.arkivverket.no/ft/person/pf01038027044617> lastet ned 12.08.16

"Carl Fredrik Eng er ikke at finde i Vor Frelzers Menigheds Ministerialbog i Tidsrummet fra April 1852-udgangen af aaret 1854." ¹⁶³

Justitiarius ba da en bytjener om å personlig oppsøke familien til Carl Fredrik, som bodde hos en vognmann for å forsøke å få en dåpsattest til gutten. Bytjeneren tok seg turen og kom da i prat med guttens mor som da opplyste om at han ikke var 14 år, men 17 år. Besøket resulterte ikke i en dåpsattest fra familien, men de nye opplysningene kunne bekreftes hos presten som til slutt kunne utstede en dåpsattest da han fant Carl Fredrik i ministerialboken sin som 17-åring. At Carl Fredrik løy om alderen sin kan ha vært tilfeldig, men jeg har funnet flere unge som har påstått at de var yngre enn 15 år og det kan kanskje vitne om at det fantes en bevissthet om at straffen var betraktelig lavere for barn under 15 år og slik sett verdt et forsøk på å få redusert straff.

Selv om byretten ikke måtte betale for å få tilsendt dåpsattester ble det altså brukt en hel del ressurser på å finne ut av alderen til de siktede og det var heller ikke uvanlig at sakene ble utsatt og siden gjenopptatt når byretten hadde riktig informasjon om alder. Det ble skrevet brev og sendt frem og tilbake opplysninger som kunne avkreftes eller bekreftes. Jakten på aldersopplysninger kunne involvere en mengde mennesker. Justitiarius var involvert i prosessen og skrev brev til prester, fogden, vitner og andre for å få opplysninger om siktede og også om de kriminelle handlingene som hadde funnet sted.

Hver sak har som nevnt sin dokumentmappe med vedlegg, men mappen var ikke rettet mot den tiltalte, den var rettet mot selve tiltalen. En sak kunne omhandle en eller flere tiltalte personer, stevnet for å ha utført en kriminell handling slik som for eksempel et tyveri, saksdokumentasjonen skulle da utrede alle detaljene rundt tyveriet. På forsiden av dokumentmappen stod de tiltaltes navn. Det stod som oftest også notert om de tiltalte hadde blitt arrestert eller ikke, samt et saksnummer som følger vedleggene. Dato for tiltale, forhør og eventuelt utsettelse stod også på forsiden av dokumentmappen.

De tiltalte skal ha mottatt en justitsstevning, der det ble angitt hvem de tiltalte var, hvor de bodde, om de eventuelt bodde sammen med foreldrene, foreldrenes yrke ble også gjerne notert. Videre hva de tiltalte var tiltalt for, og hvor- og når de skulle møte opp for å motta en

---

¹⁶³ Christiania Byrett. Saksdokumenter 2 1867. no 154

eventuell dom. Eventuelle vitner mottok også en justitsstevning. Mappene i alle sakene inneholdt selve justitsstevningen med få unntak. Det ble også notert på selve stevningen om den har blitt fremført for den tiltalte på en lovlig måte og på sakene der den tiltalte var under 15 år ble det vektlagt at en av foreldrene eller en annen formynder var tilstedet da stevningen ble "forkynt". Selv om det var flere tiltalte i en og samme sak, ser det ut som om hver enkelt person fikk overlevert hver sin justitsstevning.

I flere av saksdokumentene finner jeg undersøkelser der byretten har utredet om barna var tidligere straffet eller tiltalt. Byretten undersøkte om de siktede hadde mottatt straff tidligere og måtte da oppsøke byfogden for å få avklaring på dette. I disse tilfellene blir det ofte påpekt at skriveren selv hadde lett i strafferegistrene uten å finne noe, men at det også ble bedt om at byfogden og/ eller politiet også undersøkte. I påfallende mange saker har barna selv opplyst at de har mottatt straff i form av ris, ofte for tidligere tyverier, men ofte ser det ut som om byretten ikke klarer å finne opplysninger om de tidligere sakene. I disse tilfellene ble det svært ofte bekreftet av fogden og/eller politiet at barna hverken hadde mottatt straff eller vært i forhør i tidsrommene barna selv har opplyst at de skulle ha vært forhørt og straffet.

Skriverne ser ut til å stusse ved dette og gjentar ofte forespørslene til byfogdekontoret og ber dem undersøke nærmere under liknende navn eller andre årstall. Dette virker på meg ganske merkelig da det har skjedd påfallende ofte og det virker usannsynlig at barna skulle ha løyet på seg tidligere dommer og straffer da utfallet av de pågående sakene kunne bety strengere straff for dem. Gjentagene forbrytelser kunne dømmes strengere enn ved en første gangs forbrytelse. Som tidligere nevnt i kapittel 2 trådte Christiania Byrett i kraft i 1867. Det kan tyde på at byretten hadde en del administrative problemer i startfasen når de skulle innhente dokumentasjon fra andre.

Det finnes også eksempler i vedleggene som viser at byretten fant tilfeller der de siktede hadde blitt straffet tidligere, i saken mot Carl Larsen finner byretten ut at hans medsiktede far var straffet tre ganger tidligere, men i veldig mange tilfeller finner ikke byretten ut av dette. I vedleggene til saken mot 12 år gamle Axel Martin Andersen finnes det flere dokumenter der det etterlyses tidligere straffer hos byfogdekontoret og politikammeret, i denne saken har byretten og byfogden problemer med å finne dokumentasjon på om gutten er straffet eller ei, da guttens etternavn var usikkert, han undersøkes under navn Axel Martin Andersen, Halvorsen og Olsen. Byretten skriver til byfogden og politikammeret fire ganger for å forsøke å finne ut av tidligere straffer under forskjellige navn, men i vedleggene fremkommer det at

de ikke klarer å finne ut av om gutten tidligere har vært inne til hverken forhør eller blitt straffet med ris, slik han selv hevder, hverken i strafferegistrene byretten hadde tilgjengelig, hos fogden eller hos politiet.¹⁶⁴ I likhet med fødselsattestene brukes det også her mye tid og ressurser på å finne frem til riktig navn og person. Eksempelet fra Axel Martin er bare ett av mange som viser til dette.

I en del av vedleggene finnes det som kalles "foreløbig fremstilling", der skriveren går igjennom hendelsesforløpet i forbrytelsen, hvem forbryteren var, hvilken motivasjon forbryteren hadde hatt for å utføre handlingen og om han eller hun var troverdig, skyldig eller uskyldig. Der en foreløbig fremstilling har blitt skrevet finner man stor variasjon av opplysninger i de forskjellige sakene. Fremstillingene varierer i forhold til hva skriveren har fått opplyst og hva han mener har skjedd. Fremstillingene gir en god beskrivelse av hvordan skriveren vurderer situasjonen og hva han mener er viktig å vektlegge, derfor er de foreløbige fremstillingene noe av det viktigste man finner i vedleggene når man skal undersøke hvordan barn ble møtt i rettsystemet.

De foreløbige fremstillingene forklares best med eksempler fra saksdokumentene. I saken mot 13 år gamle Carl Larsen, hans far Isak Larsen og en tjenestepike Anne Helene Pedersdatter, der alderen på de to sistnevnte ikke nevnes, men de fremkommer som voksne, finnes det en mappe med vedlegg på 28 sider. Blant disse finnes det fire sider med en foreløbig fremstilling. I fremstillingen blir de mistenkte omtalt som tiltalte no 1 (Anne Helene), no 2 (Carl Larsen) og no 3 (Isak Larsen). Fremstillingen begynner med å fastslå at både tiltalte no 1 og 2 har vært ansatt hos en herr Ingemann der Carl hadde jobbet som visedreng i lengere tid. Anne Helene hadde kun arbeidet der i kort tid. Videre skrives det om at Anne Helene var svak for "øldrikk" og at hun skal ha brukt opp sparepengene sine på øl. Videre skrives det at Anne Helene antagelig for å tilfredstille sin svakhet for øl trengte penger og avtalte med Carl at de skulle gå opp på loftet og ta noen skjørt. Dette skal både Anne Helene og Carl ha forklart selv at de har gjort. Carl skal ha hentet nøkkelen til loftet der klærne hang. Deretter gikk de begge to opp og tok dem, videre skal Carl ha pantsatt klærne også har de begge kjøpt og drukket øl for pengene. Senere skal Carl selv ha gått opp på loftet og tatt flere klær, noen skjørt og et par benklær som han siden har pantsatt og igjen drukket øl for pengene. Så lang mente skriveren at de to hadde forklart seg troverdig.

---

¹⁶⁴ Christiania Byrett. Saksdokumenter 1 1867. no 40

Skriveren vektlegger at Anne Helene selv hevdet at det ikke var hennes mening å stjele klærne og at hun hadde tenkt å løse de ut fra pantelåneren så fort hun fikk penger. Dette skal hun også ha forklart til Carl før de tok klærne, at hun ventet noen penger og skulle betale pantelåneren så fort hun fikk dem. Videre skrives det:

nevnlig kan man formentlig ikke tillegge medtiltalte no 2 s forklaring om hendes udsagn i saa hendseende nogen stor vekt, at hun kunde vente saa snart at erholde flere penge fra sin halvbroder, fra hvem hun ikke lenge før var tilsendt 84 rd, synes ogsaa mindre sandsynligt, og for at hun virkelig havde til hensigt at benytte noget af de penge, hun saaledes maate faa tilsendt fra halvbroderen, foreligger dessuten kun hendes egen forklaring. Enden mindre grund er der formentlig for tiltalte no 2s vedkommende til at antage, at han har gjort sig nogen klar tanke om at indløse de pantsatte kledningsstykker, og har han i saa henseende heller ikke afgivet nogen utrykkelig erklæring med hensyn de tre af ham tagne skjorter og benklæderne.

Skriveren mener altså ikke at det finnes noen god grunn for å tro på at klærne som var blitt pantsatt kom til å bli returnert til eieren og at de ikke burde dømmes for tyveri. Carl skal også ha innrømmet å ha stjålet herr Ingemanns vårfrakk. Han fikk sin far Isak Larsen til å pantsette frakken, også med den hensikt at de ville innløse pantsettingen når de fikk penger. Denne frakken viste det seg at de faktisk hadde fått innløst og lagt tilbake, men dette skulle først ha skjedd etter at politiet ble innvolvert pga de tidligere stjalne klærne. Isak måtte da låne penger av slektninger for å innløse frakken. Derfor finner skriveren det umulig å si om det virkelig var den opprinnelige hensikten å innløse vårfrakken eller om det ellers aldri ville ha skjedd. Skriveren mener det er viktig at både pantelåneren og slektningen kunne stille som vitner til retten. Videre er skriveren opptatt av om hvor klesplaggene befant seg, om nøkkelen var lett tilgjengelig, og hvem klærne tilhørte.

Den foreløbige fremstillingen nevner ikke alder på noen av de tiltalte, det skrives heller ikke noe om at Carl Larsen er ung. Det kommer ikke frem av fremstillingen at Carl har jobbet der over lengre tid uten at noe har blitt stjålet og at det først er når den eldre Anne Helene blir ansatt at tyveriene skjer. Det reflekteres ikke over at det var Anne Helene som kom med ideen om å stjele klær og at hun som eldre kan ha hatt innflytelse på Carl.¹⁶⁵ Likevel er ikke

---

¹⁶⁵ Christiania Byrett. Saksdokumenter 2 1867. no 132

fremstillingen fri for spekulasjoner da skriveren spekulerer i deres hensikt i å betale tilbake klesplaggene, han spekulerer i om de virkelig ville ha betalt tilbake for frakken dersom politiet ikke hadde begynt å gjøre undersøkelser.

Fremstillingene er viktige dokumenter som ble lagt frem i retten, sammen med de fleste andre av vedleggene, nederst på siden står det nemlig at fremstillingen ble "Fremlagt i Christiania Byrett den 3/5 67." Hvordan skriveren har valgt å vektlegge de forskjellige elementene i en sak kunne være viktig for sakens utfall. Det finnes ikke foreløbige fremstillinger i alle sakene, som oftest finner jeg slike i de sakene der det har vært flere vitner eller at hendelsesforløpet har vært komplisert, gjerne med flere involverte.

I den foreløbige fremstillingen nevnes det også at herr Ingemann og hans familie muligens kan få slippe å stille i retten dersom de per brev kan svare på noen spørsmål. Som tidligere nevnt kunne vedleggene inneholde svært varierte opplysninger. I saken mot Carl Larsen finnes det brev skrevet av den fornærmede familien. Carl og Anne Helene arbeidet for herr Ingemann, der Carl var visedreng. Ingemann ønsker ikke å møte i retten da han selv skriver at han har mye arbeid og dårlig med tid, og dessuten finner han hele saken ubehagelig og han ønsker ikke at han selv og hans familie skal være tilstede i retten. Spørsmålene Ingemann må besvare dreier seg rundt hvor de stjalne klærne befant seg og hvem de tilhørte, hvor nøkkelene til loftet befant seg og om klærne var lett tilgjengelige, det stilles også spørsmål om hvor lenge Anne Helene hadde arbeidet hos Herr Ingemann og om hun hadde mottatt noen lønn. Ingemann skriver at han er takknemlig for å kunne slippe å møte i retten før han videre svarer utfyllende på spørsmålene.

Saksdokumentene synliggjør selve prosessen man måtte igjennom i byretten før en sak. Selv om noen av vedleggsmappene inneholdt få sider eller lite informasjon betyr ikke dette nødvendigvis at saksgangen hadde vært rask og enkel, selv om det ved først øyekast kan gi det inntrykket. For å finne mer informasjon om hvordan de unge ble møtt i rettsystemet er det viktig å finne en oversikt over dommene, men selve dommen finnes ikke i vedleggene, da må man lete i domsprotokollene, som kanskje er de mest innlysende bevisene for hvordan barna ble behandlet i en slik prosess.

Saksdokumentene vitner om at byretten var svært opptatt av detaljene som befant seg i de forskjellige sakene. Det er ikke bare alderen som skal dokumenteres og stadfestes, de små

detaljene omkring forbrytelsen er noe de vektlegger ved å undersøke slike ting som, hvorvidt nøkler inn til skap har vært lett tilgjengelig, og om tidspunkt og sted for forbrytelser. I tillegg foretok byretten en del drøfting omkring årsaker og motivasjon bak handlinger og om den tiltaltes forklaring samstemmer med andres forklaringer og om den tiltalte virker troverdig.

Domsprotokollene fra 1867

I 1867 ble det totalt opprettet i underkant av 400 saker, her finner jeg 27 saker der barn under 15 år var tiltalt. Domsprotokollene bærer preg av å være offentlige dokumenter i større grad enn i vedleggene som befinner seg i saksdokumentene. Her finner man færre notater og protokollene gir inntrykk av å være finskrevet. Der vedleggene synes å være interne innad byretten, synes domsprotokollene å være noe som kan vises frem, de er sirlig skrevet og varierer mindre i innholdet enn de forskjellige vedleggene i saksdokumentene. Dommene er mer oversiktelige og bedre ordnet og det er lettere for en leser å finne frem til alder, hva vedkommende er siktet for og hvilken dom han eller hun har fått. Det finnes likevel variasjon blant domsprotokollene. I likhet med den foreløbige fremstillingen som er nevnt tidligere i dette kapitlet, gis det også plass til en slik i domsprotokollen, der fremstillingen kan utbli i saksdokumentene er den uten unntak tatt med i domsprotokollene, derfor varierer protokollenes innhold noe i mengde. Mengden varierer også i forhold til hvor mange som er siktet i hver enkelt sak, en eller to siktede med et mindre komplekst hendelsesforløp kan få utdelt en side eller mindre i domsprotokollen, mens saker der flere er involvert kan ha behov for mer plass. Dersom de tiltalte var tiltalt for mer enn en kriminell gjerning innad i en sak, gis det naturligvis også plass til dette.

Jeg vil her benytte meg av sak no 154 som eksempel, samme sak som jeg viste til da jeg skrev om saksdokumentene tidligere i kapitlet. Hver sak ble ført med saksnummer og dato for når tiltalen ble tatt opp i retten. Den 12 juni 1867 var det tid for saken mot Carl Fredrik Eng og Johan Masserud, Carl Fredrik ble beskrevet som no 1 og Johan som no 2.¹⁶⁶ I sakene jeg finner i domsprotokollene fra 1867 var det alt ifra en til tretten siktede i en og samme sak. Nummeringen hadde hensikt i å tydeliggjøre hvem som ble omtalt videre i siktelsen, i tillegg slapp skriveren å skrive fulle navn for å vise hvilken av de tiltalte det gjelder. Dette gjorde

---

¹⁶⁶ Christiania Byrett. Domsprotokoller 1867. no 154

gjennomgangen av fremstillingen mer oversiktlig. I saker som involverer flere tiltalte hendte det at de har like fornavn og eller etternavn og det virker ryddigere å nummerere de tiltalte innad i hver sak, men de siktede fikk kun nummer dersom det dreide seg om flere siktede i saken. I saker der det kun var en enkelt tiltalt, ble den tiltalte nevnt med navn. I saken mot de to guttene Carl Fredrik og Johan nevnes fødselsdato rett etter at navnene var introdusert, Carl Fredrik var født 9 April 1850 og var altså 17 år gammel, mens Johan var født 28 Oktober 1853 og var altså 13 år gammel. I denne saken kunne vi i saksdokumentene se at Carl hadde hevdet at han var yngre, 14 år gammel, men dette ble motbevist gjennom en dåpsattest. Denne påstanden blir ikke nevnt i domsprotokollen. Videre ble det nedskrevet hva de var tiltalt for, i dette tilfellet stod det bare tyveri, men ofte stod det også hvilket kapittel og under hvilken paragraf i straffeloven tiltalen gjaldt.

Domsprotokollene la stor vekt på om de tiltalte var tidligere straffet eller om det fantes noen kriminell historikk på dem. Skriveren poengterte at hverken Carl Fredrik eller Johan var tidligere tiltalt eller straffet, men det er notert at Johan selv har forklart at han tidligere har blitt innkalt av politiet og blitt advart mot å stjele. Da det i denne oppgaven dreier seg om svært unge kriminelle er det mange som ble tiltalt for retten for første gang, men saksdokumentene fra 1867 vitner om at retten har hatt en del administrative problemer da saksdokumentene har beskrevet tilfeller der barnet har innrømmet tidligere straff og siktelser, men byretten klarer ikke å finne dokumentasjon på dette. Det er notert i domsprotokollen at i de tilfellene ble ikke barnets uttalelse vektlagt og retten ser bort ifra at barnet kan ha vært tiltalt eller straffet tidligere dersom de ikke fant dokumentasjonen.

Videre i domsprotokollen føres det opp hvordan forbrytelsene har foregått og om det dreier seg om flere forbrytelser. Det skrives detaljert i forhold til hvilke av de siktede som har gjort hva, hvilke dager og ofte også tidspunkt på dagen forbrytelsen ble begått, hvor det skjedde, hva vitner har uttalt om forbrytelsen og hendelsesforløpet, hva som har blitt stjålet og av og til verdier av dette. Det blir ofte skrevet om de siktede selv har forklart hendelsesforløpet eller om de eventuelt er uenige i hvordan forbrytelsen skal ha foregått. I denne saken dreide det seg om tre tilfeller der de hadde foretatt tyverier av blant annet et ur. Etter en slik redegjørelse diskuteres dommen. I denne saken ble Johan kun siktet for tyveri, mens Carl ble vurdert siktet for flere forhold. Selve siktelsen ble tilføyd til sist, Johan og Carl ble begge siktet for tyveri, andre forhold mot Carl ble ikke nevnt. Straffen ble for Carl, som var over 15 år, fengsel i 10 dager, mens Johan, som var under 15 år fikk utdelt en straff på 20 slag ris. I tiltalen ble begge

guttene igjen omtalt med sine fulle navn, slik de ble helt i begynnelsen av saken i domsprotokollen. Ellers i teksten er de kun å finne som no 1 og no 2.

Saken som finnes i domsprotokollen mot Carl og Johan viser en ganske vanlig fremstilling, der det som kan skille seg ut i denne saken er at det blir nevnt at Johan, som ikke er å finne som tidligere stevnet eller straffet, tidligere har vært innkalt hos politet for advarsler mot å stjele. Om dette har noe utslag på dommen er ikke godt å vite, men dommen virker streng sammenliknet med andre dommer 13-åringer har fått, da straffutmålingen for tilsvarende tyverier utført av en tidligere ustraffet, synes å ha vært rundt 10-12 slag ris. Johan ble dømt til det dobbelte uten at det spesifiseres at advarselen fra politiet på noen måte har hatt innvirkning på straffen.

Saksdokumenter fra 1877

Saksdokumentene fra 1877 skiller seg ikke veldig ut fra 1867 med tanke på hva som befinner seg i dem, her finnes det også dåpsattester, foreløbige fremstillinger og justitsstevninger. Til tross for at byretten i Christiania ble tatt i bruk året 1867, er det lite som tyder på at selve dokumentasjonen har forandret seg veldig. Men, det er en del som kan tyde på at byretten har fått bedre rutiner med tanke på om barna har vært tidligere straffet, det er bla færre saker der barnet hevder å ha vært straffet med ris, hvor byretten mislykkes med å finne dokumentasjon på dette. Byretten kunne lete i sine egne interne arkiver fremfor å oppsøke andres. I tillegg finner jeg færre saker der det skrives om problemer med å finne riktig alder på de siktede. I og med at Christiania Byrett ble tatt i bruk året 1867, kan det nok tenkes at de 10 år senere hadde arkiver og rutiner som de ansatte hadde bedre oversikt over. En av de tingene som tyder på dette er at mens det fantes en dåpsattest i omtrent alle sakene fra 1867, finnes det færre slike i mappene blant saksdokumentene fra 1877. Dette året har det ikke vært like nødvendig for byretten å få tilsendt dåpsattester i hver eneste sak, da de har hatt oversikt over alderen til de barna som tidligere hadde vært siktet og/eller straffet i byretten.

I saksdokumentene fra 1877 finner jeg ingen saker der tiltalte har påstått å være yngre enn det han eller hun er. Det er nok trolig at dette ikke skyltes at de tiltalte hadde innsikt i at byretten hadde administrative problemer i 1867 og derav visste å utnytte situasjonen. Det kan være flere årsaker til at jeg ikke finner flere tiltalte som løy om alderen sin, en av dem kan

være at straffene hadde blitt likere for de forskjellige gruppene, da fengselsstraff også var blitt et alternativ for barn under 15 år i 1877.

Domsprotokollene fra 1877

I domsprotokollene fra 1877 finner jeg 26 saker som omfatter barn under 15 år blant de i underkant av 500 sakene som ble opprettet dette året. Domsprotokollene bærer fremdeles preg av en jevnere struktur enn saksdokumentene, men det er tydelig at det har kommet til flere skrivere som har litt forskjellige rutiner i forhold til i hvilken rekkefølge alder, tidligere straffer og foreløbig fremstilling ble skrevet. Likevel så inneholder domsprotokollene de samme formalitetene man finner fra 1867, begge årene har til felles at mengden varierer, avhengig av hvor mange forbrytelser som hadde blitt utført, hvor mange siktede det var i hver sak og hvor lang fremstillingen av en sak kunne være. Dersom det for eksempel fantes flere vitner, ble det også satt av plass til å skrive ned deres forklaringer.

Selv om byretten synes å ha fått mer rutiner betyr ikke det at de aldri støtte på problemer med å finne dokumentasjon. I sak no. 160 mot Carl Johan Hansen, Johannes Halvorsen og Josef Halvorsen der de tre guttene er stevnet for tyveri, klarer ikke byretten å fremskaffe dokumentasjon på alderen til to av guttene. De to guttene er brødre og er ikke tidligere døpt, muligens er de mormonere, da den ene gutten har kallenavnet "mormoneren". Guttene alder ble satt til omtrent 11 og 14 år. Desverre finner jeg ikke noe om arbeidet byretten hadde med å bekrefte alderen på guttene i saksdokumentene, da det kun er bekreftet alderen på Carl Johan Hansen i et vedlegg ilagt mappen for sak no. 160.¹⁶⁷

Den største forskjellen fra dommene fra 1867 er i forhold til hva slags straff som ble utdelt til de forskjellige barna under 18 år. Ingen av barna som ble dømt 1867 fikk annet enn risstraff, samt omkostninger og erstatningskrav, mens barna fra 1877 ofte fikk fengselstraff på vanlig fangekost.

I domsprotokollene ble det skrevet lite om skriverens tanker og meninger rundt de enkelte sakene, når jeg leser om de forskjellige sakene fra 1867 og 1877 sitter jeg igjen med et sterkere inntrykk av at behandlingen av kriminelle barn var svært formelt og viser sjelden og

---

¹⁶⁷ Christiania Byrett. Saksdokumenter 2 1877. no 160

kun unntaksvis refleksjoner rundt årsaker eller tanker rundt alder. Det er lite som vitner om at menneskene som dømmer disse barna har empati med dem. Samtidig er det viktig å påpeke at domsprotokollene heller ikke viser noen form for forrakt eller nedsettende tanker rundt de tiltalte.

Kapittel 5: Komparativ analyse

I dette kapittelet skal jeg forsøke å sammenlikne de forskjellige sakene. Jeg vil sammenlikne straffeutmålingene, de kriminelle gjerningene, alderstrinn, kjønn, sosial bakgrunn og om barna var tidligere straffet. Mange av sakene er svært komplekse og inneholder stor variasjon med tanke på i hvilken alvorsgrad de kriminelle gjerningene består av, noe som gjør det problematisk å sammenlikne nøyaktig, da ingen av sakene synes å være helt like. En sammenlikning er likevel viktig da det kan fortelle i hvor stor grad dommerne så på kriminaliteten som alvorlig og hva de tok hensyn til.

Hva slags straff fikk barna?

Den vanligste formen for straff for barn under 15 år var ris. Totalt i 1867 og 1877 resulterte 84 tiltaler med risstraff mot 29 tiltaler som resulterte i fengselsstraff. Det var også vanlig å måtte betale sakens omkostninger og i noen tilfeller ble barna dømt til å betale erstatning til ofrene. Dommene fra 1867 viser at alle de 50 barna som ble dømt ved byretten i en eller flere av de 64 tiltalene ble straffet med ris og de måtte alle betale sakens omkostninger. Det som varierer i de forskjellige dommene fra 1867 er antall slag ris og eventuelle erstatningskostnader, som ser ut til å være svært variabelt. Blant de mildeste straffene finner jeg 8 slag med ris og de strengere straffene viser 24 slag med ris, noe som samsvarer med straffeloven. Jeg har laget en oversikt over hva slags straff barna fikk og lagt til som vedlegg.¹⁶⁸ Da barna som ble dømt i 1867 fikk risstraff har jeg laget en oversikt over hvordan slike straffer ble utdelt:

---

¹⁶⁸ Se vedlegg 1

Tabell 5.1: Risstraff dømt av Christiania Byrett i 1867, fordelt på antall slag ris.

Antall slag ris:	Antall barn straffet:
8 slag	10
10 slag	14
12 slag	5
16 slag	7
20 slag	9
24 slag	19

(Kilde: Domsprotokoller 1867)¹⁶⁹

I tabellen kan man se at blant de seks forskjellige straffeutmålingene som ble utdelt i 1867 var 24 slag ris, den strengeste formen også den som var mest utbredt. Dersom vi deler risstraffen i to deler der alt i fra 16 slag ris og oppover ansees som strenge straffer, og 12 slag og nedover ansees som milde straffer vil vi se en mer jevn fordeling. 35 barn blir dømt til de strenge straffene og 29 til milde straffer.

Om vi sammenlikner med tallene fra 1877 vil vi se at antall barn som mottok risstraff har gått betraktelig ned ti år senere. Til gjengjeld har straffene fra 1877 forandret seg og i løpet av dette året ble barn også straffet med fengselstraff. Jeg har her laget en tabell som tilsvarende tabell 5.1, for barna som ble dømt til risstraff i 1877.

Tabell 5.2: Risstraff dømt av Christiania Byrett i 1877, fordelt på antall slag ris

Antall slag ris:	Antall barn straffet:
8 slag	1
10 slag	3
12 slag	7
16 slag	3
20 slag	5
24 slag	1

(Kilde: Domsprotokoller 1877)¹⁷⁰

Av de 51 tiltalene som ble dømt i byretten i 1877, resulterte 20 av dem i risstraff. Forskjellen fra 1867 er påfallende, der den strengeste risstraffen også var den som flest barn ble dømt til. I 1877 ble kun et barn dømt til 24 slag med riset. I tillegg kan man se at den risstraffen som ble valgt oftest i 1877 kun var på 12 slag. Dersom jeg deler risstraffene på tilsvarende måte som i tabell 5.1 der jeg regner 12 slag og nedover til mildere straffer, mens 16 slag og oppover til

¹⁶⁹ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1867

¹⁷⁰ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1 1877. og Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877.

strengestraffer kan vi se at 11 tiltalte ble dømt til milde straffer, mens 9 tiltalte ble dømt til strenge straffer. Ved første øyekast kan det se ut som om dommerne ved byretten hadde begynt å dømme barn mellom 10 og 15 år med mildere straffer dersom man kun sammenlikner risstraffene.

Dersom fengsel ble ansett som en strengere straff enn ris, noe den i praksis ble fordi de grovste forbrytelsene ble straffet med fengsel, viser det seg at barna tvert imot ble straffet strengere i 1877 enn i 1867. Årsaken er at flesteparten av tiltalene fra 1877 resulterte i fengselsstraff. Jeg har laget en oversikt som viser hvor streng fengselsstraff de tiltalte mellom 10 og 15 år fikk i løpet av 1877.

Tabell 5.3: Fengselsstraff dømt av Christiania Byrett, fordelt på antall dager.

Antall dager i fengsel:	Antall fengslede barn:
12	3
16	1
20	5
24	2
25	2
30	1
32	3
35	1
40	4
48	1
50	2
55	1
60	3

(Kilde: Domsprotokoller 1877)¹⁷¹

Det ble dømt 29 tiltalte barn til fengselsstraff i 1877. Blant de mildeste fengselstraffene måtte barna kun sone 12 dager i fengsel, de lengste straffene var på 60 dager. Alle fengselstraffene jeg har funnet i denne undersøkelsen har vært på sedvanlig fangekost. Ingen av straffene har hatt avvik fra straffeloven. Dersom jeg sammelikner på samme måte som med risstraffene, og tilsvarende 12-30 dager i fengsel som de mildere fengselstraffene, mens 32-60 dager i fengsel tilsvarende de strengeste fengselstraffene vil man se at de i likhet med risstraffene fra 1867

¹⁷¹ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1 1877. og Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877.

fordeler seg ganske jevnt. Blant de mildeste fengselstraffene finner jeg 14 dømte, mens blant de strengeste fengselsstraffen finner jeg 15 dømte barn.

Dersom man ser fengselsstraffen som en hardere og strengere straff, ser det ut som om barna ble dømt strengere i 1877 enn i 1867. Var da dommerne så strenge 10 år etter at byretten ble tatt i bruk? Revisjonen av straffeloven hadde åpnet mulighetene for fengselstraff, men ikke fjernet risstraffen. Sammenliknet med 1867 ser det ut som om fengselsstraffen har overtatt for de barna som fikk de strengeste risstraffene. Barna som fikk de strengeste risstraffene i 1867 hadde ofte vært straffet og tiltalt tidligere. Det kan jeg også se blant de som har mottatt de strengeste straffene i 1877. De som fikk fengselsstraff, var ofte tidligere straffet med ris og det er ikke utenkelig at dommeren har konkludert med at risstraffen ikke fungerte og ville forsøke fengsel istedet.

Noe som også er viktig å påpeke i denne sammenhengen er at jenter over 12 år ikke lenger skulle straffes med risstraff men heller fengsles, da det fantes jenter over 12 år som var tiltalt for å ha forbrutt seg på straffeloven i 1877 ble de straffet med fengsel og utgjør derfor en skjevhet om man skal sammenlikne risstraff og fengselsstraff opp imot hva som var strengest. I tillegg var det to tiltalte fra 1877 som fikk hverken fengsel- eller risstraff, men som gikk fri for straff med en advarsel. Disse to faller utenfor sammenlikningen i tabellene da det er uvisst om de hadde fått fengsel- eller risstraff dersom de var blitt fengslet.

Kriminelle gjerninger

Med få unntak var alle de mistenkte barna fra 1867 og 1877 involvert i tyverier. Unntakene var der barn var involvert i bedrageri eller ulovlig bruk av andres eiendom, som jo også er vinningskriminalitet. Dersom vi ser nærmere på tyveri, var dette en kriminell handling som hadde varierende alvorlighetsgrad, av de mildere sakene finnes det barn som har stjålet klær, pantsatt dem og har muligens hatt til hensikt å løse dem ut for så å levere klærne tilbake. I de mer alvorlige tilfellene har barna vært involvert i flere forskjellige lovbrudd og særlig stjålet ved flere anledninger. Ved ulovlig bruk av andres eiendom har barna gjerne lånt ting de ikke har fått tillatelse til å låne for så å ha brukt dem til eget formål, hva de har lånt og hvordan eiendommen ble benyttet gir utslag i hvor alvorlig handlingen ble ansett til å være.

I tyverisakene fra 1867 finnes det ganske godt grunnlag for sammenlikning da det dreier seg om mange saker: 55 av 64 barn var siktet for tyveri og 3 var siktet for delaktighet. Når det

kommer til ulovlig bruk av andres eiendom og dreide dette seg om 10 tilfeller der barn under 15 år var involvert, mens kun et barn ble siktet for bedrageri og det gir derfor et snevert sammenlikningsgrunnlag. I flere av sakene var barna siktet for å ha utført flere kriminelle gjerninger og straffen som var utdelt var samlet for de kriminelle gjerningene barna hadde begått.

I straffesakene fra 1877 er det også tyveri som er blant de vanligste kriminelle gjerningene, da 43 av 51 tiltaler dreide seg om tyveri. Barn ble også dette året tiltalt for delaktighet i tyveri og her finner man 14 tiltalte, mens 3 barn ble tiltalt for ulovlig bruk av andres eiendom.

De tiltalte som blir representert i tabellene viser ikke hvor grove de kriminelle gjerningene var. Det er naturligvis stor forskjell på hvordan man dømte barn som for eksempel hadde foretatt et enkelt tyveri der det stjalne ikke var av veldig høy verdi, av de som ble straffet mildt finner man flere slike tyverier. Videre finner man også grovere tyverier blant de som hadde stjålet flere ting av høyere verdi.

Sammenlikning av alder

Det finnes flere eksempler på at de yngste barna ble tatt mer hensyn til enn de som var nærmere 15 år. Det som jeg merker meg særlig interessant er at byretten tolket alderen litt forskjellig. Dersom et barn for eksempel hadde fylt 11 år når dommen skulle vedtas ble det tatt hensyn til hvor gammelt barnet er på det tidspunktet barnet fikk dommen sin, ikke hvor gammelt det var når den kriminelle gjerningen ble begått. I flere av sakene blir det nedskrevet at et barn er for eksempel godt over 11 år, nesten 12 år, over 11 1/2 år og liknende, men dette gjelder for den datoen der barnet er i retten, ikke for den eller de dagene de kriminelle gjerningene ble begått. Som et eksempel på dette kan man finne barn som nettopp hadde fylt 11 år når de hadde begått et tyveri, mens de i retten noen måneder senere omtales som godt i overkant av 11 år. Jeg finner ingen formuleringer fra byrettens sin side der de viser refleksjon rundt hvor gammelt barnet var på det tidspunktet forbrytelsen ble utført. Så når det kommer til alder kan det se ut som om barnet ble dømt i forhold til hvilken alder det hadde på tidspunktet for dom, og ikke for tidspunktet for den kriminelle handlingen. Dette til tross for at byretten virker svært opptatt av å få bekreftet alderen på de tiltalte.

Det skal nevnes at jeg ikke har kommet over barn som ble tiltalt før de fylte 10 år, så loven samsvarer sånn sett i tråd med den kriminelle lavalderen. Jeg må likevel stille spørsmål ved, hvorvidt alderen hadde betydning for utfallet av straff, da dommerne i påfallende mange tilfeller påpekte at barna nærmer seg et eldre årstrinn. Dette har vært vrient å sammenlikne da årsgruppene nærmer hverandre, men det kan ved første øyekast på at dommerne utdelte mildere straffer desto yngre barnet var og slik sett tok hensyn til om barnet var 11 eller 13 år gammelt. I 1867 og 1877 har jeg valgt å kun vise til risstraff og fengselsstraff for å illustrere dette, da omkostninger og erstatninger ikke sier så mye om hvordan man kunne variere straffen ut ifra alder. Omkostninger og erstatninger varierte mer ut ifra faktiske kostnadene og var ikke et valg dommeren kunne ta i forhold til alvorlighetsgraden av straff. Omkostninger og erstatninger forteller lite om hvordan dommeren har vurdert straff. Jeg har laget en oversikt som viser antall rislag barna fikk i 1867 og sortert dem på alder.

Tabell 5.4 Straffer for barn dømt av Christiania Byrett 1867: Fordelt på alder og antall slag ris.

Alder/ris	8	10	12	16	20	24
10 år	1					
11 år	2	1	2			
12 år		6		2	1	6
13 år	4	6	2	3	5	7
14 år	3	1	1	2	3	6

(Kilde: domsprotokoller 1867)¹⁷²

Ved å studere tabellen kan man se at det i løpet av 1867 ble det kun straffet en 10-åring og kun fem 11-åringer. At de yngste lovbrysterne også fikk de mildeste straffene, der den strengeste straffen ble 12 slag ris i denne gruppen, kan vitne om at den lave alderen ble sett på som formildende. Likevel er det ikke sikkert at det var selve alderen som gjorde utslaget i de lave straffene blant de yngste. De yngste hadde som oftest ikke rukket å opparbeide seg noe "kriminelt rulleblad" og ble derfor ofte straffet som førstegangsforbrytere, som ble straffet mildere enn de som tidligere var tiltalt eller straffet. Jeg kommer tilbake til denne problematikken når jeg skal se nærmere på bakgrunnen til de tiltalte barna.

¹⁷² Christiania Byrett. Domsprotokoll 1867.

Når barna hadde fylt 12 år ved domsavsigelsen økte straffene og 15 dømte barna i denne aldersgruppen ble straffet med alt ifra 10-24 slag ris. Der 6 av de dømte fikk strengeste straff, fikk også 6 av de dømte en forholdsvis mild straff. Blant 13-åringene finner man den største gruppen med 27 dømte der 4 av dem ble straffet med 8 slag ris og 7 av dem ble straffet med 24 slag ris. Blant 13-åringene finner vi færre straffede på den mildere siden straffeskalaen enn på den strengere siden med 12 barn som ble straffet med 12 slag ris eller færre og 15 barn som ble straffet med 16 slag ris eller mer. Det er også blant 13 åringene vi finner flest straffet med 24 slag ris. Så var 13-åringene så mye verre enn de andre aldersgruppene? Her var det, som vi skal se på under kapittelet for bakgrunn, flere barn som hadde rukket å forbryte seg mot loven tidligere. Tallene som viser straffen for 13-åringene skiller seg heller ikke særlig ut ifra de straffene 14-åringene fikk.

Den eldste gruppen i undersøkelsen var 14 år gamle og de viser seg også straffet over hele skalaen. Jeg finner tre 14-åringer som fikk den mildeste straffen på 8 slag ris, mens seks ble dømt til strengeste straff: 24 slag ris blant de 16 tiltalte i denne aldersgruppen. 5 av de dømte fikk mildere straffer, mens 11 fikk strengere straffer, noe som nevnt kan skyldes gjentakende kriminalitet fremfor alder.

Blant barna som ble tiltalt og dømt til risstraff i 1877 finner jeg store forandringer i straffene da kun 20 av tiltalene resulterte i risstraff. Jeg har laget en tabell som gir en oversikt over hvor hardt barna ble straffet i forhold til deres alder.

Tabell 5.5 Risstraffer for barn dømt av Christiania Byrett 1877: Fordelt på alder og antall slag ris.

Alder/ris	8	10	12	16	20	24
10 år			1			
11 år			2	1		1
12 år		2		1	3	
13 år	1		4	1	2	
14 år						

(Kilde: domsprotokoller 1877)¹⁷³

¹⁷³ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1 1877. og Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877.

Tabellen viser at det i 1877 også kun var en 10-åring som mottok risstraff, til gjengjeld fikk denne litt strengere straff enn 10-åringen fra 1867. Jeg finner fire 11-åringer som ble dømt til risstraff i byretten året 1877, og her har den ene av 11-åringene mottatt den strengeste formen for risstraff man kunne få, dette barnet har også vært det eneste som ble dømt til 24 slag ris dette året. De seks 12-åringene har holdt seg midt på skalaen, mens 13 åringene ser ut til å ha fått forholdsvis mildere risstraff. Blant 14-åringene var det ingen som mottok risstraff dette året.

Om man ser nærmere etter vil man se at det kun er 19 tiltalte som er registrert i tabellen, til tross for at tabell 5.2 viser til 20 barn som ble straffet med ris. Det stemmer at det var 20 barn som ble dømt til ris dette året, men i sak no. 271 fra 1877 har ikke dommeren notert alderen på den tiltalte Josef Enok Berg som ble straffet med 10 slag ris. Hans tidligere vandel eller heller ikke notert i domsprotokollen. Det jeg vet om den tiltalte er at han ble straffet med 10 slag ris for grovt tyveri og det er da rimelig å anta at han var under 15 år.¹⁷⁴ Jeg finner ikke aldersbekreftelse på ham andre steder, så derfor utgår han fra tabellen. To andre barn som utgår fra denne tabellen og tabellen over straffede i fengsel er de to barna i sak no. 245 som ble fritatt for straff da deres gjerninger ikke var alvorlige nok til å bli straffet med fengsel dersom de hadde vært over 15 år. Det vil altså være 3 av 51 barn som utgår av tabellene som dreier seg om straff av aldersgrupper.

For å få en vesentlig oversikt over hvordan byretten dømte barna i forhold til deres alder er det nødvendig å lage en oversikt over hvor lange fengselsstraffer de tiltalte ble idømt. Jeg har laget en tabell som viser hvor mange dager de forskjellige aldersgruppene ble dømt til. Alle fengselstraffene som ble utdelt til barn under 15 år i 1877 var fengsel på sedvanlig fangekost.

---

¹⁷⁴ Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877. no 271

Tabell 5.6 Fengselstraffer for barn dømt av Christiania Byrett 1877: fordelt på alder og antall dager i fengsel.

Dager/alder	10 år	11 år	12 år	13 år	14 år
12 dager			1	1	1
16 dager				1	
20 dager		1	1		3
24 dager				1	1
25 dager		1			1
30 dager					1
32 dager			1		2
35 dager		1			
40 dager			1	1	2
48 dager					1
50 dager					2
55 dager				1	
60 dager			1		2

(Kilde: domsprotokoller 1877)¹⁷⁵

Blant de tiltalte og dømte barna fra 1877 var det altså 29 tiltaler som resulterte i fengselsstraff. Antall dager i fengsel varierte mer enn antall slag med ris, men det som også varierer i fengselet er alderen på barna. De som ble dømt til opphold i fengsel var barn ifra 11 til og med 14 år, der 14-åringene er sterkt representert.

Tabell 5.5 og tabell 5.6 viser at i sum var det en 10-åring, syv 11-åringer, elleve 12-åringer, tretten 13-åringer og seksten 14-åringer som ble tiltalt og dømt med enten risstraff eller fengselsstraff i 1877, med unntak av den tiltalte gutten i sak no 271 fra som jeg ikke vet alderen på. Guttene som mottok advarsel, men unnslopp straff var 13 og 14 år gamle.

Den tiltalte 10-åringen fra 1877 fikk en straff på 12 slag ris, altså noe strengere enn den tiltalte 10-åringen fra 1867, men begge befant seg blant de mildere straffene. De straffene som gjør størst inntrykk er hvor strengt 11-åringene fra 1877 ble straffet. Det er to årsaker til at jeg finner disse straffene merverdige. For det første var det fullt mulig å straffe barn med ris i 1877, da fengsel ble benyttet som et strengere alternativ til straff virker det som om de yngste lovbrysterne har blitt straffet svært strengt dette året. For det andre trakk ikke jentene opp antallet fengselsstraffer i denne alderen, da jenter kunne straffes med ris når de var 11 år

¹⁷⁵ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1 1877. og Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877.

gamle. Så hvorfor finner vi da tre elleveåringer som ble dømt til fengselsstraff i 1877, samt 4 elleveåringer som ble dømt med risstraff hvorav den ene av disse fikk den strengeste risstraffen på 24 slag, når de ble straffet ganske mildt i 1867? Årsakene ligger nok i hvor grove forbrytelser disse barna hadde utført og der 11-åringene fra 1867 hadde begått førstegangskriminalitet hadde flere 11-åringene fra 1877 begått tidligere tyverier. Sammenlikningsgrunnlaget blir fort veldig skjørt når man har så få individer å sammenlikne og det er derfor nødvendig å påpeke at dette ikke nødvendigvis skyldes at dommene hadde blitt mye strengere i 1877 enn i 1867.

Blant 12-åringene finner jeg seks tiltalte som ble straffet med risstraff og fem som ble straffet med fengselsstraff. Blant 13-åringene finner jeg åtte barn som ble dømt til risstraff og fem som ble dømt til fengselsstraff. Disse to aldersgruppene er ganske jevnt fordelt på straffene og kan fortelle om barn som ble straffet både mildt og strengt. Blant 12 og 13-åringene finner jeg ikke jenter som er dømt til risstraff, de har kun fått fengselsstraffer og er vanskelige å sammenlikne da de som her var førstegangsforbrytere uansett ble dømt til fengselstraff, da loven ikke tillot risstraff for jenter over 12 år. Jeg må likevel påpeke at barn som ble dømt til fengsel ikke nødvendigvis var dømt eller tiltalt tidligere.

Blant 14-åringene finner vi ingen som ble dømt til risstraff i 1877. Alle de seksten 14-åringene ble dette året dømt til fengselsstraff, to av dem fikk den strengest mulige straffen i fengsel for barn under 15 år: 60 dager i fengsel på sedvanlig fangekost. Blant 14-åringene finner jeg flest barn som tidligere har forbrutt seg mot straffeloven og som har hatt med seg mest "kriminell" bagasje inn i byretten. Jeg skal videre komme nærmere inn på dette.

Hvordan forholdt retten seg til de tiltaltes omstendigheter?

I all hovedsak ser barna ut til å komme fra familier som var blant de fattigere i samfunnet. Det dreide seg oftest om barn med foreldre fra arbeiderklassen, som kommer tydelig frem da farens eller morens yrke ofte er nevnt i selve stevningen. De fleste foreldrene eller forsørgerne ser ut til å komme ifra arbeidermiljøet, noen manglet arbeid og noen befant seg på fattiganstalten, på tukthuset, i fengsel eller var straffarbeidere. Barnas sosiale bakgrunn og klassetilhørighet skilte seg lite ut ifra hverandre og det kommer ikke tydelig frem hvilke barn som hadde det vanskelig i hjemmet og hvem som hadde det etter forholdene bra. Dette er

vanskelig å måle skjematisk da sakene inneholdt så mye forskjellig informasjon om barnas familie, og det er kun i enkelte saker at familien blir nevnt. Jeg velger likevel å peke på et par saker der jeg finner barnets familie involvert for å illustrere hvorvidt byretten så på familiebakgrunnen som skjerpene omstendigheter eller om de viste forståelse rundt barnas familiære omstendigheter.

I noen få tilfeller har mor eller far blitt nevnt som "skikkelige folk" i saksdokumentene. Her har det dreid seg om foreldre, og særlig da mødre som har tatt barnets tiltale på alvor, som har vist ærlighet rundt forklaringer og som har lovet at barnet skal få konsekvenser og at gjerningene ikke skal gjenta seg. Det hendte også at skriveren gjorde vurderinger på om foreldrene var troverdige eller ikke basert på deres generelle bakgrunn i større grad enn deres sosiale posisjon i samfunnet. Dette kunne være basert på familiens rykte, arbeidsforhold, attester fra andre i samfunnet slik som prest, arbeidsgiver, nabo eller liknende. I slike saker har jeg ikke funnet noe som viser at dette har blitt tatt hensyn til i domsprotokollene. Barna ser ut til å ha blitt straffet på lik linje med de barn der foreldre eller forsørgere ikke har blitt nevnt.

Det finnes eksempler på saker der barna har begått noe kriminelt sammen med en eller begge sine foreldre, det finnes lite som tyder på at retten vektlegger dette som særskilt problematisk for barnets del. Det virker ikke som om dommeren stiller spørsmål ved om barnet på en slik måte kan ha blitt påvirket til å utføre kriminelle gjerninger. Det var slett ikke uvanlig at far eller mor befant seg på tukthuset eller var tvangsarbeider, uten at det nevnes noe om at dette kunne påvirke eller være problematisk for barnet. Dersom det nevnes, er det på lik linje med andre forsørgere og hvilke stillinger eller yrker de måtte ha. Et eksempel på en sak der barnet ble dømt sammen med sin mor var i sak no. 135 der 12 år gamle Karl Fredrik Jacobsen ble siktet for tyveri.¹⁷⁶ Guttens mor var i denne saken tiltalt for delaktighet i dette tyveriet. Guttens far var død. Moren ble dømt for delaktighet i tyveriet fikk en straff på 15 dager i fengsel på vann og brød. Karl Fredrik ble dømt strengt, i denne undersøkelsen viser han seg som den som ble strengest straffet blant 12-åringene. Han fikk 60 dager i fengsel på sedvanlig fangekost for tyveri. Det bør nevnes at Karl Fredrik tidligere hadde vært straffet med både ris og fengsel i flere tidligere saker. Hva byretten og dommere har tenkt rundt dette barnet vites ikke, men det fremkommer ikke noe skriftlig som tyder på at dommeren vektlegger at gutten

---

¹⁷⁶ Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877. no 135

ble tiltalt sammen med sin mor og derfor var under sterk påvirkning av en voksen person i nær relasjon til barnet. Det er naturlig å tenke at dette barnet burde ha blitt fjernet fra hjemmet og plassert hos en annen familie, men slike muligheter fantes ikke før i 1878.

Andre påvirkende faktorer som kan ha påvirket barnets vurderingsevne er alkohol. I vedleggene har det blitt påpekt at alkohol kan ha vært en motiverende faktor til å utføre en kriminell gjerning, da barnet brukte stjalne penger på alkohol, men det nevnes aldri noe om at barnet var påvirket av alkohol da det f.eks stjal. Jeg har heller ikke funnet noen dommer der beruset tilstand var et moment i vurderingen av hvorvidt barnet var i en tilstand der det var bevisst de kriminelle gjerningene det hadde gjort.

Bakgrunn er vanskelig å sammenlikne da det er veldig variabel informasjon man får om barnets bakgrunn og ofte er ikke bakgrunn nevnt på noen måte, hverken når det kommer til sosial status eller problematiske leveforhold. Bakgrunnen og årsakene til den straffbare handlingen blir i noen tilfeller beskrevet, men ikke særlig ofte.

Det tabellene ikke viser er at blant de 19 barna som ble straffet med 24 slag ris i 1867 er flere av disse involvert i kriminalitet som er utført av gjenger. Gjengene var ofte involvert i flere tyverier og i kunne også ha utført flere forskjellige brudd på straffeloven. Barna som var involvert i slike gjenger hadde gjerne kallenavn, navn som også ble notert i domsprotokollene. Et eksempel på en sak som omhandlet en guttegjeng er i sak no. 84, en sak der seks barn under 15 år var involvert i flere tyverier. Barna gikk i tillegg til sine egne navn under navnene; Raflesen, Olesen, Tjukken og Christoffersen, uten at sistnevnte navn var guttens etternavn eller hadde noe likhet med dette. Jeg får inntrykk av at straffeutmålingene går litt opp i slike gjenger, der det finnes etablerte kallenavn og barna har foretatt seg noe kriminelt sammen. Blant de som ble strengest straffet i denne saken var Fredrik Fredriksen, som ble dømt til 24 slag ris, han hadde vært straffet tidligere ved flere anledninger. Oluf Anton Olsen ble også dømt til 24 slag ris, han var også tidligere straffet flere ganger. Så langt er ikke de strenge straffene veldig merkverdige da begge var straffet tidligere. Det som skiller seg ut i slike saker er de barna som ikke tidligere har vært straffet, men likevel mottar strenge dommer, i dette tilfellet to tidligere ustraffede gutter som mottar hver sin straff på 20 og 16 slag med ris.¹⁷⁷ De strengeste straffene blant førstegangskriminelle finner jeg der det har vært

---

¹⁷⁷ Christiania Byrett. Domsprotokoller 1867. no 84

gjenger. I denne gruppen finner jeg også den eneste tiltalte 10-åringen som riktignok mottar mild straff. Det ser ut til å være en trend i å se på slike gjenger som skjerpene omstendigheter, da straffene som ble utdelt i slike er jevnt over litt strengere enn i de sakene som omhandler en eller opp i mot tre involverte.

I 1867 var det 11 barn som var tiltalt i flere saker dette året, 8 av dem var tiltalt to ganger og 3 barn var tiltalt 3 ganger dette året, de andre 39 barna ser ut til kun å ha blitt tiltalt en gang hver i 1867. Det kan fort se ut som om det er flere barn som er siktet mer enn en gang, da mange av barna har veldig like navn. For eksempel finnes det to utgaver av Otto Olsen og den eldste av disse var også tiltalt to ganger, den andre Otto Olsen kun en gang og senere på året enn den eldre navnebroren sin. Da alder og som oftest fødselsdato er nedskrevet i domsprotokollene kunne jeg kontrollere at det ikke dreide seg om samme gutt. Skriveren av domsprotokollene var ikke alltid så nøye med hvordan navnene ble stavet, eksempler på dette er Carl og Karl, eller Carl Johan og Karl Johan, dette kunne dreie seg om samme person.

Som nevnt i kapittel 4 ble det gjort grundige undersøkelser vedrørende tidligere straffer, og om barna var involvert i tidligere kriminalitet. Jeg har sett nærmere på dommene for å undersøke om tidligere kriminalitet har hatt innvirkning på straffene dersom barnet har blitt funnet skyldig i den gjerningen det var siktet for. Det ser ut som om barna som ikke hadde tidligere siktelsener eller straffer mot seg ble straffet mildt med unntak av de som var involvert i gjenger. Blant de barna som mottok de strengeste straffene, er det tydelig at det finnes en trend der barna har etablert seg med et rulleblad. Barna som hadde begått tidligere kriminalitet hadde som oftest blitt siktet og/eller straffet for tyveri. Blant de barna som ble straffet hardest fantes det likevel noen som hverken var siktet eller dømt finner man barn som var involvert i saker der det dreide seg om de større gjengene og barn som hadde begått mer alvorlige tyverier, slik som tidligere nevnt Petrine Larsdatter. Et unntak fra denne regelen er i sak no 154 fra 1867, der 13 år gamle Johan Masserud får en ganske streng straff med 20 slag ris, i hvert fall sammenliknet med forbrytelsens alvorlighet og at han tidligere hverken var siktet eller straffet.¹⁷⁸ I denne saken står det nedskrevet i domsprotokollen at Johan hadde forklart at han hadde blitt innkalt av politiet, der skal han ha mottatt advarsler om å begå tyveri. Noe mer står det ikke om den saken, men det kan tenkes at han har fått en strengere straff da dommeren ønsket at gutten skulle ta slike advarsler alvorlig. Det er også gjengående fra 1867 at barn selv

---

¹⁷⁸ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1867. no 154

har forklart at de har vært inne på politikammeret uten at byretten lykkes i å finne dokumentasjon på dette, så til tross for de eventuelle administrative problemene byretten kan ha hatt, kan det være at dommeren tok han på ordet og straffet ham litt hardere istedet for mildere som ser ut til å være normen blant barn som ikke tidligere var siktet eller straffet.

Forventningen om at jenter fikk lavere straff enn gutter har vist seg feilaktig ut ifra det materialet jeg har. Kildegrunnlaget jeg har som dekker siktede og straffede jenter under 15 år er lite. Jeg finner riktignok mange kilder fra byretten der unge jenter er involvert men de er ofte 15 år eller eldre. Det er vanskelig å lage en god komparativ analyse for å vise om det var store forskjeller hvordan man straffet gutter kontra jenter når jeg har så lite kildemateriale der jenter har vært involvert, jeg velger likevel å ta det med, da det er noen punkter her som er viktige. Vedrørende kjønn finner jeg lite som tyder på at jenter ble dømt strengere eller mildere enn gutter. Petrine Larsdatter fikk en hard straff, men hun var også siktet for et ganske stort antall tyverier.¹⁷⁹ Jentene som ble tiltalt i 1867 ble straffet med ris, mens jentene som ble tiltalt i 1877 ble straffet med fengselsstraff. Blant de 64 tiltalene fra 1867 var kun 3 av dem jenter. Ingen av disse jentene var tiltalt eller straffet tidligere og alle var tiltalt for tyveri. I tillegg til 12 år gamle Petrine Larsdatter finner jeg 14 år gamle Maren Oline Olsdatter som ble straffet med 16 slag ris og 13 år gamle Sophie Mathilde Eriksen som ble straffet med 10 slag ris. Grunnlaget er som nevnt for svakt til å sammenlikne jentene opp mot guttene dette året, det ser likevel ikke ut som om de tre jentene har fått særskilt milde straffer i forhold til hvilket kjønn de er. Det blir ikke notert noen hensyn til at de er jenter i saksdokumentene eller i domsprotokollene.

I 1877 finner jeg flere tiltalte jenter, som ved første øyekast ser ut til å ha blitt dømt svært strengt med tanke på at alle fikk fengselstraff, årsaken til dette har jeg gått igjennom tidligere og jeg skal ikke bruke mer plass på dette her. Blant de 51 tiltalte barna fra 1877 finner jeg 6 tiltalte jenter, deriblant en gjeng på 4 jenter og en gutt. I sak no 330 fra 1877 ble gutten dømt til langt mildere straff enn de fire jentene. Jentene var i en alder fra 12 til 14 år, mens gutten var 13 år gammel. Gutten fikk en risstraff på 8 slag ris, mens jentene fikk fengselsopphold på vanlig fangekost i fra 12-48 dager. Alle var tiltalt for tyveri, delaktighet i tyveri eller begge deler.¹⁸⁰ Blant de andre jentene jeg finner tiltalt samme året var 14 år gamle Bernhardine, i sak no 236, som var tiltalt for tyveri, tidligere straffet og som ble dømt til 50 dager i fengsel

---

¹⁷⁹ Christiania Byrett. Domsprotokoll 1867. no 89

¹⁸⁰ Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877 no 330

på sedvanlig fangekost.¹⁸¹ I sak no 222 finner jeg også en jente, Alonora på 14 år, som var tiltalt for tyveri. Hun var også tidligere straffet og mottok i likhet med Bernhardine, en dom på 50 dager fengsel på sedvanlig fangekost.¹⁸² Sakene som ble ført mot jenter i byretten i 1877 resulterte alle i fengselsstraff. Inge av jentene ble dømt til strengeste straff på 60 dager fengsel, men de fleste ble i likhet med jentene fra 1867, dømt til nokså strenge straffer.

---

¹⁸¹ Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877 no 236

¹⁸² Christiania Byrett. Domsprotokoll 2 1877 no 222

Kapittel 6: Konklusjon og resultater

Straffeloven fra 1842 viser helt klart og tydelig at barn under 15 år skulle straffes på mildere måte enn de som var over denne aldersgruppen. I stedet for fengsel fikk barn under 15 år ofte straff i form av et gitt antall slag ris, omkostninger og erstatninger, uten at det var vanlig å legge til andre vedtak. Barn kunne også dømmes til straffarbeid. Den reviderte utgaven av straffeloven gjør bildet litt mer komplisert, da loven åpnet for at barn kunne plasseres i fengsel i opptil 60 dager. Etter 1874 kunne også barn motta offentlige advarsler og bli sendt på oppdragelsesanstalt. Selv om lovverket begrenset straffen for barn under 15 år forteller dette oss lite om hvordan barn ble straffet i praksis, hvilke barn som ble straffet strengt på grunn av skjerpene omstendigheter og hvilke barn som fikk milde dommer der det ble vist hensyn.

Straff av barn

I innledningen min viser jeg til en hypotese om at jeg har en ide om at barna ble straffet mildt. Dette er umulig å gi noe entydlig svar på, da det finnes saker som kan vise til milde straffer, men også saker som gir harde straffer. I forhold til dagens syn på fysisk avstraffelse av barn, er risstraff en helt utenkelig og ulovlig form for straff. Fra dagens perspektiv vil en slik straff virke usedvanlig hard. På 1800-tallet var straff i form av ris vanlig og akseptert, men flere av sakene viser også at dommerne velger milde straffer der de med loven i hånd kunne valgt å straffe barna mye hardere. Risstraff var brukt flere steder enn ved byretten, forsørgerne og også skolen straffet barn med ris, og det var en straff som ikke var ansett som uvanlig eller spesielt hard i samfunnet. Forskning på barndom og hvordan samfunnet og foreldre har håndtert barn viser likevel at ikke alle benyttet seg av slik straff.

Straff i form av ris skulle virke avskrekkende og derav preventivt for at barn skulle begå kriminelle handlinger. Risstraffen ble utdelt til barn under 15 år i de tilfellene der tiltalte over 15 år ville ha fått fengselstraff, men også barn under 15 år ble satt i fengsel. Fengselsstraff betød frarøvelse av frihet, og var på flere måter sett som en nyere og mer moderne straffemetode enn fysisk avstraffelse på kroppen. Tankene bak fengselsstraff var blant annet at den dømte skulle bruke tid til å reflektere over sine kriminelle gjerninger, men straffen skulle også skjerme samfunnet fra den kriminelle og i løpet av fengselsoppholdet skulle den kriminelle formes til å bli en lovlydig, produktiv samfunnsborger. Fengselsstraff ble ansett

som strengere enn risstraff. Straff i form av ris var mer velkjent og kanskje, for noen, mer hverdagslig siden den ble utøvet andre steder enn i rettssystemet og slik sett på som mildere.

Straff med ris¹⁸³

Flesteparten av barna i denne undersøkelsen ble straffet med ris. Selve avstraffelsen ble holdt bak lukkede dører i fengselet med myndigheter og vitner tilstede. Alle barna som var tiltalt i byretten i 1867 ble straffet med risstraff, og som en samlet gruppe viser ikke undersøkelsen om disse barna ble straffet særlig mildt eller særlig hardt. Først når man sammenlikner de forskjellige aldersgruppene dette året er det mye som tyder på at de yngste barna ble straffet mildere enn de eldre. Det kan bety at byretten ønsket å straffe de yngste mildt, men det kan også bety at de yngste tiltalte ikke var blitt straffet tidligere. Blant barna som ble tiltalt i 1877 fikk færre barn risstraff og svært få fikk utdelt de strengeste risstraffene. Til gjengjeld ble barn satt i fengsel noe som i utgangspunktet var strengere enn risstraff. Etter revideringen av straffeloven i 1874 skulle ikke jenter fra 12 år og oppover lenger straffes med risstraff og ble etter dette dømt til fengselsstraff.

I 1867 var straffene for de sakene som ble opprettet dette året risstraff. I 1877 hadde dette forandret seg, barna som ble siktet fikk fremdeles risstraff, men i løpet av året finner man flere variasjoner i hvordan barn skulle straffes. Flere av barna som ble dømt for å ha forbrutt seg mot straffeloven i byretten ble dømt til fengselstraff. Da fengselet hadde blitt en mulig

¹⁸³ Bilde hentet fra Wikipedia: <https://nn.wikipedia.org/wiki/Rising> 09.10.15

straffemetode for barn, viker ikke dommere for å benytte seg av denne straffen. Flere barn ble dømt til fengselsstraff dette året enn til risstraff. Barna som ble dømt til fengselstraff fikk et opphold i fra 12-60 dager, der de skulle sone på sedvanlig fangekost, kost som skulle være sunn og næringsrik i motsetning til kost på vann og brød, som eldre fanger kunne dømmes til.

I 1877 var det også teoretisk mulig å sende barn på rednings- eller oppdragelsesanstalt, men da det ikke fantes godkjente anstalter ble ingen av de tiltalte barna sendt til slike i 1877. Barna kunne også gå fri fra straff, dersom de kriminelle gjerningene ikke var mer alvorlige enn at de hadde resultert i bøter for tiltalte over 15 år.

Omkostninger og erstatninger eller bøter kan virke lite gjennomførbart for barn som ofte var fattige i utgangspunktet. Jeg er overrasket over at flere av barna fikk ganske store erstatningskrav rettet mot seg, selv om de hadde forbrutt seg på loven tidligere og selv om de var med i grupper der kriminalitet ikke var uvanlig er det vanskelig å forestille seg hensikten med å dele ut større erstatningskrav som ville komme til å begrense barna i lang tid fremover. Ved å kreve erstatningskrav av barn under 15 år, barn som kanskje stjal for å skaffe penger til livets nødvendigheter, vil man jo på sett og vis oppfordre til mer kriminalitet når man ikke har noe annet å tilby dem. Enkelte saker viser mangel på forståelse for barnets situasjon. I saken mot Petrine Larsdatter tas det ikke hensyn til hennes opplagte vanskelige livssituasjon som fattigdom førte med seg. At myndighetene måtte ta affære med en pike som forsynte seg av andres eiendom er ikke merkverdig, men hvordan systemet forventet at en 12 år gammel pike, der forsørgeren befinner seg på tukthus, skal mestre å betale omkostninger og syv erstatninger til ofrene for hennes tyverier virker lite hensiktsfullt og lite humant. Nå vet vi jo, etter kapittel 3 at noen år senere kom Petrine selv på tukthuset, og om hun har hatt noen andre muligheter i livet vet vi lite om. Men alt tatt i betraktning er ikke dette noen overraskelse da hun levde i en tid der samfunnet tynget et fattig barn med bøter fremfor å hjelpe henne med å bli et lønnsomt medlem av samfunnet. Til tross for at vi vet at tanker og ideer om rehabilitering hadde etablert seg på 1800-tallet, viser oppgaven at dette ikke alltid løste seg rent praktisk.

Når jeg ser på studier som har omfattet kriminelle barn kjenner jeg igjen eget studie på flere punkter, til tross for at andre undersøkelser har dreid seg om andre steder og andre tider. Mispelaere, Stokkeland og Ulvund skriver om straff av barn i Sverige, Nederland og i Norge. Der Mispelaere og Stokkeland har foretatt undersøkelsene sine langt tidligere enn på 1800-tallet finnes det også eksempler der barn ble straffet hardt, blant annet med risstraff. I tillegg

til Ulvunds undersøkelse finner likevel alle de tre studiene flere tilfeller som viser at det har blitt tatt hensyn til barns alder og umodenhet. Likeså er det i denne oppgaven. Selv om straffene er forskjellige i løpet av en lang periode, helt ifra 1500-tallet til godt utpå 1800-tallet viser alle undersøkelsene at barn var forstått som barn, de var umodne og skulle, der det var mulig straffes mildt. Der Mispelaere og Stokkeland viser til livsstraff var slike straffer utdelt unntaksvis og som oftest under særlig skjrepende omstendigheter. Ingen barn ble dømt til de strengeste straffene i min undersøkelse, de fikk i værste fall de strengeste fengselsstraffene, men loven forhindret livsstraff og straffarbeid på livstid. Der det var mulig for dommere å dømme barn til straffarbeid skjedde aldri dette i min undersøkelse.

Konklusjon

Kildematerialet jeg har benyttet meg av i denne oppgaven viser kun behandlingen av barn som ble siktet og straffet i Christiania Byrett. Barn som hadde foretatt seg noe kriminelt, ble ikke alltid tatt, flere mottok advarsler av politiet, og kriminalitet kan også blitt straffet i hjemmet. Undersøkelsen kan ikke svare på hvordan andre deler av samfunnet behandlet og tok hånd om barn som hadde forbrutt seg mot loven. Undersøkelsen er rettet mot barn som var sett på som problematiske i samfunnet, disse barna var blant byens utskudd og det er rimelig å anta at slike barn ikke var vel ansett.

Det undersøkelsen viser er at ansatte ved Christiania byrett gjorde nøye undersøkelser omkring barnas alder, om barna hadde begått tidligere kriminelle gjerninger og hvordan de kriminelle handlingene hadde blitt utført. I kapittel 4 går jeg igjennom hvor omfattende og detaljert dette arbeidet var når saksdokumentasjonen skulle utarbeides og det skulle føres domsprotokoller. Til tross for at mange av sakene kan virke svært bagatellmessige for oss i dag, da det ofte dreide seg om barn som hadde stjålet sko, øl eller godteri, er det dokumentert gjennom nøye utførte domsprotokoller og en rekke vedlegg i saksdokumentene, at myndighetene har tatt disse barna og deres lovbrudd på alvor. Både domsprotokoller og saksdokumenter vitner om politi som brukte tid på å holde øye med barn de trodde var i faresonen, de kalte inn slike barn og hadde samtaler med dem. Arbeidet bak dommen viser at straffene var nøye overveid, det er lite som var tilfeldig. Slike ressurser hadde ikke vært tatt i bruk dersom barna ikke hadde noen verdi, dersom ingen brydde seg om dem.

Barn som forbrøt seg på straffeloven ble håndtert på forskjellige måter. De yngste barna fikk forholdsvis milde straffer, og de eldre som hadde gjort lovbrudd for første gang ble som oftest

heller ikke hardt straffet. I domsprotokollene kan man likevel se at barn i aller høyeste grad ble rammet av straff. Særlig de barna som hadde etablert seg i gjenger, eller hadde foretatt flere lovbrudd tidligere risikerte harde straffer, enten i form av ris eller fengsel. Barn som ble sett på særlig problematiske, der det fantes slike skjerpene omstendigheter i sakene kunne få maksimal straffefølgelse. Dommere vek heller ikke ifra å ta i bruk de strengeste straffene om de kriminelle viste seg å være jenter. Det er langt færre jenter med i denne undersøkelsen, men de som hadde alvorlige forbrytelser bak seg ble straffet vel så hardt som guttene.

Alder ble alltid nevnt i domsprotokollene, men ikke alltid i saksdokumentene. Alder ble alltid rundet oppover og aldri nedover, dersom et barn er 13 1/2 år nevnes gjerne dette, men det noteres ikke at barn for eksempel knapt har fylt 13 år. Det er også vanlig at det står at barnet er henimot 13 år, når det er knapt 12 1/2 år gammelt. Likevel ser ikke dette ut til å ha hatt særlig innflytelse på selve straffen, var barnet i 11-årsalderen ble det mest sannsynlig dømt mildere enn om det hadde vært i 13-årsalderen. Dette er svært synlig i sakene fra 1867, men mer utydelig i sakene fra 1877, da barn også helt ned i 11-årsalder ble satt i fengsel.

I følge straffeloven fra 1842, og også i den reviderte utgaven var det mulig å dømme barn helt ned til 10 år til straffarbeid. Straffarbeid fantes i flere grader og var de strengeste straffene barn kunne få. Ingen av de tiltalte barna i denne undersøkelsen ble dømt til straffarbeid, til tross for at byretten hadde mulighet til dette. Dette kan bero på at barna i løpet av 1867 og 1877 kun hadde begått vinningskriminalitet og ikke bedrevet for eksempel brannstiftelse eller mord, som var sett på som mer alvorlig enn tyveri. Likevel vitner dette om at byretten ikke ønsket å dømme barn til straffarbeid da flere av barna hadde foretatt ganske grove tyverier og hadde blitt straffet flere ganger tidligere.

Det omfattende arbeidet bak sakene, de milde straffene for de yngste barna i 1867 og nøye overveielser av straffene, samt bortvelgelsen av straffarbeid viser at Christiania Byrett ønsket å gi disse barna en sjanse. Straffene var ikke basert på hevn eller av vrang vilje. Det finnes ingen ting i min undersøkelse som viser at byretten ønsket barna noe vondt, at de mislikte dem eller var negativt innstilt til kriminelle barn. Tvert imot er språket nøytralt uten beskrivelser av negativ art.

Likevel er det mye som også peker på at barn kunne straffes hardt. Hypotesen min om at dommerne ønsket å dele ut lave straffer til barn holder ikke helt mål. Selv om ikke de strengeste straffene i form av tvangsarbeid ble benyttet i løpet av 1867 og 1877 ble barn

straffet hardt. Det er en trend i at de yngste ble straffet mildt, men det er også en trend i at barna ble straffet betydelig hardere når de hadde passert 12 år. Blant 14-åringene finner jeg ofte maksimal straffeutmåling når disse skulle straffes i fengsel eller med ris. I 1877 ble flere barn dømt til fengselsstraff, da det var blitt en mulighet. Da myndighetene begynte å plassere barn i fengsel kunne barna få straffer som var mye nærmere de straffene de voksne fikk. Videre viser ikke byretten noen nåde dersom et barn var under påvirkning av eldre medsiktede som i mange tilfeller må ha hatt innflytelse på barnet. Det vises hverken i saksdokumenter eller domsprotokoller noen som helst refleksjon over at barn kunne bli påvirket av en voksen slektning eller en voksen arbeidskollega til å utføre kriminelle gjerninger. Her vises det heller ingen mildhet i straffen.

I Ulvunds undersøkelse av straffemetoder i Bergen midt på 1800-tallet skriver han at barn var utsatt for straff, men at de ofte slapp straffen og at straffene var særegne.¹⁸⁴ Flere av barna mottok advarsler fra politiet før de ble tiltalt for å ha forbrutt seg på straffeloven, mange av barna mottok nok kun advarsler og slapp unna med det. Men jeg må påpeke at blant de barna som ble tiltalt i Christiania byrett fra 1867 og 1877 var det kun 2 barn som slapp unna med en advarsel. Resten av de tiltalte barna ble straffet, noen med særegne straffer slik som risstraff, men mange av barna ble satt i fengsel, der den yngste var helt ned i 11-års alderen. Fengselstraffene varte i noen tilfeller helt opp til 60 dager, en straff som også ble idømt voksne.

Risstraffen som omfattet barn i både 1867 og 1877 må ha virket svært skremmende for de barna som ble rammet. Risstraff var en ren fysisk avstrafelse og samsvarer ikke med idealene om at den dømte skulle rehabiliteres gjennom langvarige refleksjoner og bli formet til en nyttig samfunnsborger. Barn ned i 10-års alder skulle rises av myndigheter inne i fengselet, det er ikke urimelig å anta at dette måtte ha vært svært skremmende for barna. Denne formen for straff var nærmere de gamle metodene der straffen skulle være til skrekk og advarsel og slik sett fungere preventivt. Da byretten i 1877 ser ut til å bevege seg vekk ifra risstraffene og ser ut til å foretrekke fengselsstraffer, kan dette ha en sammenheng med tanker om en mer effektiv rehabiliterende straff i fengsel. Endringene fra 1874 peker også i den retning da det åpnet for mulighetene til å fjerne barna vekk i fra byen, vekk ifra kriminaliteten og vekk ifra de omstendighetene barnet befant seg i. Hvordan dette fungerte i praksis er utenfor denne

---

¹⁸⁴ Ulvund s. 47

oppgaven å svare på, men ideene om rehabilitering av barn er tydeligere etter 1874 enn ved den opprinnelige straffeloven.

Det at barn mellom 10 og 15 år mottok lave eller strenge straffer kan ikke alene fortelle hva slags syn myndighetene hadde på kriminelle barn i denne aldersgruppen. Det er først når en sammenlikner straffene opp imot lovene at en kan se at barna ble idømt mildere straffer. Barna som hadde forbrutt seg på straffeloven i 1867 og 1877 ble ikke dømt til straffarbeid. Selv om Christiania Byrett hadde rett til å straffe barn med de strengeste tilatte straffene, ble aldri slike straffet funnet i denne undersøkelsen. Der barn ble dømt til fengselsstraff kan dette ha vært i tråd med tanker om rehabilitering, og har ikke nødvendigvis vært for å dømme barn til straffer som i utgangspunktet var strengere enn ris. Likevel er det ingenting som tyder på at barna mellom 10 og 15 år ble dømt særskilt mildt, da jeg finner mange eksempler som viser at barn ble straffet med de strengeste risstraffene og de lengste fengselstraffene som fantes i tråd med lovverket. De aller yngste: 10-åringene og 11-åringene fikk generellt lave straffer, men det viser seg at de lave straffene ble utdelt på grunnlag av at de yngste ofte var førstegangskriminelle. Der de yngste hadde forbrutt seg på straffeloven ved flere anledninger fikk også disse strenge straffer. Resultatet av denne undersøkelsen viser at kriminelle barn ble behandlet med respekt og de ble tatt på alvor, barna ser ut til å ha blitt behandlet svært nøytralt. Utover dette viste ikke byretten særskilt sympati med barna, men den viste heller ingen avsky.

Kilder og litteratur

Kilder:

Utrykte kilder

Statsarkivet i Oslo, fra Christiania byrett:

Domsprotokoll 1867 - SAO/A-10456/G/Gc/Gcb/Gcbb/L0001 (Domsprotokoll 1867)

Domsprotokoll 1877 - SAO/A-10456/G/Gc/Gcb/Gcbb/L0008 (Domsprotokoll 1 1877)

Domsprotokoll 1877 - SAO/A-10456/G/Gc/Gcb/Gcbb/L0009 (Domsprotokoll 2 1877)

Saksdokumenter 1867 - SAO/A-10456/G/Gd/Gdb/L0026 (Saksdokumenter 1 1867)

Saksdokumenter 1867 - SAO/A-10456/G/Gd/Gdb/L0027 (Saksdokumenter 2 1867)

Saksdokumenter 1867 - SAO/A-10456/G/Gd/Gdb/L0028 (Saksdokumenter 3 1867)

Saksdokumenter 1867 - SAO/A-10456/G/Gd/Gdb/L0029 (Saksdokumenter 4 1867)

Saksdokumenter 1877 - SAO/A-10456/G/Gd/Gdb/L0078 (Saksdokumenter 1 1877)

Saksdokumenter 1877 - SAO/A-10456/G/Gd/Gdb/L0079 (Saksdokumenter 2 1877)

Saksdokumenter 1877 - SAO/A-10456/G/Gd/Gdb/L0080 (Saksdokumenter 3 1877)

Saksdokumenter 1877 - SAO/A-10456/G/Gd/Gdb/L0081 (Saksdokumenter 4 1877)

Saksdokumenter 1877 - SAO/A-10456/G/Gd/Gdb/L0082 (Saksdokumenter 5 1877)

Saksdokumenter 1877 - SAO/A-10456/G/Gd/Gdb/L0083 (Saksdokumenter 6 1877)

Trykte kilder:

Lovsamlinger

Lov angaaende Forbrydelser, i *Love, Anordninger, Kundgjørelser, Plakater m.m. 1842-44.*

Drottningholms Slot den 20 de August 1842. Christiania. Trykt hos Chr Grøndahl.

Lov indeholdende Forandringer i Lov angaaende Forbrydelser af 20de August 1842 med Videre, i *Love, Anordninger, Kundgjørelser, Plakater m.m. 1872-1874.* Stocholms Slot den 3die Juni 1874. Christiania. Trykt hos Chr Grøndahl.

Litteraturliste

Aries, Phillippe. *Barndommens Historie*. Gyldendal Norsk Forlag. Oslo. 1980.

Crone, Stein Vegard Holmli. *Tyveri og straff i Christiania 1789-1801. Tyveriforordningen av 20. februar 1789. Hensikter og praksis i Christiania*, Oslo 2011.

Kumlien, Mats. Tradition, reception, kodifikasjon, i Sandvik, H., og Michalsen, D., (red). *Kodifikasjon og konstitusjon. Grunnloven § 94s krav til lovbøker i norsk historie*, Oslo 2013.

Mispelaere, Jan. *Guldmynt eller äpple. Strarättsligt ansvar för barn och ungdomar i Sverige och Nederländerna 1590-1800*. Uppsala 2009.

Myhre, Jan Eivind. Oslo Bys historie bind 3 Hovedstaden i Christiania fra 1814-1900. J.W. Cappelenforlag AS 1990 Oslo

Pollock, Linda. *Forgotten children Parent-child relations from 1500-1900*. Cambridge University Press. Cambridge. 1983.

Sandvik, H., Hedre din far og din mor, i Eliassen, F., Frydenlund, B., Oppsahl, E., Østberg, K., (red.). *Den rianske vending. Festskrift i anledning professor Øystein Rians 70-årsdag 23. februar 2015* Oslo 2015.

Seip, Anne-Lise. *Sosialhjelpstaten blir til. Norsk sosialpolitikk 1740-1920*. Gyldendal Norsk Forlag A/S 1984

Schrumpf, Ellen. *Barndomshistorie*. Det Norske Samlaget. Oslo. 2013.

Stokkeland, Anette., *Barn og unges oppvekstforhold på 1600-tallet, En studie med*

utgangspunkt i tingbøkene fra Jæren og Dalane 1613-1650, Oslo 2002.

Stone, Lawrence. *The Family, Sex and Marriage in England 1500-1800*. Penguin Books. Harmondsworth. 1979.

Ulvund, Frode. "*Byens udskud*"? : *ein studie av karrierar som innsett i tvangsarbeids- og straffanstalt i Bergen ca. 1850-75*. Avhandling (dr. philos.) - Universitetet i Bergen. 2002.

Nettsider:

Artikkel om barndomskriminalitet:

<http://www.aftenposten.no/osloby/nyheter/krim/Her-er-grafene-som-viser-at-ungdommen-er-bedre-enn-sitt-rykte-8005844.html>

Om Christiania Byrett:

<https://www.domstol.no/nn-NO/Enkelt-domstol/Oslo--tingrett/Om-domstolen/Virksomheten/Tingrettens-historie/>

Om Petrine Larsdatter i folketellingen:

<http://digitalarkivet.arkivverket.no/ft/person/pf01052055013573>

Om Johan Nilsen i folketellingen:

<http://digitalarkivet.arkivverket.no/ft/person/pf01038027044617>

Om Christian Augusts Minde:

<http://www.prindsen.no/hva/>

Bilder og illustrasjoner:

Bilde1: Gutt og politi i Christiania

http://digitaltmuseum.no/011014278653?page=10&place_filter=Oslo&query=oslo&from_year=1850&to_year=1899&pos=233

Bilde 2: Oliver Twist

https://no.wikipedia.org/wiki/Oliver_Twist#/media/File:Oliver_Twist_-_Cruikshank_-_The_Burgulary.jpg

Bilde 3: Kart over Christiania

https://lokalhistoriewiki.no/index.php/Fil:Kart_over_Kristiania_-_no-nb_krt_00563.jpg

Bilde 4: Høyesterett

<https://digitaltmuseum.no/011014282106?query=h%C3%B8yesterett&pos=20>

Bilde 5: Dåpsattest

Christiania Byrett. saksdokumenter 2. 1867. no 132 (eget bilde)

Bilde 6: Risstraff

<https://nn.wikipedia.org/wiki/Rising>

Vedlegg:

Vedlegg 1:Domsprotokoll 1867

no 11. Peter Severin Larsen 14 år. Tyveri.

Bakgrunn: arbeiderfamilie Ikke tidligere tiltalt eller straffet.

Dømmes for grovt tyveri. Straff: 12 slag ris og betaling av omkostninger.

Har selv erkjent og forklart tyveriene (3 tyverier i samme sak)

Alder: Alderen nevnes ikke utover fødselsdato.

no 18. Peter Severin Brun 13 år. Tyveri

Dømmes for tyveri. Straff: 10 slag ris og betaling av omkostninger.

Alder: Beskrives herved 14 år gammel. Risstraff pga deres ungdom.

no 18. Johannes Pedersen 11 år. Tyveri

Dømmes for tyveri. Straff: 10 slag ris og betaling av omkostninger.

Alder: Beskrives som 11 1/2 år gammel. Risstraff pga deres ungdom.

no 18. Conrad Olsen 11 år. Tyveri

Bakgrunn: straffet med 12 slag ris for tyveri 1866

Dømmes for Tyveri. Straff: 20 slag ris og betaling av omkostninger. Den strengere straffen begrunnes med tidligere straffet for tyveri.

Alder: beskrives som 12 år gammel Risstraff pga deres ungdom.

no 26. Harald Aamodt 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for Tyveri. Straff: 8 slag ris, sakens omkostninger.

Egen tilståelse.

no 26. Herman Pedersen 11 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for Tyveri. Straff: 8 slag ris, sakens omkostninger.

Egen tilståelse.

no 40. Axel Martin Andersen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Hevder selv han er tidligere straffet for tyveri, men retten finner ikke noe på ham.

Dømmes for Tyveri. Straff: for tyveri 10 slag ris, sakens omkostninger.

Alder: Beskrives som 12 1/2 år gammel.

Har tilstått tyveriet.

no 41. Thorvald Emil Mathisen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for Tyveri. Straff: 10 slag ris, omkostninger

Tilstått

no 41. Emil Ludvig Arnesen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for Tyveri. Straff: 10 slag ris, omkostninger

Tilstått

no 41. Hagbarth Ingevoid Halvorsen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for Tyveri. Straff: 10 slag ris, omkostninger

Tilstått

Alder: Skrives som 13 1/2 år gammel.

no 41. Axel Marius Olsen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for Tyveri. Straff: 10 slag ris, omkostninger

Tilstått

no 58. Hans Gunnelius Johannessen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for Tyveri. Straff: 10 slag ris og omkostninger

Egen tilståelse

no 58. Gustav Olaves Hansen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for Tyveri. Straff: 10 slag ris og omkostninger

Alder: Omtales som 13 1/2 år gammel.

Egen tilståelse.

no 84. Fredrik Fredriksen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: tidligere straffet for flere tyverier, sist med 16 slag ris. Er i en guttegjeng der han går under kallenavnet "Raflesen".

Dømmes for Tyveri. Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning av stjålne gjenstander.

Har forklart seg.

no 84. Oluf Anton Olsen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Tidligere straffet for flere tyverier, sist med 16 slag ris. Er i en gjeng der han går under kallenavnet "Olesen".

Dømmes for Tyveri. Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning av stjålne gjenstander.

Har forklart seg.

no 84. Theodor Martinius Hansen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt. Er i en gjeng der han går under kallenavnet "Tjukken".

Dømmes for tyveri. Straff: 20 slag ris, omkostninger og erstatning av stjålne gjenstander.

Har forklart seg.

no 84. Petter Severin Brun 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Er med i guttegjengen, men står ikke noe om kallenavn. Tidligere samme år straffet med 10 slag ris.

Dømmes for Tyveri. Straff: 8 slag ris, omkostninger og erstatning av stjålne gjenstander.

no 84. Adolf Bernhard Nielsen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Er med i guttegjeng, men står ikke noe om kallenavn. Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for Tyveri. Straff: 16 slag ris.

Har forklart seg.

no 84. Jørgen Jacobsen 10 år. Tyveri

Bakgrunn: Er med i guttegjeng og har kallenavnet Christoffersen. Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for Tyveri. Straff: 8 slag ris

Har forklart seg.

no 86. Gustav Adolf Andersen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Tidligere straffet for tyveri med 8 slag ris

Dømmes for grovt tyveri. Straff: 24 slag ris og omkostninger.

Alder: Omtales som 13 1/2 år gammel.

Har tilstått.

no 89. Petrine Larsdatter 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for 7 tyverier i denne ene saken. Simpelt tyveri. Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatninger for tyveriene.

Alder: "Pigebarnet"

no 95. Carl Fredrik Gundersen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for tyveri. Straff: 8 slag ris og omkostninger.

Har avgitt forklaring.

no 103. Halvor Iversen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Tidligere straffet for simpelt tyveri, 12 slag ris. Er i denne saken siktet sammen med 2 eldre gutter.

Dømmes for tyveri. Straff: 24 slag ris og omkostninger.

no 122. Oluf Anton Olsen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Har kallenavnet Olesen og er samme år å finne i sak no 84. Tidligere straffet for flere tyverier og innbrudd.

Dømmes for tyveri. Straff: 24 slag ris og omkostninger.

no 122. Fredrik Fredriksen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Har kallenavnet Raflesen og er samme år å finne i sak no 84. Tidligere straffet for flere tyverier og innbrudd.

Dømmes for Tyveri. Straff: 24 slag ris og omkostninger.

no 132. Carl Larsen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt, tyveriene foregår sammen med en annen tjenestepike og deretter sammen med sin far som tidligere er straffet flere ganger for tyveri, men er nå i arbeid.

Dømmes for delaktighet i Tyveri og tyveri. Straff: 20 slag ris og omkostninger.

Alder: omtales som 13 1/2 år gammel.

no 141. Theodor Conrad Olsen 12 år. Tyveri, Ulovlig bruk av andres eiendom

Bakgrunn: Tidligere straffet for tyveri, også i 1867.

Dømmes for tyveri, og kap 22§14 Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning

Har tilstått

no141. Emil Ludvig Arnesen 13 år. Tyveri, Ulovlig bruk av andres eiendom

Bakgrunn: Tidligere straffet for tyveri i 1867

Dømmes for tyveri, og kap 22§14 Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning

Har tilstått

no 141. Adolf Bernhard Nilsen 14 år. Tyveri, Ulovlig bruk av andres eiendom

Bakgrunn: Tidligere straffet for tyveri i 1867

Dømmes for tyveri, og kap 22§14 Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning

Har tilstått

no 141. Nicolai Cæsar Claudius Paneuline Pedersen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for tyveri Straff: 10 slag ris og omkostninger

no141. Thorvald Emil Mathisen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Tidligere straffet for tyveri i 1867

Dømmes for tyveri Straff: 20 slag ris og omkostninger

no 141. Johan Christian Olsen 13 år. Ulovlig bruk av andres eiendom

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for tyveri og kap 22§14 Straff: 16 slag ris og omkostninger

no 141. Halvor Iversen 14 år. Tyveri, Ulovlig bruk av andres eiendom.

Bakgrunn: Tidligere straffet for tyveri, også i 1867

Dømmes for Tyveri og kap 22§14 Straff: 20 slag ris, omkostninger og ertatning

no 141. Carl Johan Olsen 12 år. Tyveri.

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for Tyveri Straff: 10 slag og omkostninger

no 141. Jørgen Christoffersen 11 år. Ulovlig bruk av andres eiendom.

Bakgrunn: Tidligere straffet for tyveri i 1867

Dømmes for kap 22§14 Straff: 12 slag ris, omkostninger og erstatning

no 141. Otto Olsen 13 år. Ulovlig bruk av andres eiendom

Bakgrunn: Tidligere straffet for tyveri i 1867

Dømmes for kap 22§14 Straff: 8 slag ris, omkostninger og erstatning

no 141. Vilhelm Rudolf Andersen 14 år. Ulovlig bruk av andres eiendom

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for kap 22§14 Straff: 8 slag ris og omkostninger.

no 141. Fridthjof Martinius Nilsen 13 år. Ulovlig bruk av andres eiendom

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for kap 22§14 Straff: 8 slag ris og omkostninger.

no 141. Lauritz Bernhard Bentzen 14 år. Ulovlig bruk av andres eiendom

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for kap 22§14 Straff: 8 slag ris og omkostninger.

no 142. Christian Richard Henriksen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt. Er i denne saken tiltalt sammen med flere gutter og en voksen kvinne.

Dømmes for grovt og simpelt tyveri. Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning.

Egen tilståelse.

no 142. Johan Jensen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt. Er i denne saken tiltalt sammen med flere gutter og en voksen kvinne.

Dømmes for grovt og simpelt tyveri. Straff: 20 slag ris, omkostninger og erstatning.

Egen tilståelse

no 142. Oscar Markus Olsen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt. Er i denne saken tiltalt sammen med flere gutter og en voksen kvinne.

Dømmes for tyveri. Straff: 10 slag ris, omkostninger og erstatning.

no 142. Adolf Fredriksen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt. Er i denne saken tiltalt sammen med flere gutter og en voksen kvinne.

Dømmes for tyveri. Straff: 10 slag ris, omkostninger og erstatning.

no 147. Gustav Adolf Andersen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Straffet for tyveri to ganger tidligere, senest samme år.

Dømmes for tyveri. Straff: 24 slag ris og omkostninger

no 147. Harlad Aamodt 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Straffet for tyveri en gang samme år.

Dømmes for tyveri Straff: 20 slag ris og omkostninger.

no 154. Johan Nilsen Masserud 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt, men ble tidligere innkalt av politet der han ble advart mot å stjele.

Dømmes for tyveri. Straff: 20 slag ris og betaling av omkostninger.

Har avgitt egen forklaring

no 160. Maren Oline Olsdatter 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for Tyveri. Straff: 16 slag ris og omkostninger.

Har avgitt egen forklaring.

no 186. Sigvardt Olsen 13 år. Bedrageri.

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt. Det stilles spørsmål vedrørende hans fars troverdighet, som har forklart seg i retten.

Dømmes for kap 21§6. Straff: 16 slag ris, omkostninger og erstatninger.

Alder: omtales som henimot 14 år, men er ifølge fødsesdato enda ikke fylt 14.

Har avgitt egen forklaring.

no 199. Gustav Adolf Andersen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Tre ganger tidligere straffet for tyveri.

Dømmes for grovt og simpelt Tyveri. Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning

no 199. Jacob Simonsen 14 år. Delaktighet i Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for delaktighet i tyveri. Straff: 16 slag ris og omkostninger.

no 199. Gustav Amandus Gustavsen 14 år. Delaktighet i Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for delaktighet i tyveri. Straff: 24 slag ris og omkostninger.

no 206. Peter August Andersen 13 år. Tyveri.

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt, men innkalt av politiet og fått en advarsel mot å stjele.

Dømmes for grovt tyveri. Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning.

Alder: Omtales som 13 1/2 år gammel

Har tilstått.

no 224. Otto Olsen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Tidligere straffet.

Dømmes for tyveri: Straff: 24 slag ris og omkostninger.

no 279. Otto Olsen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Har kallenavnet Krumpen i guttegjeng. Er tidligere straffet.

Dømmes for grovt tyveri. Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning.

Alder: Omtales som 13 1/2 år gammel.

no 279. Theodor Conrad Olsen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Har kallenavnet Medister i guttegjeng. Tidligere straffet.

Dømmes for grovt tyveri. Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning.

Alder: Omtales som 12 1/2 år gammel.

no 279. Peter Severin Bruun 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Har kallenavnet Peisa i guttegjeng. Tidligere straffet.

Dømmes for grovt tyveri. Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning.

Alder: Omtales som 14 1/2 år gammel.

no 279. Emil Ludvig Arnesen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Har kallenavnet Krabben i guttegjeng. Tidligere straffet.

Dømmes for grovt tyveri. Straff: 24 slag ris, omkostninger og erstatning.

Alder: Omtales som 13 1/2 år gammel.

no 279. Rudlof Wilhelm Andersen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Har kallenavnet Fessing i guttegjeng. Tidligere straffet.

Dømmes for grovt tyveri. Straff: 20 slag ris, omkostninger og erstatning.

Alder: omtales som over 14 år gammel.

no 279. Peder Hansen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Har kallenavnet Blaamanden i guttegjeng. Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for grovt tyveri. Straff: 16 slag ris og omkostninger

no 279. Thorvald Johnsen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Har kallenavnet Rauen i guttegjeng. Ikke tidligere straffet eller tiltalt, men har flere gabger vært innkalt hos politiet for Rapserier.

Dømmes for grovt tyveri. Straff: 16 slag ris og omkostninger.

Alder: Omtales som 12 1/2 år gammel.

no 280. Christian Fredrik Emil Andersen 11 år. Tyveri eller delaktighet

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt, men advart mot tyveri.

Dømmes for tyveri. Straff: 8 slag ris, omkostninger og erstatning.

Alder: Omtales som noget over 11 1/2 år gammel. Retten mener at han er gammel nok til å forstå alvorligheten av forbrytelsen og barnets forståelse rundt dette diskuteres noe. Omtales som barn.

Har i egen forklaring hevdet at han ikke selv stjal uret han ble tiltalt for å stjele, men at han fikk det av en fremmed mann.

no 307. Sophie Mathilde Eriksen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for Tyveri Straff: 10 slag ris og omkostninger.

Alder: Omtales som pikebarnet.

Har avgitt forklaring.

no 364. Thorvald Martinius Nielsen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt. Sier selv at hans foreldre ikke er i trang og at han selv nylig har fått arbeid.

Dømmes for tyveri. Straff: 12 slag ris og omkostninger.

Alder: Beskrives som henimod 14 år gammel.

Har tilstått.

no 382. Ole Olsen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt men tidligere innkalt for politiet og advart mot tyveri.

Dømmes for tyveri. Straff: 20 slag ris og omkostninger.

Alder: Omtales som over 14 år gammel.

Vedlegg 2: Domsprotokoll 1877

no 13. Fredrik Sjernhart Staaltfred 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for tyveri. Straff: 10 slag ris og omkostninger.

no 25. Harald Pedersen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 30 dager.

no 37. Martin Christian Hansen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: tidligere straffet for tyveri og innbrudd med ris og fengsel.

Dømmes for tyveri. Straff: fengsel på vanlig fangekost 40 dager.

no 38. Axel Sander Hanstad 14 år. Delaktighet i tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for delaktighet i tyveri. Straff: fengsel på vanlig fangekost i 12 dager

Merk. Siktet sammen med Ole Christian Sørensen som hevdet at han var født i desember 62, men ble født i 61 og derfor er over 15 år gammel.

no 38. Julius Eugenius Pedersen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere tiltalt eller straffet.

Dømmes for tyveri. Straff: fengsel på vanlig fangekost i 40 dager.

Har kallenavnet "Tjukken"

Merk. Siktet sammen med Ole Christian Sørensen som hevdet at han var født i desember 62, men ble født i 61 og derfor er over 15 år gammel.

no 81. Even Martinsen Haasen 11 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere tiltalt eller straffet.

Dømmes for tyveri. Straff: 12 slag ris og omkostninger.

no 81. Karl Otto Sigurd Olsen (eller Jonsen) 10 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere tiltalt eller straffet.

Dømmes for tyveri. Straff: 12 slag ris og omkostninger.

no 135. Karl Fredrik Jacobsen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: tidligere straffet i flere saker med ris og fengsel.

Dømmes for tyveri. Straff: 60 dager fengsel på alminnelig fangekost.

Har kallenavnet "kattepus"

Merk. forbryterseg sammen med sin mor, enke Gjertrud Jacobsen og en annen mann. Mora ble dømt for delaktighet i tyveriet, og får 15 dager i fengsel på vann og brød.

no 160. Carl Johan Hansen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller siktet.

Dømmes for tyveri. Straff: 12 slag ris og omkostninger

Har forklart at han sammen med en ukjent gutt skulle stjele to flasker øl. Den ukjente gutten er ikke funnet.

no 160. Johannes Halvorsen (antagelig) 11 år. Tyveri

Bakgrunn: tidligere straffet for tyveri med ris.

Dømmes for tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 25 dager og omkostninger.

Alder: Ikke eksakt sikker på alder, da gutten ikke ble døpt. Sier selv at han har fylt 11 år året før, i September. I tidligere sak har fødselsdatoen hans blitt satt til 17 august 1865

Har kallenavnet "Falsen"

no 160. Josef Halvorsen (antagelig) 14 år. Tyveri

Bakgrunn: tidligere straffet for tyveri med ris.

Dømmes for tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 25 dager og omkostninger.

Alder: Bror til Johannes Halvorsen og heller ikke døpt. Retten finner grunnlag til å feste alderen hans til omkring 14 år, det nevnes at han var 2 1/2 år i Mars 1865, og derfor mest sannsynlig født høsten 1862.

Har kallenavnet "Mormoneren"

no 204. Johannes Halvorsen 11 år. Tyveri

Bakgrunn: tidligere straffet for tyveri.

Dømmes for grovt og simpelt tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 35 dager, omkostninger og erstatninger.

Alder: Ikke døpt, født av mormonske foreldre og antar at han er 11 år gammel, født i septeber 1865.

Saken omfatter 15 siktede i forskjellig alder.

no 204. Olaf Isak Andersen 13 år. Tyveri og delaktighet i tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for tyveri og delaktighet. Straff: 20 slag ris, omkostninger og erstatninger.

Saken omfatter 15 siktede i forskjellig alder og gutten er siktet sammen med bla sin mor.

no 204. Carl ChristianTofs 14 år. Delaktighet i tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for delaktighet i tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 20 dager og omkostninger.

Saken omfatter 15 siktede i forskjellig alder.

no 204. Bernt Emilius Olsen 12 år. Tyveri og delaktighet i tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for Grovt tyveri og delaktighet i tyveri. Straff: 20 slag ris, omkostninger og erstatninger.

Saken omfatter 15 siktede i forskjellig alder.

no 204. Carl August Wyller 13 år. Tyveri og delaktighet i tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for grovt tyveri og delaktighet. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 40 dager, omkostninger og erstatninger.

Saken omfatter 15 siktede i forskjellig alder.

no 204. Albert Conrad Hansen 12 år. Delaktighet i tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for delaktighet i tyveri. Straff 10 slag ris og omkostninger.

Saken omfatter 15 siktede i forskjellig alder.

no 204. Hans Christian Sørensen 11 år. Delaktighet i tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for delaktighet i tyveri. Straff: 12 slag ris og omkostninger.

Saken omfatter 15 siktede i forskjellig alder.

no 204. Carl Johan Hansen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: tidligere straffet for tyveri

Dømmes for grovt og simpelt tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fagekost i 55 dager, omkostninger og erstatninger.

Saken omfatter 15 siktede i forskjellig alder.

no 204. Gustav Henrik Hansen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for grovt og simpelt tyveri. Straff: 20 slag ris, omkostninger og erstatninger.

Saken omfatter 15 siktede i forskjellig alder.

no 215. Hans Engebretsen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 20 dager og omkostninger.

no 222. Alonora Bolette Wilhelmsdatter Eurenus 14 år. Tyveri

Bakgrunn: tidligere straffet for tyveri med fengsel

Dømmes for tyveri. Straff: fengsel på vanlig fangekost i 50 dager og omkostninger.

no 236. Bernhardine Cecilie Paulsdatter Belander 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Tidligere straffet for tyveri med fengsel.

Dømmes for tyveri, kap 19 §1, kap 2 §38. Straff: fengsel i 50 dager på vanlig fangekost samt omkostninger.

no 245. Bernhard Jacobsen 14 år. Ulovlig bruk av andres eiendom kap 22§14.

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes ikke: Begrunnelse: Dersom de tiltalte hadde vært over 15 år hadde de blitt straffet med bøter, da de er under 15 år går de fri for straff. Henviser til kap 6§8

no 245. Bernhard Hansen 13 år. Ulovlig bruk av andres eiendom, kap 22§14.

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes ikke: Begrunnelse: Dersom de tiltalte hadde vært over 15 år hadde de blitt straffet med bøter, da de er under 15 år går de fri for straff. Henviser til kap 6§8

no 256. Oskar Hansen 13 år. Tyveri og delaktighet.

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt, men tidligere innkalt av politiet og advart mot tyveri.

Dømmes for kap tyveri og delaktighet i tyveri. Straff: 20 slag ris, omkostninger og erstatninger.

no 257. Christian Neumann 13 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for tyveri. Straff: 12 slag ris, omkostninger

no 257. Carl Johan Jacobsen (Jaabæk) 13 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for tyveri. Straff: 12 slag ris og omkostninger

no 271. Frithjof Alexander Kristoffersen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt, men har tidligere mottatt advarsler fra politiet mot tyveri.

Dømmes for grovt og simpelt tyveri. Straff: fengsel på vanlig fangekost i 60 dager, omkostninger og erstatninger.

Er siktet sammen med fem andre gutter, opprinnelig fire, men siktelsen mot den fjerde frafalt.

no 271. Gottfred Thistlieb Berg 11 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for grovt og simpelt tyveri. Straff: 16 slag ris og omkostninger.

Er siktet sammen med fem andre gutter, opprinnelig fire, men siktelsen mot den fjerde frafalt.

no 271. Josef Enok Berg (skriveren har glemt å notere alderen på denne gutten) Tyveri

Bakgrunn: usikker

Dømmes for grovt tyveri. Straff: 10 slag ris og omkostninger.

Er siktet sammen med fem andre gutter, opprinnelig fire, men siktelsen mot den fjerde frafalt.

no 294. Einar Blekum 13 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere tiltalt eller straffet.

Dømmes for grovt og simpelt tyveri. Straff: 16 slag ris, omkostninger og erstatninger.

Siktet sammen med 2 andre gutter, en av dem 15 år gammel.

no 294. Harald Blekum 11 år. Tyveri og delaktighet i tyveri.

Alder: Omtales som 11 1/4 år.

Dømmes for tyveri og delaktighet. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 20 dager og omkostninger.

Siktet sammen med 2 andre gutter, den ene 15 år gammel.

no 325. Anton Sigvardt Olsen Rogstad 12 år. Tyveri

Bakgrunn: tidligere straffet for tyveri.

Dømmes for tyveri. Straff: 20 slag ris og omkostninger.

no 327. Carl Emil Madsen 14 år. Ulovlig bruk av andres eiendom

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for ulovlig bruk av andres eiendom. Straff: fengsel på vanlig fangekost i 20 dager, omkostninger og erstatning.

no 330. Oline Olsdatter Rogstad 14 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for tyveri. Straff: fengsel på vanlig fangekost i 48 dager og omkostninger.

Er siktet sammen med 4 andre jenter og en gutt, der alle er 15 år eller yngre.

no 330. Alena Jensine Lorentse Grønholdt. 14 år. Tyveri og delaktighet i tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for tyveri og delaktighet i tyveri. Straff: fengsel på vanlig fangekost i 32 dager og omkostninger.

Er siktet sammen med 4 andre jenter og en gutt, der alle er 15 år eller yngre.

no 330. Karoline Olava Grønholdt 12 år. Tyveri og delaktighet i tyveri.

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for tyveri og delaktighet i tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 12 dager og omkostninger.

Er siktet sammen med 4 andre jenter og en gutt, der alle er 15 år eller yngre.

no 330. Elen Bandine Eriksen 13 år. Delaktighet i tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for delaktighet i tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 12 dager og omkostninger.

Er siktet sammen med 4 andre jenter og en gutt, der alle er 15 år eller yngre.

no 330. Alfred Johansen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for tyveri. Straff: 8 slag ris og omkostninger.

Er siktet sammen med 4 jenter, der alle er 15 år eller yngre.

no 373. Axel Ferdinand Petersen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 32 dager og betaling av omkostninger.

no 392. Anton Sigvart Olsen Rogstad 12 år. Tyveri

Bakgrunn: tidligere straffet for tyveri.

Dømmes for tyveri. Straff: fengsel på vanlig fangekost i 40 dager, omkostninger og erstatninger.

Siktet sammen med 2 eldre gutter.

no 409. Olaf Einar Olsen 11 år. Tyveri

Bakgrunn: tidligere straffet for tyveri.

Dømmes for tyveri. Straff: 24 slag ris og omkostninger.

no 419. Ingalf Leonard Borgen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere tiltalt eller straffet, men advart mot tyveri av politiet.

Dømmes for tyveri. Straff: 12 slag ris og omkostninger.

no 425. Karl Ludvig Halvorsen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere tiltalt eller straffet.

Dømmes for tyveri. Straff: fengsel på vanlig fangekost i 16 dager og omkostninger.

no 438. Johan August Larsen Flakstad 14 år. Tyveri og delaktighet.

Bakgrunn: Tidligere straffet for tyveri.

Dømmes for Grovt og simpelt tyveri, samt delaktighet. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 60 dager. Betaling av omkostninger og erstatning.

Tiltalt sammen med 8 andre gutter i forskjellig alder.

no 438. Anton Sigvard Olsen Rogstad 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Tidligere straffet for tyveri.

Dømmes for grovt og simpelt tyveri. Straff: fengsel på vanlig fangekost i 20 dager. Betaling av omkostninger og erstatninger.

Tiltalt sammen med 8 andre gutter i forskjellig alder.

no 438. Anders Johnsen 12 år. Tyveri

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt, men vært innkalt av politiet og advart mot tyveri.

Dømmes for grovt og simpelt tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 32 dager. Betaling av omkostninger og erstatning.

Tiltalt sammen med 8 andre gutter i forskjellig alder.

no 438. Fredrik Emil Fredriksen 13 år. Tyveri og delaktighet i tyveri.

Tiltalt sammen med 8 andre gutter i forskjellig alder.

Bakgrunn: Ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for tyveri og delaktighet i tyveri. Straff: fengsel på vanlig fangekost i 24 dager. Samt omkostninger

no 457. Julius Henrik Larsen 14 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt

Dømmes for tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 24 dager og omkostninger.

no 457. Emil Otto Isaksen 13 år. Tyveri

Bakgrunn: ikke tidligere straffet eller tiltalt.

Dømmes for tyveri. Straff: Fengsel på vanlig fangekost i 16 dager og omkostninger.